

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ
ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**ÇOCUK KİTAPLARINDA KÜLTÜREL UNSURLAR:
METİN ÖZDAMARLAR KİTAPLARI**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Rüya Ece AKTAŞ**

**Danışman
Prof. Dr. Serap UZUNER YURT**

HAZİRAN 2026, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

“Çocuk Kitaplarında Kültürel Unsurlar: Metin Özdamarlar Kitapları” başlıklı “Yüksek Lisans” tezim tarafımda incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim. Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Rüya Ece AKTAŞ

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı : Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
Program Adı : Tezli Yüksek Lisans
Tez Başlığı : Çocuk Kitaplarında Kültürel Unsurlar: Metin Özdamarlar
Kitapları

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 108 sayfalık kısmına ilişki 29/06/2026 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı %7'dir.

Filtrelemeye tırnak içerisindeki alıntılar dahil edilmiştir. Filtrelemede yedi (7) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 29/06/2026

Danışman: Prof. Dr. Serap UZUNER YURT

Öğrenci Rüya Ece AKTAŞ

KILAVUZA UYGUNLUK

“Çocuk Kitaplarında Kültürel Unsurlar: Metin Özdamarlar Kitapları”
başlıklı Yüksek Lisans Tezi Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım
Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Rüya Ece AKTAŞ

Danışman

Prof. Dr. Serap UZUNER YURT

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Prof. Dr. Serap UZUNER YURT danışmanlığında Rüya Ece AKTAŞ tarafından hazırlanan “ ocuk Kitaplarında Kültürel Unsurlar: **Metin  zdamarlar Kitapları**”adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı’nda **Yüksek Lisans Tezi** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

29/06/2026

J R :

Danışman	:	Prof. Dr. Serap UZUNER YURT	(İmza)
�ye	:	Prof. Dr. Arzu Sema ERTANE BAYDAR	(İmza)
�ye	:	Dr. Öğr. Üyesi Metin ERKAL	(İmza)

ONAY:

Bu tezin kabul  Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.... /2026 tarih vesayılı kararı ile onaylanmıŐtır.

..... /..... /2026

Prof. Dr. Müge MANGA

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Bu tezin ortaya çıkış sürecinde bilgisini, sabrını ve değerli katkılarını benden esirgemeyen, her aşamada yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Serap UZUNER YURT'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Hayatım boyunca beni koşulsuz seven, her kararında arkamda duran, bu süreçte de maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili annem ve babama sonsuz teşekkür ederim. İyi ki varsınız.

Her zaman yanımda olduğunu hissettiren, desteğiyle beni güçlü kılan ağabeylerim Egemen AKTAŞ ve Barış AKTAŞ'a teşekkürlerimi sunarım.

Bu tezi yazarken çocuk edebiyatının büyülü dünyasını bana yeniden hatırlatan canım yeğenlerim Ada, Ela ve Doğa'ya teşekkür ederim. Bu çalışmanın, onların da bir gün severek okuyacağı kitaplara bir nebze katkı sunmasını dilerim.

Emeği geçen herkese gönülden teşekkür ederim.

Rüya Ece AKTAŞ, Erzincan, 2026

ÇOCUK KİTAPLARINDA KÜLTÜREL UNSURLAR: METİN ÖZDAMARLAR KİTAPLARI

Rüya Ece AKTAŞ

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2026

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Serap UZUNER YURT

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, Metin Özdamarlar'ın çocuk kitaplarında yer alan kültürel öğeleri belirlemek ve sınıflandırmaktır. Araştırma nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde doküman analizi yöntemiyle yürütülmüş, elde edilen veriler betimsel analiz yoluyla çözümlenmiştir. Çalışmanın inceleme nesnesini popülerlik ölçütleri ve Millî Eğitim Bakanlığı ders kitaplarında yer alma durumu dikkate alınarak belirlenen Metin Özdamarlar'a ait on çocuk kitabı oluşturmaktadır. Kültürel öğelerin tespit ve sınıflandırılmasında alan yazından yararlanılarak oluşturulan bir çerçeve esas alınmış; öğeler günlük yaşam, kişiler arası ilişkiler, değerler ve eğitim, edebiyat-sanat ve müzik, gelenekler ve folklor, sosyal yaşam, coğrafya ve mekân ile atasözü ve deyimler olmak üzere sekiz kategori altında incelenmiştir. Araştırma sonucunda incelenen eserlerde toplam 875 kültürel öge tespit edilmiş; kültürel öğelerin en yoğun biçimde kişiler arası ilişkiler kategorisinde yer aldığı, bu kategoriyi sırasıyla atasözü ve deyimler, değerler ve eğitim, sosyal yaşam, günlük yaşam, edebiyat-sanat ve müzik, gelenekler ve folklor ile coğrafya ve mekân kategorilerinin izlediği görülmüştür. Araştırma bulguları, Metin Özdamarlar'ın çocuk kitaplarının kültürel aktarım açısından zengin ve çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu; tarih bilinci, millî değerler ve gündelik yaşam kültürüne ilişkin unsurların çocuk okura sistemli ve işlevsel bir biçimde sunulduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar, söz konusu eserlerin kültürel kimlik oluşumu ve değer aktarımı bakımından önemli bir kaynak niteliği taşıdığına işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Edebiyatı, Kültürel Öğeler, Kültürel Aktarım

CULTURAL ELEMENTS IN CHILDREN'S BOOKS: THE WORKS OF METİN ÖZDAMARLAR

Rüya Ece AKTAŞ

Erzincan Binali Yıldırım University

Institute of Social Sciences

Master's Thesis, June 2026

Thesis Supervisor: Prof. Dr. Serap UZUNER YURT

ABSTRACT

The aim of this study is to identify and classify the cultural elements found in Metin Özdamarlar's children's books. The research was conducted within a qualitative research approach using the document analysis method, and the data obtained were analyzed through descriptive analysis. The subject of the study consists of ten children's books by Metin Özdamarlar, selected by taking into account popularity criteria and their inclusion in the Ministry of National Education textbooks. A framework developed from the existing literature was used to identify and classify the cultural elements; the elements were examined under eight categories: daily life, interpersonal relationships, values and education, literature-art and music, traditions and folklore, social life, geography and place, and proverbs and idioms. As a result of the research, a total of 875 cultural elements were identified in the works examined; it was observed that cultural elements were most frequently found in the interpersonal relationships category, followed respectively by proverbs and idioms, values and education, social life, daily life, literature-art and music, traditions and folklore, and geography and place. The findings of the study reveal that Metin Özdamarlar's children's books have a rich and multidimensional structure in terms of cultural transmission, and that elements related to historical awareness, national values, and everyday life culture are presented to young readers in a systematic and functional manner. These results indicate that the works in question constitute an important resource in terms of cultural identity formation and value transmission.

Keywords: Children's Literature, Cultural Elements, Cultural Transmission

İÇİNDEKİLER

ÇOCUK KİTAPLARINDA KÜLTÜREL UNSURLAR: METİN ÖZDAMARLAR KİTAPLARI

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	x
TABLOLAR LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Kültür.....	5
1.2. Çocuk Edebiyatı	9
1.2.1. Çocuk Edebiyatının İşlevleri	10
1.3. Çocuk Edebiyatı ve kültür ilişkisi	11
1.4. Metin Özdamarlar.....	13
1.4.1. Metin Özdamarlar'ın Eserleri.....	13
1.4.2. Metin Özdamarlar'ın Ödülleri	15
1.5. İlgili Araştırmalar	15

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli	21
2.2. Çalışma Materyali	22
2.3. Verilerin Analizi	22
2.4. Geçerlik ve Güvenirlik	24

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. <i>Tarihin Sıfır Noktası</i> kitabına İlişkin Bulgular	26
3.2. <i>Tarih Yazmak Bizim İşimiz</i> Kitabına İlişkin Bulgular	34
3.3. <i>Alp Arslan'ın Yolu Anadolu</i> Kitabına İlişkin Bulgular	43
3.4. <i>Ver Elini Osmanlı</i> Kitabına İlişkin Bulgular	50
3.5. <i>Akşemseddin Ömür Boyu Öğrenci</i> Kitabına İlişkin Bulgular.....	58
3.6. <i>Burası Çanakkale Buradan Geçiş Yok</i> Kitabına İlişkin Bulgular	65
3.7. <i>Millî Mücadele Kahramanları</i> Kitabına İlişkin Bulgular.....	72
3.8. <i>Milli Şairimiz Mehmet Akif</i> Kitabına İlişkin Bulgular.....	79
3.9. <i>İyilik Timi</i> Kitabına İlişkin Bulgular.....	86
3.10. <i>Yıldızlara Yakın</i> Kitabına İlişkin Bulgular	92

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

4.1. Tartışma	97
4.2. Sonuç	102
4.3. Öneriler.....	103
KAYNAKÇA.....	105
ÖZ GEÇMİŞ	109

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

CEFR	: Common European Framework of Reference eri
TDK	: Türk Dil Kurumu
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
Vd	: Ve diğerleri

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1: Araştırma Kapsamında İncelenen Eserler	22
Tablo 2.2: Kültürel Öğeler Tablosu.....	24
Tablo 3.1: Tarihin Sıfır Noktası Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu	27
Tablo 3.2: Tarih Yazmak Bizim İşimiz Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu.....	35
Tablo 3.3: Alp Arslan'ın Yolu Anadolu Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu.....	44
Tablo 3.4: Ver Elini Osmanlı Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu	51
Tablo 3.5: Akşemseddin Ömür Boyu Öğrenci Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu.....	59
Tablo 3.6: Burası Çanakkale Buradan Geçiş Yok Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu.....	66
Millî Mücadele Kahramanları Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu	73
Tablo 3.8: Milli Şairimiz Mehmet Akif Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu	80
Tablo 3.9: İyilik Timi Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu	87
Tablo 3.10: Yıldızlara Yakın Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu.....	93

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1: Tarihin Sıfır Noktası Kitabındaki Kültürel Öğelerin Dağılımı.....	26
Şekil 3.2: Tarih Yazmak Bizim İşimiz Kitabındaki Kültürel Öğelerin Dağılımı	34
Şekil 3.3: Alp Arslan'ın Yolu Anadolu Kitabındaki Kültürel Öğelerin Dağılımı	43
Şekil 3.4: Ver Elini Osmanlı Kitabındaki Kültürel Öğelerin Dağılımı.....	50
Şekil 3.6: Burası Çanakkale Buradan Geçiş Yok Kitabındaki Kültürel Öğelerin Dağılımı	65
Şekil 3.7: Millî Mücadele Kahramanları Kitabındaki Kültürel Öğelerin Dağılımı	72
Şekil 3.8: Milli Şairimiz Mehmet Akif Kitabındaki Kültürel Öğelerin Dağılımı.....	79
Şekil 3.9: İyilik Timi Kitabındaki Kültürel Öğelerin Dağılımı.....	86

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın temelini oluşturan problem durumu ve çalışmanın önemi ortaya konmuş; bu doğrultuda araştırmanın amacı, varsayımları ile sınırlılıkları açıklanmıştır. Ayrıca metin içerisinde sıklıkla başvurulmuş temel kavramların tanımlarına yer verilmiştir.

Problem Durumu

Kültür, toplumların tarihsel süreç içerisinde oluşturdukları maddi ve manevi değerlerin bütünü olarak tanımlanmaktadır. Bir milletin dilini, dinini, gelenek ve göreneklerini, sanat anlayışını, yaşam biçimini ve toplumsal hafızasını kapsayan kültür, geçmiş ile bugün arasında bağ kuran önemli bir yapı niteliği taşımaktadır (Kafesoğlu, 1998). Türk Dil Kurumuna göre kültür; tarihsel ve toplumsal gelişme süreci içinde oluşturulan bütün maddi ve manevi değerler ile bunların sonraki kuşaklara aktarılmasını sağlayan araçların bütünü olarak ifade edilmektedir (TDK, 2021). Gökalp (2018) ise kültürü, bir millete ait dinî, ahlâkî, hukukî, estetik, ekonomik ve sosyal unsurların uyumlu bir bütünü olarak değerlendirmektedir. Bu yönüyle kültür, yalnızca geçmişten miras kalan unsurları değil, aynı zamanda toplumların bugünkü yaşam biçimlerini ve geleceğe taşıyacakları değerleri de kapsamaktadır. Milletlerin varlıklarını sürdürebilmeleri ve toplumsal kimliklerini koruyabilmeleri, kültürel değerlerin yeni kuşaklara aktarılmasıyla mümkün olmaktadır.

Kültürün aktarımında en önemli araçlardan biri dildir. Dil, bireylerin duygu ve düşüncelerini ifade etmelerini sağlamasının yanında toplumların kültürel birikimlerini gelecek nesillere ulaştıran temel bir unsur olarak görülmektedir. Kaplan'a (2014) göre kültür denildiğinde akla ilk gelen unsur dildir; çünkü dil, toplum bireyleri arasında duygu ve düşünce birliği oluşturmaktadır. Korkmaz (2019) dili, toplumların kendi sosyal yapıları doğrultusunda şekillenmiş özel anlaşma sistemleri olarak tanımlarken; Aksan (1998) dilin çok yönlü ve sınırları tam olarak çözülememiş bir yapı olduğunu belirtmektedir. Dil ile kültür birbirini tamamlayan ve birbirinden ayrı düşünülemeyen iki kavramdır. Kültürün kuşaktan kuşağa aktarılabilmesi dil aracılığıyla mümkün olmakta; dil de kültürel değerlerden beslenerek gelişmektedir (Göçer, 2012). Bu nedenle ana dili eğitimi sürecinde çocuklara sunulan metinler, kültürel aktarımın gerçekleştirilmesinde önemli bir işlev üstlenmektedir.

Sözlü ve yazılı kültür ürünleri toplumların kültürel belleğini yansıtan önemli kaynaklar arasında yer almaktadır. Ninni, tekerleme, bilmece, masal, efsane, destan ve halk hikayeleri gibi sözlü kültür ürünleri toplumların yaşam biçimlerini, değer yargılarını ve dünya görüşlerini yansıtmaktadır (Özkan, 2014). Günümüzde teknolojik gelişmeler, dijitalleşme ve değişen yaşam koşulları nedeniyle sözlü kültür ortamlarının giderek zayıfladığı görülmektedir. Bu durum, kültürel değerlerin aktarılmasında yazılı kaynakların önemini artırmaktadır. Özellikle çocukluk döneminde karşılaşılan edebî eserler, çocukların kültürel kimliklerinin oluşumunda etkili olmaktadır. Bu bağlamda çocuk edebiyatı ürünleri, kültürel değerlerin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması açısından önemli bir araç niteliği taşımaktadır.

Çocuk edebiyatı, çocukların gelişim özelliklerine uygun biçimde hazırlanan; onların duygu, düşünce, hayal dünyası ve dil gelişimine hitap eden sanatsal ürünlerden oluşmaktadır (Güleryüz, 2006). Çocuk edebiyatı eserleri yalnızca çocuklara okuma alışkanlığı kazandırmayı amaçlamamakta; aynı zamanda onların estetik duyarlılıklarını geliştirmekte, toplumsal değerlere ilişkin farkındalık oluşturmaktadır (Gültekin, 2011). Çocuk kitaplarının dili, anlatımı ve konusu çocukların yaş düzeylerine uygun olarak düzenlenmekte; böylece çocukların yaşamı anlamlandırmalarına katkı sağlanmaktadır (Temizyürek, Şahbaz & Gürel, 2016). Sarıyüce'ye (2012) göre çocuk edebiyatı ürünleri basit ve sıradan metinler olarak değerlendirilmemeli; çocuğun zihinsel ve duygusal gelişimine katkıda bulunan önemli edebî ürünler olarak görülmelidir. Arıcı (2018) da iyi bir çocuk kitabının çocukta estetik bakış açısı geliştirmesi, okuma sevgisi kazandırması ve sanatsal duyarlılık oluşturmaya gerektiğini ifade etmektedir.

Çocuk edebiyatı eserlerinde yer alan kültürel öğeler, çocukların toplumsal yaşamı tanımalarına ve kültürel aidiyet geliştirmelerine katkı sağlamaktadır. Aile ilişkileri, yemek kültürü, geleneksel oyunlar, dinî ve millî bayramlar, günlük yaşam pratikleri, atasözleri ve deyimler gibi unsurlar çocuk kitaplarında sıklıkla yer almaktadır. Bu unsurlar sayesinde çocuklar hem kendi kültürlerini tanımakta hem de kültürel değerleri içselleştirmektedir. Ayrıca çocuk edebiyatı eserleri, çocukların farklı kültürlerle karşı farkındalık geliştirmelerine ve kültürlerarası anlayış kazanmalarına da katkıda bulunmaktadır (Okur & Keskin, 2013).

Çocuk kitaplarında kültürel aktarımın gerçekleştirilmesinde karakterlerin önemli bir rolü bulunmaktadır. Kitaplarda yer alan karakterler; konuşmaları, davranışları, yaşam biçimleri ve çevreleri aracılığıyla çocuk okura çeşitli kültürel unsurlar sunmaktadır. Sever'e (2008) göre karakterler, sanatçının duygu, düşünce ve deneyimleri doğrultusunda biçimlendirdiği kişiliklerdir. Çocuklar, okudukları eserlerde yer alan karakterlerle özdeşim kurmakta ve onların davranışlarından etkilenmektedir (Karataş, 2014; Yılmaz & Kılıç, 2015). Bu nedenle çocuk kitaplarında karakterlerin gerçekçi ve çok yönlü biçimde oluşturulması önem taşımaktadır.

Alan yazın incelendiğinde kültür aktarımına yönelik çalışmaların büyük ölçüde yabancılara Türkçe öğretimi kapsamında ele alındığı görülmektedir (Okur & Keskin, 2013; Tosun, 2016; İşcan & Yassıtış, 2018). Bunun yanında Türkçe ders kitaplarında yer alan kültürel öğeleri inceleyen araştırmaların da bulunduğu görülmektedir (Güfta & Kan, 2010; Gülden, 2019). Çocuk edebiyatı özelinde gerçekleştirilen çalışmaların ise daha çok çeviri çocuk kitapları, resimli çocuk kitapları ve belirli eserler üzerinden yürütüldüğü dikkat çekmektedir (Mert Albayrak & Serin, 2013; Barut & Cem Odacıoğlu, 2019; Uzuner Yurt, 2020). Ayrıca kültür aktarımı bağlamında sözlü kültür ürünleri ve

Çocuk edebiyatı, kültürel değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli bir işleve sahiptir. Çocuk kitaplarında yer alan kültürel öğeler, çocukların içinde yaşadıkları toplumu tanımalarına ve kültürel farkındalık geliştirmelerine katkı sağlamaktadır. Bu nedenle çocuk edebiyatı eserlerinde yer alan kültürel unsurların belirlenmesi ve incelenmesi önem taşımaktadır. Son yıllarda çocuk edebiyatı alanında dikkat çeken yazarlardan biri olan Metin Özdamarlar'ın eserleri; tarihî şahsiyetler, millî değerler, geleneksel yaşam unsurları ve günlük yaşam pratikleri bakımından zengin içerikler barındırmaktadır. Ancak alan yazın incelendiğinde, yazarın eserlerinde yer alan kültürel öğeleri inceleyen çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir.

Bu araştırmanın, Metin Özdamarlar'ın çocuk kitaplarında yer alan kültürel öğelerin belirlenmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca çalışmadan elde edilen bulguların çocuk edebiyatı alanında yapılacak araştırmalara kaynak oluşturması; öğretmenler, ebeveynler ve çocuk kitabı yazarları açısından yol gösterici olması beklenmektedir. Bunun yanında araştırmanın, çocuk kitaplarında kültürel öğelerin

kullanımına ilişkin farkındalık oluşturacağı ve kültürel aktarım açısından ocuk edebiyatı eserlerinin değerlendirilmesine katkı sunacağı öngörülmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, Metin zdamarlar’a ait incelenen ocuk kitapları ile sınırlıdır. Araştırmada yalnızca bu kitaplarda yer alan kültürel ögeler değerlendirilmiş; okur görüşleri ve eserlerin çocuklar üzerindeki etkileri kapsam dışında tutulmuştur. Kültürel ögelerin belirlenmesinde ve sınıflandırılmasında ise ilgili alanyazından (Okur & Keskin, 2013; İşcan & Yassıtaş, 2018; Akpınar vd., 2023; Demir, 2025) yararlanılmıştır.

Tanımlar

Kültür: Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü (Türk Dil Kurumu [TDK], n.d.).

Kültürel ge: Bir topluma ait dil, din, gelenek ve görenekler, tarihî unsurlar, sanat, yemek kültürü, günlük yaşam pratikleri ve toplumsal değerler gibi kültürü oluşturun unsurların her biridir (Okur & Keskin, 2013).

ocuk Edebiyatı: ocuk edebiyatı, temel kaynağı ocuk ve çocukluk olan; çocuğun algı, duygu, düşünce ve hayal dünyasına uygun, ona okuma alışkanlığı kazandırırken edebî ve estetik gelişimine katkı sağlayan bir geçiş dönemi edebiyatıdır.” (şirin, 2007, s. 16)

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Kültür

Kültür, bir toplumun tarihsel süreç içerisinde oluşturduğu maddi ve manevi değerlerin bütünü olarak tanımlanmaktadır. İnsanların yaşam biçimlerini, düşünce yapılarını ve toplumsal ilişkilerini şekillendiren kültür; dil, gelenek, görenek, inanç, sanat, ahlak, hukuk ve bilgi gibi unsurları kapsamaktadır. Bu yönüyle kültür, yalnızca bireysel davranışları değil, aynı zamanda toplumun ortak hafızasını ve kimliğini oluşturan temel bir yapı niteliği taşımaktadır. Kültür, “bir halkın yaşama tarzı” olarak ifade edilmekte ve insanın doğada hazır bulmadığı ancak kendi emeği, düşüncesi ve üretimiyle ortaya koyduğu her şeyi kapsamaktadır (Çüçen, 2005). Bunun yanında kültürün öğrenilebilir, öğretilebilir ve aktarılabilir olması, onun toplumsal yaşam içerisindeki sürekliliğini sağlamaktadır. Kültür, bireyin toplumla bütünleşmesini sağlayan, sosyal yaşamı düzenleyen ve kuşaktan kuşağa aktarılan ortak değerler sistemi olarak değerlendirilmektedir.

Kültür aynı zamanda tarihsel bir birikimin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. İnsanlar geçmiş kuşaklardan devraldıkları bilgi, deneyim ve değerleri kendi yaşam koşulları doğrultusunda yeniden şekillendirerek sonraki nesillere aktarmaktadır. Bu durum kültürün hem dinamik hem de sürekli gelişen bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Çüçen (2005) çalışmasında kültürü öğrenilen, paylaşılan ve toplumsal yaşam içerisinde ortaklaşa oluşturulan bir sistem olarak tanımlamıştır. Toplamların yaşayış biçimleri, ekonomik faaliyetleri, dünya görüşleri ve çevresel koşulları kültürel yapının oluşumunda etkili olmaktadır. Bu nedenle her toplum kendine özgü bir kültürel kimlik geliştirmekte ve bu kimlik aracılığıyla diğer toplumlardan ayrılmaktadır. Kültürün toplumsal aidiyet oluşturmaları ve bireyleri ortak değerler etrafında bir araya getirmesi,

onun sosyal yaşam açısından önemini artırmaktadır.

Kültürel aktarım ise bir topluma ait kültürel değerlerin, bilgi birikiminin ve yaşam pratiklerinin yeni kuşaklara aktarılması sürecini ifade etmektedir. Toplumlar sahip oldukları kültürü dil aracılığıyla geleceğe taşımakta ve böylece kültürel sürekliliklerini korumaktadır. Melanlıoğlu'na (2008) göre dilin temel işlevlerinden biri kültür aktarımını sağlamaktır ve kültürel aktarım, bir millete ait kültürel özelliklerin yeni nesillere anlatılması, benimsetilmesi ve yaşatılması sürecidir (Melanlıoğlu,2008). Bu bağlamda anadili eğitimi aynı zamanda kültür eğitimi olarak değerlendirilmektedir. Çünkü bireyin dil becerisi geliştikçe ait olduğu toplumun kültürel değerlerini tanıması ve içselleştirmesi de kolaylaşmaktadır. Eğitim kurumları, özellikle de Türkçe dersleri ve öğretim programları, kültürel aktarımın sistemli biçimde gerçekleştirilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir.

Kültürel aktarım sürecinde yalnızca dil değil; folklor, geleneksel el sanatları, mutfak kültürü, müzik, mimari yapılar, gelenekler ve ritüeller gibi yerel kültürel unsurlar da önemli işlevler üstlenmektedir. Yerel kültürel unsurlar, toplumların kimliklerini ve özgünlüklerini koruyarak kültürel mirasın canlı tutulmasına katkı sağlamaktadır. Güleç ve Yalçın, yaptıkları çalışmada kültürel mirasın bir toplumun tarihsel süreçte edindiği bilgi, beceri, inanç ve geleneklerin bütünü olup toplumsal kimliğin devamlılığını sağladığını belirtmektedirler (Güleç & Yalçın, 2025). Özellikle eğitim kurumları, müzeler, medya ve yerel yönetimler kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması konusunda önemli sorumluluklar üstlenmektedir. Böylece kültürel aktarım yalnızca geçmişin korunmasını değil, aynı zamanda toplumsal aidiyet duygusunun güçlendirilmesini de sağlamaktadır.

Günümüzde küreselleşme ve dijitalleşmenin etkisiyle kültürler arasında yoğun bir etkileşim yaşanmakta, bu durum bazı yerel kültürel değerlerin zamanla zayıflamasına neden olmaktadır. Ancak aynı süreç, kültürel mirasın daha geniş kitlelere tanıtılması açısından yeni fırsatlar da sunmaktadır. Yerel kültürel unsurların korunması ve yaşatılması, kültürel çeşitliliğin sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle kültürel aktarım sürecinin bilinçli bir şekilde yürütülmesi; eğitim, sanat, medya ve sosyal yaşam aracılığıyla kültürel değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasının desteklenmesi gerekmektedir. Böylece toplumlar hem kendi kültürel kimliklerini

koruyabilecek hem de geçmişten gelen kültürel mirası geleceğe taşıyabilecektir.

Kültürel ögeler, bir toplumun yaşam biçimini, düşünce dünyasını ve toplumsal kimliğini oluşturan temel unsurlar arasında yer almaktadır. Dil, din, gelenek, görenek, sanat, ahlak, hukuk, müzik, mimari ve folklor gibi unsurlar kültürel yapının en belirgin bileşenlerini oluşturmaktadır. Bu ögeler yalnızca bireylerin günlük yaşamını şekillendirmekle kalmamakta aynı zamanda toplumun geçmişten bugüne taşıdığı ortak hafızayı da yansıtmaktadır. Arslan, çalışmasında kültürün bir ulusa özgü olan dil, din, edebiyat, güzel sanatlar, hukuk, ekonomi, gelenek ve görenek gibi kurumların toplamından oluştuğunu ve bu unsurların toplumun birlik duygusunu güçlendirdiğini belirtmektedir (Arslan, 2012). Kültürel ögeler sayesinde bireyler ortak değerler etrafında birleşmekte ve toplumsal aidiyet duygusu gelişmektedir.

Kültürel ögelerin en önemli özelliklerinden biri kuşaktan kuşağa aktarılabilmesidir. Toplumların tarihsel süreçte oluşturdıkları bilgi, deneyim ve değerler kültürel ögeler aracılığıyla yeni nesillere ulaştırılmaktadır. Bu bağlamda kültürel ögeler, toplumun sosyal mirası olarak değerlendirilmektedir. Kültürün biyolojik yollarla değil, toplumsal süreçler aracılığıyla öğrenildiği ve aktarıldığı belirtilmektedir (Oğuz, 2011). Özellikle aile, eğitim kurumları ve sosyal çevre bireyin kültürel ögeleri öğrenmesinde önemli rol oynamaktadır. Gelenekler, törenler, halk hikâyeleri, atasözleri ve folklorik ürünler toplumun kültürel belleğini canlı tutarak kültürel sürekliliğin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle kültürel ögeler yalnızca geçmişin izlerini taşımamakta, aynı zamanda toplumun geleceğini şekillendiren önemli unsurlar olarak kabul edilmektedir.

Dil, kültürel ögeler içerisinde en temel unsurlardan biri olarak görülmektedir. Çünkü bir toplumun düşünce biçimi, değerleri ve yaşam anlayışı büyük ölçüde dil aracılığıyla ifade edilmektedir. Dil, yalnızca bir iletişim aracı değil, aynı zamanda kültürel mirasın taşıyıcısıdır. ulusal kültürün temel kaynaklarından biri halkın sözlü ve yazılı edebiyatıdır (Arslan, 2012). Destanlar, türküler, masallar, atasözleri ve deyimler toplumun kültürel birikimini gelecek kuşaklara aktaran önemli ögeler arasında yer almaktadır. Bunun yanında halk müziği, halk oyunları ve geleneksel sanatlar da toplumların duygu ve düşünce dünyasını yansıtan kültürel ögeler olarak değerlendirilmektedir. Bu unsurlar, toplumun kendine özgü kimliğini korumasına katkı

sağlamakta ve kültürel çeşitliliğin devamlılığını desteklemektedir.

Kültürel öğeler aynı zamanda toplumların yaşam tarzlarını ve sosyal ilişkilerini belirleyen unsurlar arasında bulunmaktadır. Gelenekler ve görenekler bireylerin toplum içerisinde nasıl davranması gerektiğini belirleyen yazılı olmayan kurallar niteliğindedir. Bayramlar, düğünler, cenaze törenleri, misafirperverlik anlayışı ve günlük yaşam pratikleri kültürel öğelerin toplumsal yaşam içerisindeki yansımalarıdır. Oğuz, çalışmasında kültürün bireyler ve toplumlar için bir yaşam tarzı, etkinlikler bütünü, inançlar ve gelenekler sistemi oluşturduğunu belirtmektedir (Oğuz, 2011). Bu durum kültürel öğelerin yalnızca sanatsal ya da düşünsel alanlarla sınırlı olmadığını, gündelik yaşamın her alanında etkili olduğunu göstermektedir. Toplumun ortak davranış kalıpları ve değer sistemleri kültürel öğeler aracılığıyla şekillenmekte ve toplumsal düzenin devamlılığı sağlanmaktadır.

Kültürel öğeler, toplumların diğer toplumlarla olan ilişkilerinde de önemli bir yere sahiptir. Küreselleşme süreciyle birlikte kültürler arasında yoğun bir etkileşim yaşanmakta ve toplumlar farklı kültürel unsurlardan etkilenmektedir. Ancak bu süreçte yerel kültürel öğelerin korunması büyük önem taşımaktadır. Arslan çalışmasında ulusal kültürün korunmasının toplumun kimliğini sürdürmesi açısından gerekli olduğunu vurgulamaktadır (Arslan, 2012). Buna rağmen farklı kültürlerle etkileşim kurulmasının kültürel gelişimi desteklediği de ifade edilmektedir. Özellikle sanat, bilim ve eğitim alanlarında farklı toplumlarla kurulan ilişkiler kültürel zenginleşmeye katkı sağlamaktadır. Bu nedenle kültürel öğelerin korunması kadar, çağın gerekliliklerine uygun biçimde geliştirilmesi ve yaşatılması da önemlidir.

Günümüzde teknolojik gelişmeler ve dijitalleşme, kültürel öğelerin aktarım biçimlerini de değiştirmektedir. Geleneksel kültürel ürünler artık dijital ortamlar aracılığıyla daha geniş kitlelere ulaşabilmektedir. Bununla birlikte hızlı kültürel değişim bazı yerel kültürel öğelerin zamanla unutulmasına yol açabilmektedir. Bu nedenle toplumların kendi kültürel değerlerine sahip çıkması, kültürel mirasın korunması açısından önem taşımaktadır. Kültürel öğeler yalnızca geçmişin bir yansıması değil, aynı zamanda toplumların geleceğe taşıdığı ortak kimliğin ve toplumsal hafızanın temel unsurlarıdır. Bu öğelerin korunması ve gelecek nesillere aktarılması, kültürel sürekliliğin sağlanması bakımından büyük önem taşımaktadır.

1.2. Çocuk Edebiyatı

İlk çocukluk yıllarından ergenlik döneminin sonuna kadarki yaş grubunun dilsel ve zihinsel gelişim basamakları gözetilerek üretilen, barındırdığı sanatsal nitelikli dilsel ve görsel mesajlar sayesinde çocukların his dünyasını zenginleştiren ve beğeni algılarını üst seviyeye çıkaran eserlerin bütününe çocuk edebiyatı denir (Sever, 2008, s. 17).

Çocuk edebiyatı, yalnızca çocuklara yönelik metinlerin bütünü değil; aynı zamanda çocuğun duygu, düşünce, hayal ve estetik dünyasını geliştiren önemli bir sanat alanıdır. Bu yönüyle çocuk edebiyatı, çocuğun gelişim özelliklerini merkeze alan ve “çocuğa görelilik” ilkesi doğrultusunda şekillenen bir geçiş dönemi edebiyatı olarak değerlendirilmektedir. Şirin’e göre çocuk edebiyatı; çocuğun algı, ilgi, dikkat ve hayal dünyasına uygun biçimde oluşturulan, çocuğu estetik açıdan geliştiren ve yetişkinliğe hazırlayan bir edebiyattır (Şirin, 2012). Bu anlayış, çocuk edebiyatının yalnızca öğretici bir işlev taşımadığını; aynı zamanda çocuğun sanat ve estetik duyarlılığını geliştiren bir niteliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Çocuk edebiyatı eserleri, çocukların yaşamı anlamlandırmalarına yardımcı olurken onların dil gelişimine, düşünme becerilerine ve hayal güçlerine de katkı sağlamaktadır. Bu eserler aracılığıyla çocuk, kendi yaşantısından izler bulmakta; çevresini, insan ilişkilerini ve toplumsal değerleri tanıma fırsatı elde etmektedir. Şimşek’e (2014) göre çocuk edebiyatı; çocuğun duygu ve düşünce dünyasına seslenen, onun anlama ve kavrama becerilerine uygun biçimde oluşturulan bir edebiyat alanıdır. Ayrıca çocuk edebiyatının temel kaygısı, kullanılan dilin ve seçilen temaların çocuk gerçekliğine uygun olmasıdır.

Bunun yanında çocuk edebiyatı, çocuğun estetik beğenisini geliştiren önemli bir araçtır. Edebî metinlerde yer alan ses, ritim, kurgu ve görsel unsurlar çocukların sanatsal duyarlılık kazanmasına katkı sunmaktadır. Özellikle masal, şiir, öykü ve fabl gibi türler; çocukların hem eğlenmesini hem de düşünmesini sağlayarak onların duygusal ve zihinsel gelişimlerini desteklemektedir. Bu nedenle çocuk edebiyatı, yalnızca eğitici yönüyle değil; çocuğun hayal dünyasını zenginleştiren ve okuma kültürü kazandıran yönüyle de önemli bir yere sahiptir (Şimşek, 2014; Şirin, 2012).

Çocuk edebiyatının ortaya çıkışı, çocukluk kavramının ayrı bir gelişim dönemi olarak kabul edilmesiyle yakından ilişkilidir. Özellikle Batı’da çocukluğun

keşfedilmesiyle birlikte çocukların yetişkinlerden farklı bir algı ve düşünce dünyasına sahip olduğu anlaşılmış; bu durum çocuklara yönelik ayrı bir edebiyat alanının oluşmasını sağlamıştır. Şirin'e göre çocuk edebiyatının temelinde çocuk ve çocukluk yer almakta; bu alan çocuğun bakış açısını, duyarlılığını ve gerçekliğini merkeze almaktadır (Şirin, 2012). Böylece çocuk edebiyatı, yetişkinler için oluşturulan eserlerden farklı olarak çocuğun gelişim düzeyine uygun bir anlatım biçimi geliştirmiştir.

Çocuk edebiyatı aynı zamanda çocukların toplumsal ve kültürel değerlerle tanışmalarında önemli bir işlev üstlenmektedir. Masallar, ninniler, tekerlemeler ve halk anlatıları gibi sözlü kültür ürünleri çocukların dilsel ve kültürel gelişimlerine katkı sağlarken onların aidiyet duygularını da güçlendirmektedir. Şimşek, çocuklara yönelik folklor ürünlerinin genel edebiyatı da beslediğini ve çocukların ilk karşılaştıkları edebî ürünlerin onların estetik algılarının oluşumunda etkili olduğunu belirtmektedir (Şimşek, 2014). Bu bağlamda çocuk edebiyatı, kültürel aktarımı sağlayan önemli bir araç olmasının yanında çocukların bireysel gelişimlerini destekleyen çok yönlü bir edebiyat alanı olarak değerlendirilmektedir.

1.2.1. Çocuk Edebiyatının İşlevleri

Çocuk edebiyatı, çocukların yalnızca dil ve düşünme becerilerini geliştiren bir alan değil; aynı zamanda onların kişilik gelişimlerini, toplumsal duyarlılıklarını ve değer dünyalarını şekillendiren önemli bir araçtır. Çocuklara yönelik hazırlanan edebî eserler; çocuğun yaşına, gelişim özelliklerine ve ilgi alanlarına uygun içerikler sunarak onların duygusal, bilişsel ve sosyal gelişimlerine katkı sağlamaktadır. Şirin'e (2012) göre çocuk edebiyatının temel işlevlerinden biri, çocuğun hayal gücünü geliştirmek ve estetik duyarlılık kazandırmaktır. Bu nedenle çocuk edebiyatı ürünleri, çocukların hem eğlenmesini hem de düşünmesini sağlayan çok yönlü bir işlev üstlenmektedir.

Çocuk edebiyatının önemli işlevlerinden biri de çocukların dil gelişimini desteklemesidir. Çocuk, nitelikli edebî eserlerle karşılaştıkça kelime dağarcığını geliştirmekte, anlatım becerisi kazanmakta ve ana dilinin inceliklerini fark etmektedir. Aynı zamanda kitaplarda yer alan olaylar, karakterler ve iletişim biçimleri çocukların düşünme, sorgulama ve yorum yapma becerilerini geliştirmektedir. Şimşek'e göre çocuk edebiyatı eserleri, çocuğun duygu ve düşünce dünyasına hitap ederek onun anlamlandırma sürecine katkı sunmaktadır (Şimşek, 2014). Bu yönüyle çocuk edebiyatı,

çocuğun zihinsel gelişimini destekleyen önemli bir eğitim aracı niteliği taşımaktadır.

Çocuk edebiyatının bir diğer önemli işlevi ise değer aktarımı sağlamasıdır. Çocuk kitapları aracılığıyla çocuklara dayanışma, yardımlaşma, dostluk, dürüstlük, eşitlik ve saygı gibi toplumsal değerler aktarılmaktadır. Cihan'a (2016) göre çocuk kitapları, çocukların kişilik gelişimine katkı sağlayan önemli araçlar olup çeşitli değerler, normlar ve rol modelleri barındırmaktadır. Özellikle çocukların kitap kahramanlarıyla özdeşleşmeleri, bu değerleri içselleştirmelerine yardımcı olmaktadır. Böylece çocuk edebiyatı, yalnızca bilgi veren değil; aynı zamanda çocuğun ahlaki gelişimini destekleyen bir alan hâline gelmektedir.

Bunun yanında çocuk edebiyatı, çocukların toplumsal ve kültürel farkındalık kazanmalarında da önemli bir role sahiptir. Çocuk kitaplarında yer verilen farklı yaşam biçimleri, kültürler ve insan ilişkileri sayesinde çocuklar farklılıklara karşı anlayış geliştirmeyi öğrenmektedir. Çocuk kitapları, çocuklara çok yönlü bir dünyada yaşadıklarını göstererek onların kendi çözümlerini üretmelerine ve olayları farklı açılardan değerlendirmelerine katkı sağlamaktadır (Cihan, 2016). Bu durum çocukların empati kurma becerilerini geliştirirken toplumsal yaşama uyum sağlamalarını da kolaylaştırmaktadır.

Çocuk edebiyatı, çocuklara okuma alışkanlığı kazandıran önemli bir araçtır. Çocuğun erken yaşlarda nitelikli kitaplarla karşılaşması, onun kitaplara karşı olumlu tutum geliştirmesini sağlamaktadır. Masal, öykü, şiir ve roman gibi türlerle tanışan çocuk; zamanla okuma kültürü edinmekte ve estetik beğeni geliştirmektedir. Şirin'e (2012) göre çocuk edebiyatı, çocuğun yaşamı anlamlandırmasına yardımcı olan ve onu geleceğe hazırlayan estetik bir eğitim alanıdır. Bu nedenle çocuk edebiyatı, çocukların hem bireysel gelişimlerine hem de toplumsal yaşam içerisinde bilinçli bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlayan önemli bir edebiyat alanı olarak değerlendirilmektedir.

1.3. Çocuk Edebiyatı ve kültür ilişkisi

Çocuk edebiyatı, yalnızca estetik ve eğlendirici öğeler barındıran bir kurgu dünyası değil, aynı zamanda içine doğduğu toplumun kültürel kodlarını, inanç sistemlerini ve sosyal değerlerini geleceğe taşıyan güçlü bir köprüdür. Sever'e (2008) göre edebi yapıtlar; masal, öykü ve roman gibi türler aracılığıyla karakterlerin yaşadığı iç ve dış çatışmaları işlerken okura toplumun benimsediği ya da karşı çıktığı değerleri

incelikli bir şekilde hissettirir. Yazarın kurguladığı bu öznel dünya, doğrudan içinde yaşadığı toplumun kültürel birikiminden beslenerek çocuk okura o kültürün önemseydiği davranış kalıplarına dair ipuçları sunar. Bu bağlamda, yaşam boyu sürecek öğrenmelerin temellendirildiği 0-6 yaş dönemi ile bu gelişimin desteklendiği 6-12 yaş ve üzeri süreçte çocuk kitapları hayati bir işlev üstlenir, bireyin ailesi dışında da öykünebileceği modeller yaratarak toplumsallaşma sürecine kalıcı katkılar sağlar. Dolayısıyla çocuk edebiyatı, bireyin kültürel kimliğini inşa etmesinde ve toplumsal bir özneye dönüşmesinde vazgeçilmez bir dinamik olarak karşımıza çıkmaktadır (Sever, 2008, s.65).

Çocuk edebiyatı ile kültür arasındaki ilişki, yalnızca kültürel unsurların metinlerde yer almasıyla sınırlı değildir; aynı zamanda dil aracılığıyla toplumsal belleğin yeni kuşaklara aktarılmasını da kapsamaktadır. Dil ve kültürün birbirinden ayrı düşünülmemelidir. Dil, kültürün taşıyıcısı ve aktarıcısıdır. Bu nedenle çocuk edebiyatı ürünlerinde kullanılan dil, yalnızca iletişim kurma işlevi taşımamakta; aynı zamanda toplumun yaşam biçimini, değerlerini, geleneklerini ve düşünce dünyasını da çocuklara aktarmaktadır. Çocuk kitaplarında yer alan deyimler, atasözleri, günlük yaşam pratikleri, yemek kültürü, oyunlar ve folklorik unsurlar çocukların ait oldukları kültürü tanımalarına katkı sağlamaktadır. Böylece çocuk, okuduğu metinler aracılığıyla içinde yaşadığı toplumun kültürel kodlarını öğrenmekte ve toplumsal aidiyet duygusu geliştirmektedir (Bakiner-Çekin & Çalışkan, 2020).

Çocuk edebiyatı eserleri, kültürel sembollerin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması açısından da önemli bir işleve sahiptir. Yavuz'a (2019) göre halk edebiyatı ürünleri çocuk edebiyatının temel ve millî kaynakları arasında yer almakta; masal, destan, ninni, bilmece ve tekerleme gibi sözlü kültür unsurları çocuk edebiyatı aracılığıyla nesilden nesile aktarılmaktadır. Özellikle Dede Korkut Hikâyeleri, destanlar ve halk anlatıları gibi eserler; toplumun değer yargılarını, kahramanlık anlayışını, aile yapısını ve geleneklerini çocuklara tanıtan önemli kültürel miras unsurlarıdır. Bu yönüyle çocuk edebiyatı, kültürel devamlılığı sağlayan ve toplumsal hafızayı canlı tutan bir araç niteliği taşımaktadır (Yavuz, 2019).

Bunun yanında çocuk kitaplarında yer alan karakterler ve olay örgüleri, çocukların kültürel değerleri somut örnekler üzerinden öğrenmelerine olanak tanımaktadır. Çocuklar, okudukları eserlerde yer alan karakterlerle özdeşim kurmakta ve bu karakterler

aracılığıyla kültürel değerleri içselleştirmektedir. Çocuk kitaplarında günlük yaşam, kişiler arası ilişkiler, gelenekler, yemek kültürü, sosyal yaşam ve folklor gibi öğelere yer verilmesi; çocukların kendi kültürel çevrelerini tanımalarını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca kültürel öğelerin doğal bir bağlam içerisinde sunulması, çocukların kültürü yapay bir öğretim sürecinden ziyade yaşayarak ve sezerek öğrenmelerini sağlamaktadır (Karakoç Öztürk & Destegüloğlu, 2022).

1.4. Metin Özdamarlar

Kayseri'nin Develi ilçesinde dünyaya gelen Metin Özdamarlar, ilk ve ortaöğrenim evrelerini memleketinde tamamladı. Ardından Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü'nden mezun oldu. Meslek hayatına Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde Sosyal Bilgiler Öğretmeni olarak başlayan Özdamarlar, kariyerine şu anda uluslararası bir proje okulunda görev yaparak devam etmektedir.

Üretken bir kalem olan yazarın bugüne kadar yayımlanmış 56 eseri bulunmaktadır. Kitaplarının yanı sıra Türkiye'nin dört bir yanında çocuklara yönelik "tarihî değerlerimiz" temalı söyleşi ve konferanslar gerçekleştirmektedir. Ayrıca sınav dönemindeki öğrencilere motivasyon, eğitim fakültesi öğrencilerine ise kişisel gelişim alanlarında rehberlik eden toplantılar düzenlemektedir. Bu etkinlikler aracılığıyla şimdiye kadar yüz bini aşkın öğrenciye doğrudan temas etmiştir.

Yürüttüğü sosyal sorumluluk projeleriyle de ülkenin dört bir yanındaki çocukların hayatlarına dokunmayı sürdüren Özdamarlar, bir yandan yeni projeler üretmeye devam ederken diğer yandan Asel, Eslem ve Ahmet Arhan adında üç çocuk babasıdır (Özdamarlar,2024).

1.4.1. Metin Özdamarlar'ın Eserleri

Çocuk edebiyatında tarih bilinci ve kültürel mirasın aktarımı denildiğinde akla gelen ilk isimlerden biri olan Metin Özdamarlar, geniş bir okur kitlesine hitap eden üretken bir yazardır. Eserlerinde sosyal ve kültürel kodları pedagojik bir hassasiyetle işleyen yazar, çocuk kitapları aracılığıyla toplumsal değerlerin kuşaklar arası köprüsü olma misyonunu üstlenmiştir. Özdamarlar'ın çocuk edebiyatı külliyatını oluşturan ve bu dokuyu yansıtan eserleri şunlardır:

- Alparslan'ın Yolu Anadolu

- Anadolu’da İlk Günler
- Barbaros Denizler Fatih
- Beklenen Fetih
- Burası Çanakkale Buradan Geçit Yok
- Bursa  ılgın Gezgin’in El Kitabı
- Bütün Yıldızlar Kayar
-  a lara Uzananlar
-  ocuk Padi ahlar
-   lden Yükselen Işık
- Denizlerin  tesine
- Destan Yazanlar
- Doludizgin Günler
- Dünyayı De i tirenler
- Ertuğrul Gazi Gizli Kurucu
- Geçit Vermez Çanakkale
- Güzel  lkem Türkiye-1
- Güzel  lkem Türkiye-2
- Güzel  lkem Türkiye-3
- Hocam Sa  olsun!  mza: Padişah
- Dünya Savaşı ve  ncesi
- İlk Adımlar
-  nkılaplar ve II. Dünya Savaşı
-  pek Yolu’nda Türkler
-  yilik Timi
-  zmir  ılgın Gezgin’in El Kitabı
- Kurtulu a Doğru
- Kut’ l Amare: Kayıtlara Geçen Son Zafer
- Laleler ve  syanlar
- Milli  airimiz Mehmet Akif
- Milli Yemin
- Muhteşem Zaferler

- Müthiş Seferler
- Ocağına Düştüm Yeniçeri
- Orhan Gazi Geliyor Korktun Mu Bizans?
- Osman Gazi Büyük Kurucu
- Piri Reis ve Acayip Haritası
- Ruh Tamircisi
- Satranç Öğren De Gel
- Selçuklular Macera Dolu Anadolu
- Sinsi Oyunlar
- Tarih Yazmak Bizim İşimiz İlk Türk Devletleri
- Unutulmayan Eserler
- Yavuz Sultan Selim: Hayallere Sığmayan Padişah
- Yeniden Doğuş
- Yenilikler ve Yenilgiler
- Yıldırım Bayezid Yeni Nesil Padişah
- Yıldızlara Yakın
- Zirvede Tek Başına
- Zor Zamanlar

1.4.2. Metin Özdamarlar'ın Ödülleri

- Ümraniye Belediyesi Hikâye yarışması 2007: 'Ruh Tamircisi' adlı öykü ile Mansiyon ödülü;
- Ahmet Hamdi Tanpınar Roman Yarışması 2007: 'Lâl' adlı romanı ile ödül;
- Kitapyurdu internet sitesi çok satanlar listesi 2021: En çok okunan yazar ödülü almıştır.

1.5. İlgili Araştırmalar

Alanyazında ilgili çalışmalar incelendiğinde kültürel öğelerin aktarımına ilişkin araştırmaların yabancılara Türkçe öğretimi alanında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu alanda yapılan çalışmaların birçoğu yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan yazılı materyallerin kültürel öğeleri ne ölçüde yansıttığına yöneliktir (Demir, 2025; Erdal vd., 2018; Esen, 2022; İşcan & Yassıtış, 2018; Kavanoz & Ökten, 2014; Okur & Keskin,

2013; Türkben & Alptekin, 2022; Vardar, 2023). Bununla birlikte Elbir vd. (2015), yabancılara Türkçe öğretiminde kültür aktarımına yönelik alanyazındaki ilgili incelemeleri ele alarak kapsamlı bir değerlendirme sunmuşlardır.

Uysal ve Tekşan (2017) çocuk edebiyatı eserlerinin çocuklarda toplumsal ve millî değerlere ilişkin farkındalık oluşturmadaki rolünü incelemiştir. Çalışmada, Türkçe öğretim programlarında yer alan millî birlik, beraberlik ve kültürel değerlerin çocuk edebiyatı aracılığıyla öğrencilere kazandırılmasının önemine vurgu yapılmıştır. Bu doğrultuda, öğrencilerin erişebileceği ve çocuk gerçekliğine uygun bilgilendirici eserler doküman incelemesi ve içerik analizi yöntemleriyle değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda, eserlerde vatan sevgisi, bayrak sevgisi, bağımsızlık, millî mücadele, cesaret, dayanışma, kahramanlık ve fedakârlık gibi değerlerin ön plana çıkarıldığı belirlenmiştir. İncelenen eserlerin öğrencilerin millî bilinç gelişimine katkı sağlayan ve bu konuda farkındalık oluşturan önemli araçlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Karakoç Öztürk ve Destegüloğlu (2022) çalışmada çocuk kitaplarında kültürel aktarımın hangi öğeler aracılığıyla gerçekleştirildiği incelenmiştir. Araştırmada beş farklı yazara ait beş çocuk kitabı doküman incelemesi yöntemiyle değerlendirilmiş; kültürel öğeler günlük yaşam, kişiler arası ilişkiler, değerler ve eğitim, edebiyat, sanat ve müzik, gelenekler ve folklor, sosyal yaşam ile coğrafya ve mekân başlıkları altında ele alınmıştır. Bulgular, özellikle günlük yaşama ilişkin unsurların çocuk kitaplarında daha yoğun biçimde yer aldığını; yiyecek-içecek kültürü, konuşma kalıpları ve sofrada adabı gibi öğelerin kültürel aktarımda önemli bir işlev üstlendiğini göstermiştir. Buna karşılık edebiyat, sanat ve müzik öğelerinin kullanım sıklığının daha sınırlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İşcan ve Yassıtaş (2018) ele aldıkları incelemede dil öğretiminin yalnızca dil bilgisi ve temel dil becerilerinin kazandırılmasından ibaret olmadığı, aynı zamanda hedef dilin kültürünün de öğretilmesini kapsadığı vurgulamıştır. Bu doğrultuda, yabancı dil ders kitaplarının kültür aktarımındaki yeri ve önemi üzerinde durulmuş; yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti B1 ve B2 düzeyi ders kitapları doküman incelemesi yöntemiyle değerlendirilmiştir. İnceleme sonucunda ders kitaplarında Türk kültürüne ait gelenek, yaşam biçimi ve toplumsal değerlere ilişkin çeşitli kültürel öğelere yer verildiği, bunun yanında farklı kültürlerle ait unsurların da

kullanıldığı belirlenmiştir. Çalışma, ders kitaplarının yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kültür aktarımını destekleyen önemli araçlardan biri olduğunu ortaya koymaktadır.

Erdal vd. (2018) Yabancılar Türkçe öğretiminde kültür aktarımının önemini ele alan bu çalışmada, dilin yalnızca iletişim aracı olmadığı, aynı zamanda ait olduğu toplumun kültürel değerlerini taşıyan bir yapı olduğunu vurgulamışlardır. Çalışmada, kelimelerin arka planında bir kültür dünyasının bulunduğu ve bu kültürel bağlam bilinmeden dilin tam anlamıyla kavranamayacağı ifade edilmiştir. Bu doğrultuda yabancı dil öğretiminde kullanılan ders kitaplarının, hedef kültüre ait unsurları öğrencilere aktaran temel araçlardan biri olduğu belirtilmiştir. Araştırmada tarih, günlük yaşam, aile yapısı, gelenek-görenekler, yiyecek-içecek, eğitim, turizm ve iş hayatı gibi kültürel konuların yabancı dil öğretiminde öncelikli olarak ele alınması gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda A2 düzeyinde yabancılar Türkçe öğretiminde kullanılan İstanbul, Ankara, Yunus Emre Enstitüsü, Gazi ve Dilmer ders kitapları incelenmiş; kitaplarda hedef dile ait kültürel öğelere ne ölçüde yer verildiği değerlendirilmiştir.

Esen (2022) yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kültür aktarımının önemine dikkat çekerek bir dili öğrenmenin yalnızca dil bilgisi kurallarını ve temel dil becerilerini kazanmakla sınırlı olmadığını, aynı zamanda o dile ait kültürel unsurların da öğrenilmesini gerektirdiğini vurgulamıştır. Çalışmada, kültürün bir milletin maddi ve manevi değerler bütünü olduğu belirtilmiş ve ders kitaplarının kültür aktarımında önemli bir araç olduğu ifade edilmiştir. Bu doğrultuda “Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler için Türkçe” ders ve çalışma kitaplarının A1, A2, B1, B2 ve C1 seviyeleri doküman incelemesi yöntemiyle değerlendirilmiş; kitaplarda yer alan kültürel öğeler incelenmiştir. Araştırma sonucunda, incelenen kitapların kültürel unsurlar bakımından zengin bir içeriğe sahip olduğu, ancak kültürel öğelerin seviyeler arasında dengeli bir dağılım göstermediği belirlenmiştir.

Türkben ve Alptekin (2022) çalışmalarını Yunus Emre Enstitüsü tarafından hazırlanan Yedi İklim Türkçe A2, B1 ve B2 ders kitapları üzerinde gerçekleştirmiştir. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kültür aktarımının dijital öyküleme yöntemleriyle desteklenmesi ele alınmıştır. Çalışmada dilin yalnızca bir iletişim aracı değil, aynı zamanda kültürü taşıyan ve aktaran temel bir unsur olduğu vurgulanmış; bu

doğrultuda hedef kültürün öğretiminde bilgi ve iletişim teknolojilerinin önemine dikkat çekilmiştir. Doküman analizi yöntemiyle seçilen metinler çeşitli dijital uygulamalar aracılığıyla dijital öykü metinlerine dönüştürülmüş, böylece kültürel öğelerin öğrencilere daha etkili ve somut biçimde aktarılabilmesi ortaya konmuştur. Araştırma sonuçları, dijital öyküleme uygulamalarının yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kültür aktarımını destekleyen işlevsel araçlar olduğunu göstermektedir.

Demir (2025) masalların kültürel aktarım açısından taşıdığı önemi ele aldığı çalışmada, Eflatun Cem Güney tarafından derlenen “Masallar” adlı eserde yer alan yirmi üç masalı kültür unsurları bakımından incelemiştir. Çalışmada masalların yalnızca edebî ürünler olmadığı, aynı zamanda toplumların sosyokültürel yapısını yansıtan ve kültürel değerleri gelecek kuşaklara aktaran önemli araçlar olduğu vurgulanmıştır. Araştırmada, Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni’nde yer alan “Sosyokültürel Bilgi” başlığı temel alınmış ve masallardaki kültürel unsurlar doküman analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. İnceleme sonucunda, masalların kültürel öğeler bakımından oldukça zengin olduğu; özellikle deyimlerin yoğun biçimde kullanıldığı, buna karşılık spor, sanat ve müzikle ilgili kültürel unsurların daha sınırlı kaldığı belirlenmiştir. Çalışmada ayrıca masalların çocukların kültürel kimlik gelişimine katkı sağlayan, sosyal ve ahlaki gelişimi destekleyen önemli araçlar olduğu ifade edilmiş ve kültür temelli dil eğitiminde etkili biçimde kullanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Kavanoz ve Ökten (2024) yabancı dil öğreniminin yalnızca dil bilgisi ve sözcük öğretimini değil, aynı zamanda hedef kültürün edinilmesini de kapsadığı düşüncesinden hareketle, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarında Türk kültürünün nasıl sunulduğunu incelemiştir. Çalışmada, yabancı dil olarak Türkçe öğreten beş ders kitabı sistemli içerik çözümlemesi yöntemiyle değerlendirilmiş ve incelemelerde Byram’ın (1997) kültürlerarası yetkinlik öğretimi için geliştirdiği kültürel içerik çözümleme ölçütleri esas alınmıştır. Araştırma sonucunda, ders kitaplarında yer verilen kültürel öğelerin kültürlerarası öğrenmeyi destekleme açısından yetersiz kaldığı belirlenmiştir. Kitaplarda iletişimsel dil öğretimi yaklaşımına uygun olarak sosyalleşmeye yer verilse de dil bilgisi ve sözcük öğretiminin ön planda tutulduğu, kültürlerarası etkileşimi geliştirecek etkinliklerin ise sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada ayrıca Avrupa Ortak Dil Çerçevesi doğrultusunda yabancılara Türkçe öğretim materyallerinin yeniden düzenlenmesi gerektiği vurgulanmış ve araştırmanın materyal

geliştiricilere kültürel içeriğin daha etkili biçimde bütünleştirilmesi konusunda farkındalık sağlayacağı ifade edilmiştir.

Okur ve Keski (2013) yabancı dil öğrenmenin yalnızca dil bilgisi yapılarının öğrenilmesini değil, aynı zamanda hedef kültürün tanınmasını da kapsadığını vurgulayarak yabancılara Türkçe öğretiminde ders kitaplarının kültür aktarımındaki rolünü incelemiştir. Çalışmada, “İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti’nin A1, A2, B1 ve B2 düzeyi ders kitapları belirli ölçütlere göre değerlendirilmiş ve kitaplarda yer alan kültürel öğeler incelenmiştir. Araştırma sonucunda temel düzey kitaplarında kültürel unsurlara sınırlı ölçüde yer verildiği, orta düzey kitaplarda ise bu öğelerin daha fazla kullanılmasına rağmen kültür aktarımının yeterli düzeyde olmadığı belirlenmiştir. Çalışmada, ders kitaplarında yer alan metinlerin bilinçli biçimde seçilmesinin kültür aktarımını destekleyen önemli bir unsur olduğu ifade edilmiştir.

Vardar (2023) yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kültür aktarımının öneminden hareketle, “Az Gittik Uz Gittik” adlı eserde yer alan masallardaki kültürel öğeleri incelemiştir. Çalışmada, Diller İçin Avrupa Ortak Çerçeve Programı’nda (CEFR) belirtilen sosyokültürel öğeler temel alınmış ve masallar doküman analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Araştırmada Türk masallarının kültür aktarımındaki işlevi ortaya konmaya çalışılmış; masallarda yer alan kültürel unsurlar içerik analizi yoluyla incelenmiştir. İnceleme sonucunda toplam 1307 kültürel öge tespit edilmiş ve masalların yabancılara Türkçe öğretiminde kültürel aktarımı destekleyen önemli araçlar olduğu belirlenmiştir. Çalışmada ayrıca Türk masallarının kültürel değerlerin gelecek nesillere aktarılmasında etkili bir role sahip olduğu vurgulanmıştır.

Yüzbaşıoğlu ve Çoban (2025) nitel araştırma yöntemini kullandıkları çalışmalarında Artvin yöresine ait 40 halk masalını kültürel öğeler ve değerler açısından incelemişlerdir. Betimsel analiz neticesinde, masallarda ürüne, düşünceye ve davranışa yönelik çok sayıda kültürel ögenin yanı sıra 57 farklı değer tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda, Artvin halk masallarının kültürel unsurlar ve değer çeşitliliği bakımından oldukça zengin olduğu, bu yönüyle kültürel mirasın ve değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli bir işlev gördüğü belirlenmiştir. Literatürde çizgi filmlerin değerler eğitimi ve kültürel mirasın aktarımındaki rolünü inceleyen çeşitli çalışmalar mevcuttur. Bu doğrultuda Karakuş (2016) TRT Çocuk kanalında yayınlanan "Maysa ve

Bulut" çizgi filmini UNESCO'nun somut olmayan kültürel miras ölçütleri bağlamında içerik analiziyle incelemiş; yapının Yörük kültürü, unutulmuş halk inanışları ve misafirperverlik gibi toplumsal değerleri yansıtmada önemli bir işlev gördüğünü belirlemiştir. Benzer şekilde Ay ve Korkmaz (2017) da "Küçük Hezarfen" çizgi filminin 26 bölümünü doküman analizi yöntemiyle inceleyerek Sosyal Bilgiler dersi öğretim programındaki değer ve kültürel öğeleri somutlaştırmışlardır. Araştırma sonucunda, incelenen yapıda en çok "bilimsellik" değerine ve sözlü kültür öğelerinden "deyimlere" yer verildiği tespit edilmiştir. Her iki çalışma da çocuklara yönelik hazırlanan animasyon yapımların, kültürel kodların ve toplumsal değerlerin yeni nesillere doğru biçimde aktarılmasında etkili birer araç olduğunu ortaya koymaktadır.

Uysal (2024) dil ve kültürün ayrılmazlığı ilkesinden hareketle, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde Barış Manço şarkılarının kültür aktarımındaki rolünü incelemiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ve betimsel analizin kullanıldığı çalışmada, sanatçıya ait 93 şarkı sözü taranmıştır. Analiz neticesinde; en yoğun payı 300 frekansla "söz varlığı" ve 99 frekansla "günlük yaşam becerileri" olmak üzere toplam 624 kültürel öge (gelenekler, değerler, kişiler arası ilişkiler vb.) tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda, Barış Manço şarkılarının kültürel zenginliği yönüyle Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde önemli ve işlevsel bir kaynak olduğu vurgulanmıştır. Türkçe ders kitaplarının kültürel unsurları ve dil zenginliklerini gelecek kuşaklara aktarmadaki işlevini inceleyen araştırmalar literatürde önemli bir yer tutmaktadır. Bu kapsamda Güftâ ve Kan (2011) 7. sınıf Türkçe ders kitabını dilsel kültür öğeleri açısından incelemiş; fişleme yöntemiyle yaptıkları analiz sonucunda kitapta en çok deyim ve mecazi ifadelere yer verildiğini, bu öğelerin metin ve resimler aracılığıyla aktarıldığını tespit etmişlerdir. Benzer bir yaklaşımla Üzümcü (2023) ise 5 ve 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinleri durum çalışması deseni ve doküman incelemesi yöntemiyle ele almıştır. Tomalin ve Stempleski'nin (1993) sınıflandırmasından hareketle yapılan betimsel analiz neticesinde, metinlerdeki kültürel unsurlar ürün, düşünce ve davranış temaları altında kategorize edilerek frekanslarıyla ortaya konmuştur. Her iki çalışma da milli kimliğin ve birlik şuurunun korunmasında anahtar bir role sahip olan Türkçe ders kitaplarının, kültürel çeşitliliği ve dilsel mirası sistemli bir şekilde aktarma yeterliliğini somut verilerle ortaya koymaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, incelenen eserler, verilerin toplanması, analizi ve çalışmanın geçerlik-güvenirlik boyutları açıklanmıştır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, nitel araştırma yaklaşımı doğrultusunda yürütülmüştür. Nitel araştırmalar; gözlem, görüşme ve doküman incelemesi gibi veri toplama yöntemleri aracılığıyla olayları ve olguları doğal ortamında bütüncül bir biçimde incelemeyi amaçlayan çalışmalardır. Bu yaklaşımda araştırmacı, ele alınan durumu kendi bağlamı içerisinde yorumlamaya ve anlamlandırmaya çalışmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2018). Nitel araştırma yaklaşımı, sayısal verilerin ötesinde anlam, deneyim ve bağlam gibi derinlikli boyutları keşfetmeye olanak tanınması bakımından sosyal bilimlerde sıkça tercih edilmektedir. Çocuk edebiyatı eserlerinde yer alan kültürel öğelerin derinlemesine analiz edilmesi hedeflendiğinden, bu çalışmada nitel araştırma yaklaşımı tercih edilmiştir. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi deseniyle yürütülmüştür. Doküman analizi; araştırılması amaçlanan olgu ve olaylara ilişkin bilgi içeren yazılı materyallerin sistematik biçimde incelenmesini kapsayan bir yöntemdir (Yıldırım & Şimşek, 2018). Sak vd. (2021) göre doküman analizi, basılı ve dijital materyallerin belirli bir amaç doğrultusunda değerlendirilmesi ve yorumlanmasına dayanan bilimsel bir süreçtir. Doküman analizi yöntemi, araştırmacıya mevcut kaynakları derinlemesine ve sistematik biçimde inceleme imkânı sunarak nitel araştırma sürecine önemli katkılar sağlamaktadır. Bu doğrultuda, belirlenen çocuk edebiyatı eserlerinde yer alan kültürel öğeleri tespit etmek ve incelemek amacıyla doküman analizinden yararlanılmıştır.

2.2. Çalışma Materyali

Araştırma kapsamında incelenen eserlerin belirlenmesinde çocuk edebiyatı alanında son yıllarda dikkat çeken yazarlardan biri olan Metin Özdamarlar'ın eserleri esas alınmıştır. Yazarın çocuk okurlar tarafından ilgi gören ve geniş bir okuyucu kitlesine ulaşan kitaplarının araştırma açısından kültürel öğeler bakımından zengin veriler sunacağı düşünülmüştür. Bu doğrultuda incelenecek eserlerin seçim sürecinde kitap satış ve değerlendirme platformlarında yer alan okur yorumları, satış sıralamaları ve popülerlik durumları dikkate alınmıştır. Bunun yanında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan ders kitaplarında yazara ait metinlere yer verilmiş olması, seçilen eserlerin eğitim alanındaki işlevselliğini ve akademik inceleme açısından değerini artıran önemli bir ölçüt olarak değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında seçilen kitapların çocuk edebiyatı niteliği taşımasına, çocuk okur düzeyine uygun olmasına ve kültürel öğeler bakımından incelemeye elverişli içerik sunmasına dikkat edilmiştir. Çalışmada incelenen kitapların genel özellikleri ve künye bilgilerine Tablo 2.1’de yer verilmiştir.

Tablo 2.1: Araştırma Kapsamında İncelenen Eserler

Sıra No	Kitabın Adı	Yayın Evi	Yayın Yılı/Basım	Sayfa Sayısı
1	Akşemseddin Ömür Boyu Öğrenci	Timaş Yayınları	2025 (1.Basım)	128
2	Alp Arslan'ın Yolu Anadolu	Timaş Yayınları	2025(12.Basım)	133
3	Burası Çanakkale Buradan Geçiş Yok	Timaş Yayınları	2025(15.Basım)	135
4	İyilik Timi	Timaş Yayınları	2025 (9.Basım)	142
5	Millî Mücadele Kahramanları	Timaş Yayınları	2025 (5.Basım)	156
6	Millî Şairimiz Mehmet Akif	Timaş Yayınları	2024(31.Basım)	139
7	Tarih Yazmak Bizim İşimiz	Timaş Yayınları	2025(10.Basım)	176
8	Tarihin Sıfır Noktası	Timaş Yayınları	2025 (9.Basım)	166
9	Ver Elini Osmanlı	Timaş Yayınları	2025 (4.Basım)	144
10	Yıldızlara Yakın	Timaş Yayınları	2025 (2.Basım)	144

2.3. Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin çözümlenmesinde nitel veri analizi yöntemlerinden biri olan

betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analiz; elde edilen verilerin önceden belirlenen temalar ve kategoriler doğrultusunda düzenlenerek sistematik ve anlaşılır bir biçimde yorumlanmasını sağlayan bir yaklaşımdır (Ültay vd., 2021). Bu kapsamda benzer özellik gösteren bulgular bir araya getirilerek sınıflandırılmış, analiz sürecini daha düzenli yürütmek adına kapsamlı bir kod havuzu oluşturulmuştur.

Betimsel analiz sürecinde öncelikle araştırma kapsamındaki eserler ayrıntılı biçimde okunmuş ve kültürel öge niteliği taşıyan ifadeler belirlenmiştir. Tespit edilen veriler, araştırma amacı doğrultusunda oluşturulan kategorilere göre kodlanmış ve her bir kültürel unsur ilgili tema altında değerlendirilmiştir. Analiz sürecinde yalnızca açık biçimde ifade edilen kültürel unsurlar değil, metnin bağlamı içerisinde kültürel anlam taşıyan dolaylı unsurlar da dikkate alınmıştır. Böylece eserlerde yer alan kültürel öğelerin daha kapsamlı bir şekilde ortaya konulması amaçlanmıştır.

Kodlama sürecinde elde edilen veriler sürekli olarak gözden geçirilmiş, benzer nitelik taşıyan ifadeler aynı kod altında toplanarak kategoriler arasındaki tutarlılık sağlanmıştır. Ayrıca analiz sırasında araştırma soruları doğrultusunda hareket edilmiş ve elde edilen bulguların kültürel aktarım açısından taşıdığı anlamlar yorumlanmıştır. Bu süreçte kültürel öğelerin eserlerdeki kullanım sıklıkları belirlenmiş, ilgili öğeler doğrudan alıntılarla desteklenerek okuyucunun bulguları daha açık biçimde takip edebilmesine olanak sağlanmıştır.

İncelenen çocuk kitaplarında yer alan kültürel öğelerin tespiti ve tasnifinde alanyazındaki çalışmalardan (Okur & Keskin, 2013; İşcan & Yassıtaş, 2018; Akpınar vd., 2023; Demir, 2025) hareketle "Kültürel Öğeler Tablosu" oluşturulmuştur. Mevcut sınıflandırmalardan farklı olarak bu çalışmada uzman görüşleri de alınarak; "Kişiler Arası İlişkiler" başlığı altında "Unvanlar ve Lakaplar", "Gelenekler ve Folklor" başlığı altında "Cenaze ve Mezarlar", "Sosyal Yaşam" başlığı altında ise "Savaşlar" alt kategorilerine yer verilmiştir. Bu eklerin yapılmasındaki temel gerekçe, incelenen eserlerin tarihî ve kültürel içerik bakımından özgün bir nitelik taşımasıdır. Söz konusu alt kategoriler, mevcut sınıflandırmalarda yeterince karşılık bulmayan ancak çalışmada kullanılan eserlerde sıklıkla karşılaşılan kültürel unsurları kapsayacak biçimde belirlenmiştir. Kitaplardaki kültürel unsurlar belirlenen kategoriler doğrultusunda değerlendirilmiş; elde edilen bulgular, okuyucu için somutlaştırılmak amacıyla doğrudan

alıntılarla desteklenerek betimsel bir anlayışla sunulmuştur. Verilerin kodlanması, tematik olarak sınıflandırılması ve analize hazır hâle getirilmesi süreçlerinde bilgisayar destekli nitel veri analiz programı olan MAXQDA yazılımı kullanılmıştır. Araştırma kapsamında oluşturulan kültürel öğeler sınıflandırması Tablo 2.2'de sunulmuştur.

Tablo 2.2: Kültürel Öğeler Tablosu

a	Yiyecek-İçecek	Kişiler	Değerler	Edebiyat	Özel günler ve gelenekler	Moda	Yer	Atasözü ve Deyimler
b	Yemek zamanları, sofra adabı	Selamlaşma ifade ve davranışları	Eğitim	Müzik	Sözlü anlatımlar ve sözlü gelenekler	Alkış ve güzel hareketler		
c	Resmî tatiller, çalışma zamanları	Aile yapıları ve ilişkileri, kuşaklar arası ilişkiler	Dil bilinci/sevgisi	Sanat	Dini kurallara dayalı davranışlar ve dini unsurlar	Savaşlar		
d	Boş zaman etkinlikleri, hobileri	Politik ve dinsel gruplar arası ilişkiler	Tarih bilinci/sevgisi	Gösteri sanatları	Doğum, evlilik gelenekleri	Yasaklar		
e	Karşılıklı konuşmalarda yaşa, cinsiyete, yakınlık derecesine, sosyal statüye, resmiyete göre kullanılacak sözler ve kalıplar	Konuk etme, ikram ve hediyeler	Diğerleri	El sanatları geleneği	Festivaller, törenler, kutlamalar	Diğerleri		
f	Yeme ve içme alışkanlıkları	Unvanlar ve lakaplar		Diğerleri	Danslar			
g	Oyunlar	Diğerleri			Toplumsal uygulamalar, ritüeller, batıl inançlar			
h	Spor				Halk bilgisi, evren ve doğa ile ilgili uygulamalar			
i	Diğerleri				Cenaze ve mezarlar			

2.4. Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlilik; araştırma sürecinin tutarlı, inandırıcı, aktarılabilir ve doğrulanabilir biçimde yürütülmesiyle ilişkilidir. Arslan'a (2022) göre

geçerlik, araştırma bulgularının gerçek durumu doğru biçimde yansıtması ve yorumların inandırıcı olmasıyla bağlantılıyken; güvenilirlik, veri toplama ve analiz aşamalarının açık, tutarlı ve denetlenebilir şekilde ortaya konulmasıyla sağlanmaktadır. Bu araştırmada iç geçerliği artırmak amacıyla veri toplama, kodlama ve analiz süreçleri ayrıntılı biçimde açıklanmış; elde edilen bulgular okuyucu için somutlaştırılmak ve nesnelliği sağlamak amacıyla incelenen çocuk kitaplarından seçilen doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Dış geçerliği sağlamak adına ise araştırmanın yöntemi, veri toplama araçları ve analiz aşamaları ayrıntılı bir biçimde raporlaştırılmıştır.

Araştırmanın dış geçerliliğini artırmak amacıyla kodlama sürecinde araştırmacı ve alanında uzman bir akademisyen görev almıştır. Kodlayıcılar tarafından gerçekleştirilen bağımsız kodlamalar süreç sonunda karşılaştırılmış, görüş birliği ve görüş ayrılığı bulunan noktalar belirlenmiştir. Veri analizinin güvenilirliği, Miles ve Huberman'ın (1994) " $\text{Güvenirlik} = \frac{\text{Görüş Birliği}}{(\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı})} \times 100$ " formülü kullanılarak hesaplanmış ve kodlayıcılar arası uyum yüzdesi %85 olarak belirlenmiştir. Bu değer, nitel araştırmalarda kabul edilebilir güvenilirlik düzeyi olarak belirtilen %80 ölçütünü karşılamakta olup araştırmanın analiz sürecinin güvenilir olduğuna işaret etmektedir. Farklılık gösteren kodlamalar üzerinde araştırmacılar yeniden değerlendirme yaparak ortak bir karara varmış ve kodlama şemasına son hâli verilmiştir. Ayrıca araştırmanın iç geçerliliğini desteklemek amacıyla veri analiz süreci sistematik bir şekilde yürütülmüş, kodlama ve kategori oluşturma aşamalarında belirlenen ölçütlere bağlı kalınmıştır. Elde edilen bulguların araştırma soruları ile tutarlılığı sürekli olarak kontrol edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

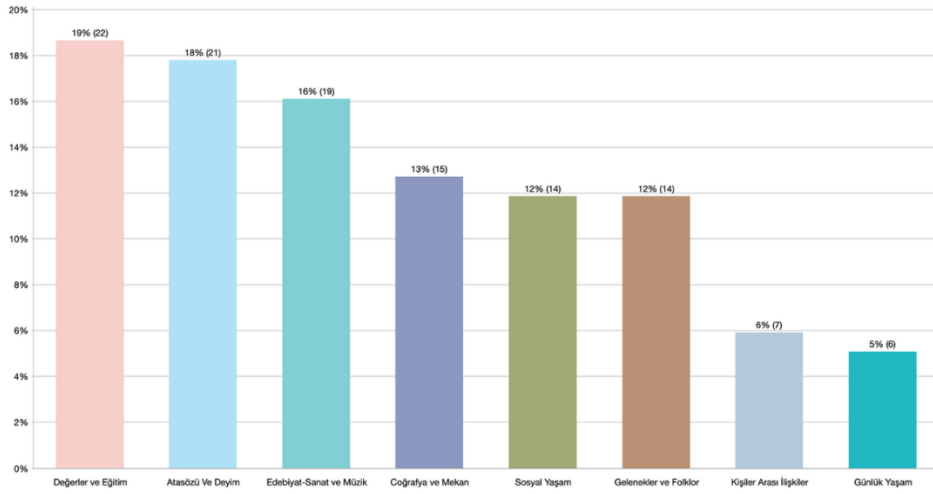
BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, elde edilen veriler; araştırmanın amacı doğrultusunda belirlenen kategoriler çerçevesinde değerlendirilmiş, bulgular doğrudan alıntılarla desteklenerek sunulmuş ve elde edilen verilerden hareketle yorumlamalara yer verilmiştir.

3.1. *Tarihin Sıfır Noktası* kitabına İlişkin Bulgular

Tarihin Sıfır Noktası kitabına ilişkin elde edilen bulgular aşağıda sunulmaktadır.

Şekil 3.1: *Tarihin Sıfır Noktası* Kitabındaki Kültürel Ögelerin Dağılımı



İncelenen materyallerin ilki *Tarihin Sıfır Noktası* adlı kitaptır. Yapılan inceleme sonucunda kitapta, belirlenen sekiz kategoriye ait toplam 118 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu sayı, çalışmada ele alınan diğer materyallerle karşılaştırıldığında yüksek bir yoğunluğa işaret etmekte olup kitabın kültürel içerik bakımından zengin bir kaynak niteliği taşıdığını ortaya koymaktadır. Bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde, kitabın kültürel öğeleri görece dengeli biçimde yansıttığı, bununla birlikte değer aktarımı ve dil kalıplarına ilişkin kategorilerin öne çıktığı görülmektedir. Elde edilen bu dağılım

oranları Şekil 3.1’de sunulmuştur.

Tablo 3.1: Tarihin Sıfır Noktası Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu

Alt Öğeler	Kültür Unsurlarının Aktarılış Şekli	Kitaptaki Sayfa Numarası
7a	Anadolu...	9
5a	Ramazan ve Kurban bayramlarını kutladığımız ay...	9
8a	Dudak uçuklatan, parmak ısırtan, yerimizden zıplatan keşiflerine dikkat kesileceğiz.	11
7a	Lidya’nın başkenti Sardes’e...	11
8a	Hep yanı başımızda.	11
5g	Nazar boncuğunun mavi renginin...	12
7a	“Mezopotamya” ifadesini kullanmışlardır.	22
7a	Bereketli Hilal; günümüzde Türkiye,	23
1a	Anne yemekte yine mi bezelye var?	27
5h	Ülkemizde tahıl ölçmede, Sümerlerinkine benzer kaplar uzun yıllar kullanılmıştır...	29
8a	Söz uçar, yazı kalır.	33
8a	Tarihe ışık tutuyoruz...	34
8a	Göze çarpmaktadır.	49
4e	Ustaların çömlekçi çarklarını ayaklarıyla hareket ettirerek çömlek vb. eşya yaptıklarını görebilirsiniz.	58
2a	Muazzez İlmiye Çığ...	58
4a	Sümerler çok sayıda atasözü ile deyim söylemiştir: Biliyorsun, neden öğretmiyorsun?	62
8a	Tatlı söz yılanı deliğinden çıkarır.	62
8a	“Göze göz”, “dişe diş”, “kana kan” ...	64
3d	Ülkemizde İstanbul, Ankara, Şanlıurfa, Gaziantep, Adıyaman ve Diyarbakır'daki müzelerde Mezopotamya'dan kalan eserleri görebilirsiniz.	80
3d	Çünkü Anadolu: göç ve ticaret yolları üzerindeydi, Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlıyordu, toprakları tarım için oldukça elverişliydi, zengin su kaynaklarına sahipti, iklimi insan yaşamına uygundu, hâliyle bu kadar özelliği kendisinde toplayan bu topraklarda çok sayıda uygarlık kuruldu. Onlardan bize zengin bir kültürel miras kaldı.	81
3d	...ören yerinde 200'den fazla resmi müzede ve 100 kadar da özel müzede, iki buçuk milyondan fazla tarihi eser sergilenmektedir.	82
7a	Hattuşaş, Çorum ilimize 80 km mesafedeki Boğazkale ilçesindedir.	85
3d	Hattuşaş, 1986 yılında UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Teşkilatı) tarafından Dünya Mirası Listesi'ne alınmıştır.	88
5g	Tanrı ve tanrıçaların külahlarındaki boynuz sayısı ne kadar fazlaysa o tanrı veya tanrıça o kadar önemli sayılmıştır.	89
5d	Mezopotamya kanunlarından ayrı olarak boşanma hakkını kadına da vermişler, boşandıktan sonra malların erkek ve kadın arasında eşit paylaşılmasını sağlamışlardır.	89

Tablo 3.1: Tarihin Sıfır Noktası Kitabı Kùltür Ögeleri Tablosu (Devamı)

6d	Hititler, hayvanları ve bitkileri korumak için kanunlar yapmışlar; su kaynaklarına, ormanlara, bahçelere zarar verenlere tazminat cezası vermişlerdir.	90
6d	Bu nedenle ekili araziye zarar verenlere sert cezalar veriliyordu.	91
7a	...yer alan Alacahöyük'tür.	91
5g	Şehrin girişinde halkı kötülüklerden koruduğuna inanılan iki sfenks vardır.	91
3d	Alacahöyük'te Türk Tarih Kurumu tarafından 1955'te başlatılan kazı, ÷lkemizin ilk ulusal kazılarından biridir.	92
2f	Hitit krallarının simgesi güneşti. Krallar kendilerinden bahsederken söze “Ben Güneş” diye başlardı.	93
7a	Ankara'nın 150 km doğusunda yer alan Boğazköy'de...	94
3c	Hititlerden kalan tabletlerde 30.000 kitabın alabileceğı yazılar yer almaktadır.	95
4a	Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi	96
2a	İbn-i Sina...	96
4e	Hititler, inanışlarının bir sonucu olarak boğa, geyik, aslan gibi hayvanların heykellerini oldukça gerçekçi yapmışlardır.	97
1g	Hitit çocuklarının en çok oynadığı oyunlardan biri de aşık oyunuydu.	98
5e	Antahşum (Çiğdem Çiçeğı) Bayramı'nda özel kutlamalar yapar, festivaller düzenler, baharın gelişini kutlardı.	98
1f	Hititler hijyene çok önem veriyorlardı. Öyle ki aşçılar her gün banyo yapmak zorundalardı.	99
4b	Sazın atası sayılan “lavta” ilk kez Hititlerde gör÷lmüştür.	99
1a	Hititçede “ekmek” sözcüğünün tam 146 farklı karşılığı vardı... bazıları şunlardı: Hıyarlı, susamlı, narlı, bezelyeli, ballı, yağlı, ıslak, acı ekmek, kurban ve masa ekmeğı vb.	99
1a	...bugün Anadolu'nun önemli lezzetlerinden şiş kebab ve kaburga dolmasını ilk yapanlar Hititlerdir.	99
5c	Hititler, her yılın sonunda tanrılara hesap vermek için “anal” adı verilen yıllıklar tutuyorlardı.	100
3d	Böylece Hititler objektif, yani tarafsız tarih yazıcılığını başlattılar.	100
3c	Mezopotamya'da ve Anadolu'da daha uzun ömürlü olması ve kahramanlıklarına herkesin tanık olması için resmi yazılar taşa ve metallere kazınırdı.	101
2f	Tavananna “egemen kraliçe” anlamına geliyordu.	102
6e	Hititlerin devlet yönetiminde etkili olan ve soylulardan oluşan bir Pankuş meclisi vardı.	102
6a	Dünya tarihinde ilk konfeksiyonculuk (hazır giyim eşyaları) ticareti Anadolu'da başlamıştır.	106
3c	K÷ltepe'de yapılan kazılarda bulunan tabletler Türkçemizde bugün yer alan 500'e yakın kelimenin kökeninin 5.000 yıl öncesine dayandığını da göstermiştir.	109
6d	Hitit ordusunda oldukça katı disiplin uygulanıyordu. Örneğın, askerler tuvalete gitmek için bile komutanlarından izin almak zorundaydı.	110
7a	Friglerin başkenti Gordion'du. Günümüzde Yassıhöyük ismi verilen ve Ankara Polatlı yakınlarında olan bu kent...	115
8a	... kulaktan kulağa yayılan...	117
2a	Hacı Bayram...	117

Tablo 3.1: Tarihin Sıfır Noktası Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu (Devamı)

4b	Pan Flüt, Üçgen ve Zil: Yan yana bağlanmış farklı uzunluklardaki kamış borulardan meydana gelen ve metal, kil ya da ahşap malzemelerden imal edilen pan flüt, Frigler tarafından icat edilmiştir.	118
6a	Fibulalar, İlk Çağ'ın bu modacı kavminin ince zarafetinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.	119
4e	Frigler o dönem çok tutulan ve her yerde aranan “tapates” adı verilen halı ve kilimlerini dokumuşlardır.	121
8a	...dilden dile anlatılırdı.	122
5i	Frigler, kralları ve soylu kişileri gömmek için Anadolu'da yükseklikleri 3 ila 50 metre arasında değişen yüzlerce tümülüs yapmışlardır.	126
3d	1789 Fransız İhtilali'nde de Frig sapkalı, krala karşı baş kaldıran halk tarafından “özgürlük başlığı” olarak takıldı.	128
8a	Toprağı bol olsun.	129
8a	Anadolu'da “Tuttuğun altın olsun.” ifadesi sıkça kullanılır.	130
4e	Dokumacılıkta zirveye ulaşan, tapates adı verilen halı ve kilimleriyle ünlü Frigler...	130
3d	Birçok Avrupa dilinde duvar halıları için de tapates kelimesi kullanılır.	130
8a	Günümüzde çözülmesi zor konular için “Gordion düğümü gibi” ifadesi kullanılır.	130
4b	Bugün caz başta olmak üzere farklı müzik türlerinde kullanılan makamlardan biri de “Frig Gamı”dır.	130
7a	Liyalar, Batı Anadolu'da Gediz ve Küçük Menderes ırmakları arasında...	132
8a	...ihtişamlı, göz kamaştırıcı ve zengin bir şehirdi.	132
1g	Lidyalılar aynı zamanda ilk zarı ve günümüzde zevkle oynanan birçok zekâ oyununu da icat etmişlerdir.	133
3d	Lidyalılar ürünlerin satılması için dünya tarihinde dükkânlar açan ilk uygarlıktır.	136
8a	Karun kadar zengin.	139
7a	Urartular MÖ 900-600 yılları arasında Van Gölü çevresinde...	141
5i	... kayalara görkemli kabartmalara sahip kral mezarları oymuşlardı.	142
8a	...gözü pek...	142
8a	...araziye hayat veriyor...	144
4b	Şamran kanalı Van türkülerine de yansımıştır. Türkü sözlerinden birinde “Edremit Van'a bakar, içinden Şamran akar.” ifadeleri geçmektedir.	145
5i	Özellikle varlıklı aileler yumuşak kayalara oyulan, kazılan süslü ve gösterişli oda şeklindeki mezarlara gömülüyorlardı.	147
4e	Özellikle fildişi oymacılığı, takı işlemeciliği ve mühür yapımında gelişmişlerdir.	149
7a	İyonya, İzmir ile Büyük Menderes Nehri arasındaki...	151
6e	Denizci bir millet olan İyonlar; Ege, Akdeniz, Marmara ve Karadeniz kıyılarında 90 tane ticaret kolonisi kurarak sağlam gemileri ile ticaret yapmışlardır.	152
3d	Ayasofya'nın mimarı İsidoros da İyonyalıdır.	156

Tarihin Sıfır Noktası kitabından elde edilen bulgulara göre en fazla yer alan kültürel öge değerler ve eğitim başlığı altında toplanmıştır. Bu başlıkta 22 öge elde edilmiş olup tarih bilinci/sevgisi alt başlığına ait 20 öge, dil bilinci/sevgisi alt başlığında ise 2 ögeye rastlanmıştır.

İncelenen kitapta “Ülkemizde İstanbul, Ankara, Şanlıurfa, Gaziantep, Adıyaman ve Diyarbakır'daki müzelerde Mezopotamya'dan kalan eserleri görebilirsiniz.” veya “...ören yerinde 200'den fazla resmi müzede ve 100 kadar da özel müzede, iki buçuk milyondan fazla tarihi eser sergilenmektedir.” gibi ifadeler kullanılarak Ülkemizin tarihi değerleri olan eserlere sahip olduğu ve bunların müzelerimizde sergilendiğine dikkat çekilmiştir. Bunun birlikte “Türkçemizde bugün yer alan 500'e yakın kelimenin kökeninin 5.000 yıl öncesine dayandığını da göstermiştir.” ifadesiyle Türk dilinin tarihine değinilmiş ve dil bilinci oluşturan ifadeler kullanılmıştır.

Atasözü ve Deyimler başlığı altında 21 kültürel öge tespit edilmiştir. İncelenen kitapta "dudak uçuklatan", "parmak ısırtan", "göz kamaştıran" gibi gündelik dilde sıkça kullanılan deyimlere yer verildiği görülmektedir. Bunların yanı sıra "Söz uçar, yazı kalır." ve "Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır." gibi atasözlerine de başvurulduğu dikkat çekmektedir. Bu bulgular, eserin Türk kültürüne ait kalıplaşmış dil unsurlarını okuyucuya aktarmayı bilinçli olarak hedeflediğine işaret etmektedir.

Edebiyat-Sanat ve Müzik başlığı altında toplam 19 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu ögelerin 8'i el sanatları geleneği, 6'sı edebiyat, 5'i ise müzik alt başlıkları altında sınıflandırılmıştır.

İncelenen eserde el sanatları geleneğine ilişkin olarak "çarklarını ayaklarıyla hareket ettirerek çömlek vb. eşya yaptıklarını görebilirsiniz." ve "dokumacılıkta zirveye ulaşan, tapates adı verilen halı ve kilimleriyle ünlü..." gibi ifadelere yer verildiği görülmektedir. Bu ifadeler aracılığıyla Anadolu'da köklü bir geçmişe sahip el sanatları geleneğinin okuyucuya aktarıldığı anlaşılmaktadır. Edebiyat alt başlığı kapsamında ise "Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi" gibi Türk edebiyatının önemli eserlerine atıfta bulunulduğu dikkat çekmektedir. Müzik alanında ise "sazın atası sayılan 'lavta' ilk kez Hititlerde görülmüştür." ve "pan flüt, Frigler tarafından icat edilmiştir." ifadeleriyle Anadolu uygarlıklarının müzik tarihine yaptığı katkıların ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

Coğrafya ve Mekân başlığı altında 15 kültürel öge tespit edilmiştir. İncelenen eserde "Anadolu...", "Mezopotamya", "Bereketli Hilal; günümüzde Türkiye", "Hattuşaş, Çorum ilimize 80 km mesafedeki Boğazkale ilçesindedir.", "Friglerin başkenti Gordion'du.", "...yer alan Alacahöyük'tür." ve "İyonya, İzmir ile Büyük Menderes Nehri arasındaki..." gibi ifadeler yer verildiği görülmektedir. Bu ifadeler aracılığıyla eserin yalnızca tarihsel olayları aktarmakla kalmayıp söz konusu mekânları günümüz coğrafyasıyla ilişkilendirerek somutlaştırdığı dikkat çekmektedir. Bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde, coğrafya ve mekân unsurlarının eserde işlevsel bir biçimde kullanıldığı görülmektedir. Anadolu, Mezopotamya ve çevre bölgelere yapılan atıflar, yalnızca yer adı aktarımının ötesinde bir anlam taşımakta; okuyucuda tarihsel ve kültürel aidiyet bilinci oluşturmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda söz konusu mekânsal unsurların, Türk ve dünya kültür mirasına ilişkin farkındalığı artırmada önemli bir işlev üstlendiği değerlendirilebilir.

Sosyal Yaşam başlığı altında toplam 14 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu ögelerin 6'sı diğerleri, 4'ü yasaklar, 4'ü ise moda alt başlıkları altında sınıflandırılmıştır.

Diğerleri alt başlığı kapsamında meslekler, yaşam tarzı ve devlet yönetimine ilişkin unsurlara yer verilmiştir. İncelenen eserde "Denizci bir millet olan İyonlar; Ege, Akdeniz, Marmara ve Karadeniz kıyılarında 90 tane ticaret kolonisi kurarak sağlam gemileri ile ticaret yapmışlardır." ve "Hititlerin devlet yönetiminde etkili olan ve soylulardan oluşan bir Pankuş meclisi vardı." gibi ifadeler yer verildiği görülmektedir. Bu ifadeler aracılığıyla Anadolu uygarlıklarının sosyal ve siyasi örgütlenme biçimlerine dair kültürel bilgilerin okuyucuya aktarıldığı anlaşılmaktadır. Yasaklar alt başlığında ise "Hititler, hayvanları ve bitkileri korumak için kanunlar yapmışlar; su kaynaklarına, ormanlara, bahçelere zarar verenlere tazminat cezası vermişlerdir." ve "Bu nedenle ekili araziye zarar verenlere sert cezalar veriliyordu." gibi ifadeler yer verildiği dikkat çekmektedir. Bu bulgular, Anadolu uygarlıklarının doğa ve çevreye ilişkin toplumsal kuralları ile hukuki yaptırımları bünyesinde barındıran köklü bir kültürel birikime sahip olduğunu yansıtmaktadır. Moda alt başlığında ise "Dünya tarihinde ilk konfeksiyonculuk (hazır giyim eşyaları) ticareti Anadolu'da başlamıştır." ve "Fibulalar, İlk Çağ'ın bu modacı kavminin ince zarafetinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır." gibi ifadeler yer verildiği görülmektedir. Bu ifadelerin, giyim ve estetik anlayışının bir kültürel miras unsuru olarak Anadolu'da ne denli erken bir tarihe dayandığını ve dünya moda tarihindeki özgün yerini

okuyucuya aktarmayı hedeflediği değerlendirilebilir.

Gelenekler ve Folklor başlığı altında toplam 14 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu ögelerin dağılımı incelendiğinde en yüksek payın 5 öge ile toplumsal uygulamalar, ritüeller ve batıl inançlar alt başlığına ait olduğu görülmektedir. Bunu 4 öge ile cenaze ve mezarlar alt başlığı izlemektedir. Halk bilgisi, evren ve doğa ile ilgili uygulamalar, festivaller-törenler-kutlamalar, doğum ve evlilik gelenekleri, dini kurallara dayalı davranışlar ile özel günler ve gelenekler alt başlıklarında ise birer öge tespit edilmiştir.

İncelenen eserde "Tanrı ve tanrıçaların külahlarındaki boynuz sayısı ne kadar fazlaysa o tanrı veya tanrıça o kadar önemli sayılmıştır." ve "Şehrin girişinde halkı kötülüklerden koruduğuna inanılan iki sfenks vardır." gibi ifadeler yer verildiği görülmektedir. Bu ifadeler aracılığıyla Anadolu uygarlıklarına ait inanç sistemleri ve toplumsal ritüellerin sembolik boyutlarının okuyucuya aktarıldığı anlaşılmaktadır. "Frigler, kralları ve soylu kişileri gömmek için Anadolu'da yükseklikleri 3 ila 50 metre arasında değişen yüzlerce tümülüs yapmışlardır." ifadesiyle ölü gömme geleneklerinin somut örneklerine yer verildiği dikkat çekmektedir. Bu bulgu, Anadolu uygarlıklarının ölüm ve ölümden sonraya ilişkin kültürel anlayışlarını yansıtmakta olup söz konusu geleneğin toplumsal hiyerarşiyle olan bağını da gözler önüne sermektedir. Halk bilgisi, evren ve doğa ile ilgili uygulamalar alt başlığında "Ülkemizde tahıl ölçmede, Sümerlerinkine benzer kaplar uzun yıllar kullanılmıştır." ifadesiyle geleneksel ölçüm pratiklerinin kültürel sürekliliğine dikkat çekilmiştir. Festivaller, törenler ve kutlamalar alt başlığında "Antahşum Bayramı'nda özel kutlamalar yapar, festivaller düzenler, baharın gelişini kutlardı." ifadesiyle Anadolu uygarlıklarına ait mevsimsel kutlama gelenekleri aktarılmıştır. Doğum ve evlilik gelenekleri alt başlığında ise boşanma hakkının kadına da tanındığı ve mal paylaşımının eşit biçimde düzenlendiğine ilişkin ifadeler yer verilerek Hitit hukukundaki toplumsal cinsiyet anlayışının yansıtıldığı görülmektedir. Dini kurallara dayalı davranışlar alt başlığında "her yılın sonunda tanrılara hesap vermek için 'anal' adı verilen yıllıklar tutulduğu" ifadesiyle dini sorumluluk anlayışı ele alınmış; özel günler ve gelenekler alt başlığında ise Ramazan ve Kurban Bayramı gibi dini günlere yapılan atıfla İslami geleneğin kültürel yaşamdaki yerine değinilmiştir. Bu bulgular bir bütün olarak ele alındığında, eserin Anadolu uygarlıklarına ait inanç, tören ve toplumsal pratikleri çeşitli boyutlarıyla yansıtarak okuyucuda kültürel derinlik ve tarihsel süreklilik bilinci oluşturmayı hedeflediği değerlendirilebilir.

Kişiler Arası İlişkiler başlığı altında toplam 7 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu ögelerin 5'i kişiler, 2'si ise unvanlar ve lakaplar alt başlıkları altında yer almaktadır.

Kişiler alt başlığında "İbn-i Sina..." ve "Hacı Bayram..." gibi ifadelerle Türk-İslam medeniyetinin önemli şahsiyetlerine atıfta bulunulduğu görülmektedir. Unvanlar ve lakaplar alt başlığında ise "Tavananna 'egemen kraliçe' anlamına geliyordu." ifadesiyle Anadolu uygarlıklarına ait ünvan geleneğinin okuyucuya aktarıldığı dikkat çekmektedir. Bu bulgular, eserin yalnızca tarihsel bilgi aktarmakla kalmayıp Türk-İslam ve Anadolu medeniyetlerine ait önemli şahsiyetleri ve toplumsal statü göstergelerini de okuyucuya tanıtmayı hedeflediğine işaret etmektedir. Ayrıca söz konusu şahsiyetler aracılığıyla çocuk okurların tarihî ve kültürel mirasa ilişkin farkındalık kazanmalarının amaçlandığı söylenebilir. Unvan ve lakaplara yer verilmesi ise geçmiş toplumların yönetim anlayışı, sosyal yapısı ve kültürel özellikleri hakkında dolaylı bilgiler sunarak kültürel aktarımı desteklemektedir.

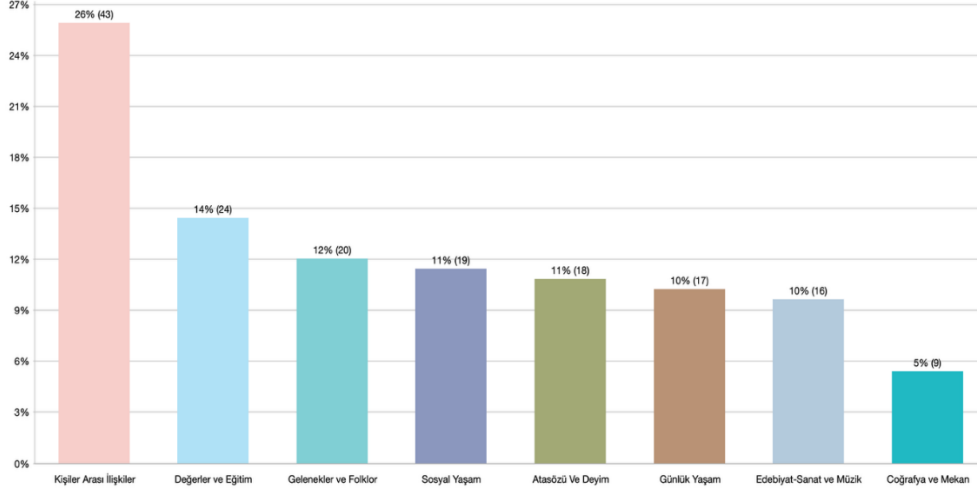
Günlük Yaşam başlığı altında toplam 6 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu ögelerin 3'ü yiyecek-içecek, 2'si oyunlar, 1'i ise yeme ve içme alışkanlıkları alt başlıkları altında sınıflandırılmıştır.

Yiyecek-içecek alt başlığında "bugün Anadolu'nun önemli lezzetlerinden şiş kebab ve kaburga dolmasını ilk yapanlar Hititlerdir." ifadesiyle Anadolu mutfak kültürünün tarihsel kökenlerine dikkat çekildiği görülmektedir. Oyunlar alt başlığında "Hitit çocuklarının en çok oynadığı oyunlardan biri de aşık oyunuydu." ifadesiyle geleneksel çocuk oyunlarına atıfta bulunulduğu dikkat çekmektedir. Yeme ve içme alışkanlıkları alt başlığında ise "Hititler hijyene çok önem veriyorlardı. Öyle ki aşçılar her gün banyo yapmak zorundaydı." ifadesiyle Anadolu uygarlıklarındaki beslenme kültürü ve hijyen anlayışının okuyucuya aktarıldığı anlaşılmaktadır. Günlük yaşama ilişkin bu bulgular, eserin geçmiş uygarlıkların sıradan yaşam pratiklerini de kapsayan bütüncül bir kültürel aktarım anlayışıyla kaleme alındığını göstermektedir. Ayrıca günlük yaşamla ilgili bu unsurlar, çocuk okurların tarihî dönemleri yalnızca siyasi ve askerî olaylar üzerinden değil, insanların gündelik yaşamları üzerinden de tanımalarına katkı sağlamaktadır. Böylece geçmiş toplumların yaşam biçimleri somut örneklerle görünür hâle getirilmekte ve kültürel sürekliliğe ilişkin farkındalık oluşturulmaktadır

3.2. Tarih Yazmak Bizim İşimiz Kitabına İlişkin Bulgular

Tarih Yazmak Bizim İşimiz kitabına ilişkin elde edilen bulgular aşağıda sunulmaktadır.

şekil 3.2: *Tarih Yazmak Bizim İşimiz* Kitabındaki Kùltùrel Ŗgelerin Dağılımı



Araştırma kapsamında incelenen ikinci eser, *Tarih Yazmak Bizim İşimiz* adlı kitaptır. Yapılan inceleme sonucunda kitapta, belirlenen sekiz kategoriye ait toplam 165 kùltùrel öge tespit edilmiştir. Bu sayı, çalışmada ele alınan diğer materyallerle karşılaştırıldığında oldukça yùksek bir yoğunluğa işaret etmekte olup kitabın kùltùrel içerik bakımından zengin bir kaynak niteliği taşıdığını ortaya koymaktadır. Söz konusu yoğunluk, eserin tarihî bir içerik çerçevesinde kaleme alınmış olmasıyla ve Tùrk tarihine ait kùltùrel birikimi ocuk okuyucuya kapsamlı biçimde aktarma amacıyla doğrudan ilişkilendirilebilir. Bulgular bir bütùn olarak değerlendirildiğinde, kitabın kùltùrel ögelerin belirli kategorilerde belirgin biçimde yoğunlaştığı, dengeli olmayan fakat işlevsel bir dağılım sergilediği gùrùlmektedir. Elde edilen bu dağılım oranları şekil 3.2'de sunulmuştur.

Tablo 3.2: Tarih Yazmak Bizim İşimiz Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu

Alt Öge	Kültür Unsurlarının Aktarılış Şekli	Kitaptaki Sayfa Numarası
7a	Türkler tarih sahnesine Orta Asya'da çıkmışlar...	9
4e	...dağlar aşmışlar, nehirler geçmişler, demiri işlemişler...	9
1h	Futbolun binlerce yıl önce tepuk ismiyle Orta Asya'da oynandığını öğrenince...	10
1a	Türklerin “enerji içeceği” kımız bilince...	10
2a	Orta Asya bozkırlarında fırtına gibi esen Mete Han'la...	10
2a	Kürşad ve bir avuç kahramanla... Türk tarihinin en büyük fatihlerinden biri olan Kapgan Kağan'la, ... efsane devlet adamı Tonyukuk'la, Bağımsızlık ateşini yakan, Türk bayrağını mavi gök altında, yağız yer üstünde gururla dalgalandıran Kutluk Kağan...	11
2a	...cesareti ve kahramanlığı ile önünde düşmanlarının bile saygı ile eğildiği Kültigin'le, Başarılarıyla tahtını otağına değil Türk milletinin kalbine kurmuş olan Bilge Kağan'la...	12
7a	Bu geniş alanda Türklerin ilk ana yurtları; Altay-Sayan Dağları'nın kuzeybatısı, Tanrı Dağları'nın kuzeyi, Aral Gölü'nün çevresi ve Hazar Denizi'nin doğusu arasında kalan bölgedir. ...Altay ve Ötüken dağları...	15
2a	Türk dili ve tarihi araştırmacılarından Jean Paul Roux...	16
6e	Orta Asya'nın geniş bozkırlarla kaplı olması tarım yapılacak arazinin çok az olması Türkleri hayvancılığa yöneltmiştir.	17
2c	Orta Asya'da Türkler, “boy” adı verilen aralarında akrabalık bağı olan topluluklar hâlinde yaşıyordu. Her boyun başında “bey” adı verilen boyun işlerinden sorumlu bir lider yer alıyordu.	19
4a	Türklerden bahseden en önemli kaynağın ise Eski T'hang Tarihi olduğunu biliyor muydunuz?	22
5g	Türklerin at ve öküzler tarafından çekilen tekerlekli araçları hatta çadırları kullandıklarını, bu şekilde kolayca göç edebildiklerini...	25
2a	Asya Hun Devleti'nin bilinen ilk hükümdarları Teoman'dır... Teoman'ın Mete adında bir oğlu vardı.	26
2f	Mete Han ülkenin başına geçtikten sonra “sonsuz genişlik, yücelik, ululuk” ifade eden imparator anlamına gelen sanyü unvanını almıştır.	28
3c	“Hun” kelimesinin eski Türkçede “insan” ve “halk” anlamına geldiğini...	29
3d	Çin Seddi'nin binlerce kilometre uzunluğa ulaşması Türk akınlarının ne kadar geniş bir sahadan yapıldığını gösterir.	29
6c	Mete...Çin İmparatorunun 320.000 kişilik ordusunu önce yıldırma, yıpratma aşamalarıyla perişan etmiş finali ise “Kurt Kapanı” taktiği ile yapmıştır.	33
2d	Ki-ok Çinli bir prensesle evlenerek Çin'le akrabalık bağı kurmayı hedeflemiştir. Bu durum Çin'in Türkleri bölmek için kullandığı yöntemlerden biri olmuştur.	35
2a	...Güney Hun Hükümdarı Ho-Han-ye'ye ...	36
8a	...her ne kadar göz hapsinde tutulsalar da...	37
8a	İç mücadeleler, Hun hanedan ailesinin çekişmesi için tuzu biberi olmuştur.	38
8a	Çin'in dizileri aratmayan entrikalarına boyun eğmiş...	39
2a	...Çi-çi, oğulları, eşi...	39
3d	Çin egemenliğine girmek istemeyen Hunlar batıya doğru ilerlemeye başladılar... Bugünkü Avrupalı milletlerin temeli de bu olay sonucu atılmıştır.	42

Tablo 3.2: Tarih Yazmak Bizim İsimiz Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu (Devamı)

6a	Avrupalılar ceket, pantolonu, konserveyi hatta atı bile Türklerden öğrenmişlerdir. Turkish Style!	43
3d	Gördüğünüz gibi Türkler çağ açıp çağ kapatmışlardır!	43
2a	Hunlar, batıya olan göçlerini Balamir önderliğinde...	50
7a	...kısa sürede Orta Avrupa'ya, Tuna Nehri kıyılarına kadar gelmişler...	50
2a	Balamir'den sonra ülkenin başına Uldız geçmiştir.	50
2a	Attila, Avrupa Hun Devleti'ne en parlak dönemini yaşatmıştır.	52
3d	İsmi ünlü Alman destanı Nibelungen de bile geçen Attila...	53
5i	...Attila 453 yılında hayatını kaybetmiştir. Mezarının nerede olduğunun bilinmemesi için cenazesine katılanların tamamı öldürülmüştür...	53
6e	Attila'dan sonra devletin başına geçen oğulları ülkeyi babaları gibi yönetememiştir.	53
2f	Avrupalıların, Attila için "Tanrının kılıcı" ifadesini kullandıklarını...	54
7a	Kök Türkler başlangıçta Altay Dağları'nın kuzey eteklerinde yaşayan...	55
2a	Bir süre sonra Bumin Kağan önderliğinde...	55
7a	Bumin Kağan, devletin merkezi olarak Ötüken'i seçmiştir.	55
5g	Ötüken'in Türkler tarafından kutsal kabul edildiğini, burada oturmanın Türklere mutluluk getirdiğine inanıldığı...	56
2a	...batısını kağanın amcası İstemi Yabgu (552-576), doğusunu ise Mukan Kağan kendisi yönetmiştir.	57
2f	... batı ise "yabgu" unvanı verilen kağanın kardesi...	58
2a	Yeni kağan Ta-po...	58
8a	...gözündeki itibarını sarsmıştır...Çin'i zora sokan, sıkıştıran" ...	58
3a	"Bizim âdet ve geleneklerimiz çok eski çağlardan beri devam ede gelmiştir. ...Elbiselerimizin önünü açmaya, omuzlarımızda dalgalanan saç örgülerimizi çözmeye, dilimizi değiştirmeye benim gücüm yetmez...	59
2a	Kök Türk Hakanı Çuluk'un oğlu Kürşad idi.	61
3a	Çin esareti altında yaşayan, bağımsızlıklarına son derece düşkün Türkler için çok ağır olmuştur.	61
2a	...yeğeni Urku Tigin kurtarılacaktı.	62
8a	Çin, Türk milletine gözdağı vermeye çalışıyordu.	63
2a	Kutluk ve Tonyukuk...	64
2f	Ülkeyi tekrar derleyip, birleştirip bir araya gelirdiği için Kutluk Kağan'a aynı zamanda "il (ülke) toplayan, derleyen" anlamında İteriş Kağan unvanı verildi.	65
6c	İteriş Kağan, esaret yıllarının hesabını sormak için Çin'e başarılı tam 46 sefer yaptı. Çin ordularını perişan etti, eyaletlerini yağmaladı, komutanlarını, valilerini esir aldı. Türk töresini tekrar tesis etti...	66
2f	"İhtiyar kurt" olarak nitelenen Tonyukuk...	70
3a	Kültigin ise 731'de öldü. 47 yaşındaydı ve 7 yaşından beri hayatını ülkesine hizmete adanmıştı.	70
8a	...gözünü budaktan sakınmamasına ...	70
5i	Kültigin için büyük bir cenaze töreni düzenlenmiştir.	71
3a	19 yıl boyunca kağanlık yapan Bilge, ülkesini ve milletini çok sevmiş, milli birlik ve beraberliği sağlamlaştırmak...	72
4a	...Kök Türk Yazıtları'nın bu dönemde dikilmesidir.	72
3c	Kök Türklerin 38 harften oluşan kendilerine özgü bir alfabeleri var.	80
3a	Ülkemizin kurucusu Atatürk, "Türk çocuğu atalarını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır."	84
3d	... 1931'de Türk Tarih Kurumu'nu kurmuştur.	84

Tablo 3.2: Tarih Yazmak Bizim İşimiz Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu (Devamı)

7a	Ötüken'den Karabalsagun'a taşımıştır.	85
5c	Maniheizm'in temel özellikleri şunlardı: Hayvani gıdaları yemek yasaktı; sebze yenilmeliydi.	87
4b	...müziklerin de kopuz kullanırlar.	91
6a	...Turfan Uygurları...Onlar, samur kürkü postu, keçe ve çiçek motif işlemeli elbise imal ederler. Kadınlar başlarına bir çeşit şapka giyer.	91
1h	...pirinçten yaptıkları tüpleri su ile doldururlardı. Bu tüplere basarak suyu fişkırtırlar yahut birbirlerine su atarak spor yaparlar.”	91
8a	...ele güne karşı..	93
5c	İlk Türk devletlerinde, ülkeyi yönetme yetkisinin Tanrı tarafından verildiğine inanılırdı ve bu yetkiye “kut” adı verilirdi.	94
2f	...kağan sefere çıktıysa hatun “Türkan” unvanıyla...	96
3d	Bu nedenledir ki Türkler için “ordu-millet” tabiri kullanılmıştır.	98
1a	Yanlarında kurutulmuş et konservelerini atlarının eyerlerine bağladıkları çantalarda zahmetsizce taşıyorlar... ..konserve Çin ve Avrupa'dan 500-1000 yıl önce Türklerce kullanılmıştı.	102
4f	“Türk mavisi” yani “turkuaz” adı verilmiştir.	105
6c	Türk tarihinin önemli savaşlarından Malazgirt (1071), Niğbolu (1396) ve Mohaç(1526) ...	107
6e	Türklerin en önemli ekonomik faaliyeti hayvancılıktı.	110
5h	Bu yünlerden kumaşlar dokunuyor ayrıca keçe, kepenek, yastık, yorgan vb. yapıyor, derileri ise çarık, örtü vb. yapımında kullanılıyordu.	111
2f	Türklerde, tarımla meşgul olan kişilere “tarıgçı/tarıdacı” adı verilirdi.	113
6e	Türkler tarihte demiri ilk işleyen milletlerden biridir. Demir, Türklerin dünya uygarlığına bir hediyesidir.	118
5c	İlk Türk devletlerinden Hun ve Kök Türklerin dini inancı Gök Tanrı idi.	125
5c	Bu inanışlara “Şamanizm” adı veriliyordu.	127
5i	Bunun için ölen kişiler için “uçtu, uçmağa vardı” gibi ifadeler kullanılmıştır... Ölen kişiler için yuğ adı verilen bir cenaze töreni düzenlenirdi...kurgan adı verilen mezarlara konulurdu.	128
1a	...mezar odaları yapar ve “ölü aşı” denen yemek verirlerdi.	128
3a	Çocukların öncelikle ahlaklı, terbiyeli, iyi, cömert, erdemli, sorumlu, yetenekli, güçlü-kuvvetli ve bilge kişiler olması için çaba sarfedilmiştir.	130
2f	“Aksakallı” adı verilen bilge yaşlı kişiler...	131
3b	Yapılan çalışmalar, Uygurlar ‘da 23 okulun olduğunu ortaya koymuştur.	131
4a	Oğuz Kağan Destanı: Büyük Hun Devleti’ne ait...	135
4a	Ergenekon Destanı: Kök Türklere ait bir destandır. Göç Destanı: Uygurlara ait bu destanda...	136
4a	Sav adı verilen atasözleri... yapılan ağıtları içeren sagular ve koşuk adı verilen şiirler...	136
4b	Bilinen ilk askeri müzik topluluğunu Hunların kurduğunu biliyor muydunuz?	138
4c	Uygur döneminde ise Türk sanatı büyük gelişim göstermiştir. Yerleşik yaşamın etkisi ile Uygurlar mimari, resim ve heykel alanında çok sayıda eser vermişler...	139
4e	...dünyanın en eski halılarından biri olan Pazırık Halısını...	140
4a	Yazıtlar, Türklerin Bengü (Ölümsüz) Taş adı verdikleri ...	142
2c	Türkler aileye büyük önem verirlerdi. Çocuklar özel olarak yetiştirilir, doğunca ona bir isim verilir...	145

Tablo 3.2: Tarih Yazmak Bizim İşimiz Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu (Devamı)

2e	Tör (başköşe) adı verilen bölüm ise ailenin yaşlılarına ve misafirlerine ayrılırdı.	147
5d	Evlenecek olan oğul ya da kıza aileden ayrılmadan önce hakkı olan verilir...	147
2c	Eski Türk toplumunun sosyal yapısı; oğuş, urug, boy, budun ve il...	148
5e	...“yeni gün” anlamına gelen Nevruz Bayramının ayrı bir yeri vardı.	150
1h	Özellikle genç kızlar “ayak topu” adı verilen tepük oynar...	150
1f	Türkler; yemeklerini “kızartma”, “kavurma”, “güneşte pişirme” ve “haşlama ...	151
1a	...yoğurt, yoğurdun kurutularak elde edildiği “kurut” adı verilen peynirler...	152
4a	“İlk Türkçe sözlük” kabul edilen Divânü Lugâti't-Türk adlı...	152
6a	İlk Türk devletlerinde elbiseye “ton (don)” adı veriliyordu.	154
1h	Bu faaliyetler arasında okçuluk, at yarışı, gülle atma ve güreş en yoğun...	156
5g	Toplumsal hayatı düzenleyen “töre” adı verilen yazılı olmayan kurallar...	159

En fazla kültürel ögenin yer aldığı kategori, 43 öğeyle kişiler arası ilişkiler başlığıdır. Bu kategoride tespit edilen öğelerin 26'sı kişiler, 10'u unvanlar ve lakaplar, 4'ü aile yapıları ve ilişkileri ile kuşaklar arası ilişkiler, 2'si politik ve dinsel gruplar arası ilişkiler, 1'i ise konuk etme, ikram ve hediyeler alt başlıkları altında yer almaktadır.

Kişiler alt başlığında Türk tarihine ait önde gelen şahsiyetlere yönelik geniş bir yer verildiği dikkat çekmektedir. İncelenen eserde "Orta Asya bozkırlarında fırtına gibi esen Mete Han'la...", "Kürşad ve bir avuç kahramanla...", "Türk tarihinin en büyük fatihlerinden biri olan Kapgan Kağan'la", "efsane devlet adamı Tonyukuk..." ve "cesareti ve kahramanlığı ile önünde düşmanlarının bile saygı ile eğildiği Kültigin'le, başarılarıyla tahtını otağına değil Türk milletinin kalbine kurmuş olan Bilge Kağan'la..." gibi ifadelerle yer verilerek tarihî şahsiyetler yalnızca bir isim aktarımı düzeyinde sunulmamış; onların kimliklerini, kişiliklerini ve tarihsel işlevlerini ortaya koyan betimleyici anlatımlarla okuyucuya tanıtılmıştır.

Unvanlar ve lakaplar alt başlığında ise tarihî şahsiyetlere atfedilen ünvan ve sıfatların eserde belirgin biçimde öne çıktığı görülmektedir. "Mete Han ülkenin başına geçtikten sonra 'sonsuz genişlik, yücelik, ululuk' ifade eden imparator anlamına gelen sanyü unvanını almıştır.", "'İl (ülke) toplayan, derleyen' anlamında İltiş Kağan unvanı verildi.", "'İhtiyar kurt' olarak nitelenen Tonyukuk..." ve "batı ise 'yabgu' unvanı verilen kağanın kardeşi..." gibi ifadeler aracılığıyla Türk devlet geleneğine ait unvan sisteminin okuyucuya aktarıldığı anlaşılmaktadır. Aile yapıları ve ilişkileri ile kuşaklar arası ilişkiler alt başlığında, "Türkler aileye büyük önem verirlerdi. Çocuklar özel olarak yetiştirilir, doğunca ona bir isim verilir...", "Eski Türk toplumunun sosyal yapısı; oğuş, urug, boy, budun ve il...", gibi ifadelerle Türklerde aile ve akrabalık ilişkilerinin hem toplumsal hem

de siyasi boyutlarıyla ele alındığı dikkat çekmektedir. Politik ve dinsel gruplar arası ilişkiler alt başlığında “Ki-ok Çinli bir prensesle evlenerek Çin’le akrabalık bağı kurmayı hedeflemiştir. Bu durum Çin’in Türkleri bölmek için kullandığı yöntemlerden biri olmuştur.” şeklinde ifadeyle topluluklar ve yönetim grupları arasındaki ilişkiler yansıtılmıştır. Konuk etme, ikram ve hediyeler alt başlığında ise "Tör (başköşe) adı verilen bölüm ise ailenin yaşlılarına ve misafirlere ayrılırdı." ifadesiyle Türk misafirperverlik geleneğinin somut bir yansıması okuyucuya aktarılmıştır.

İkinci en fazla ögenin yer aldığı kategori, 24 ögeyle değerler ve eğitim başlığıdır. Bu kategoride tespit edilen ögelerin 11'i tarih bilinci/sevgisi, 8'i değerler, 4'ü dil bilinci/sevgisi, 1'i ise eğitim alt başlıkları altında yer almaktadır.

Tarih bilinci/sevgisi alt başlığında, eserin okuyucuda derin bir tarihsel aidiyet ve sorumluluk duygusu oluşturmayı hedeflediği görülmektedir. "Gördüğünüz gibi Türkler çağ açıp çağ kapatmışlardır!", "Çin Seddi'nin binlerce kilometre uzunluğa ulaşması Türk akınlarının ne kadar geniş bir sahadan yapıldığını gösterir." gibi ifadelerle Türklerin dünya tarihindeki belirleyici rolüne dikkat çekilmiş; tarih bilincinin yalnızca geçmişe değil, bugüne ve geleceğe yönelik bir sorumluluk anlayışıyla kurulduğu yansıtılmıştır. Değerler alt başlığında ise " Ülkemizin kurucusu Atatürk, “Türk çocuğu atalarını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır.”.", "Kültigin ise 731'de öldü. 47 yaşındaydı ve 7 yaşından beri hayatını ülkesine hizmete adanmıştı." ve "Çin esareti altında yaşayan, bağımsızlıklarına son derece düşkün Türkler için çok ağır olmuştur." gibi ifadelerle cesaret, fedakârlık, bağımsızlık ve vatan sevgisi gibi toplumsal değerlerin tarihî örnekler üzerinden çocuk okura aktarıldığı dikkat çekmektedir. Dil bilinci/sevgisi alt başlığında, "'Hun' kelimesinin eski Türkçede 'insan' ve 'halk' anlamına geldiğini...", "Kök Türklerin 38 harften oluşan kendilerine özgü bir alfabeleri var." ifadeleriyle Türk dilinin tarihsel derinliğine ve kültürel kimlik içindeki ayrıcalıklı yerine dikkat çekilmiştir. Eğitim alt başlığında ise "Yapılan çalışmalar, Uygurlar ‘da 23 okulun olduğunu ortaya koymuştur." ifadesiyle Orta Asya Türk topluluklarında örgün eğitimin varlığı belgelenmiş; eğitimin kültürel bir değer olarak Türk toplumsal yapısındaki köklü yerine vurgu yapılmıştır.

Gelenekler ve folklor başlığı altında 20 ögenin yer aldığı belirlenmiştir. Bu kategoride tespit edilen ögelerin 6'sı cenaze ve mezarlar, 5'i dini kurallara dayalı davranışlar ve dini unsurlar, 3'ü toplumsal uygulamalar, ritüeller ve batıl inançlar, 2'si

halk bilgisi ile evren ve doğa ile ilgili uygulamalar, 2'si festivaller, törenler ve kutlamalar, 2'si ise doğum ve evlilik gelenekleri alt başlıkları altında yer almaktadır.

Cenaze ve mezarlar alt başlığında, "Ölen kişiler için yuğ adı verilen bir cenaze töreni düzenlenirdi, kurgan adı verilen mezarlara konulurdu.", "Bunun için ölen kişiler için 'uçtu, uçmağa vardı' gibi ifadeler kullanılmıştır.", "Kültigin için büyük bir cenaze töreni düzenlenmiştir." gibi ifadelerle ölüm ve ötesine ilişkin Türk kültürel anlayışının çok boyutlu biçimde aktarıldığı dikkat çekmektedir. Bu bulgular, eserin ölümü salt biyolojik bir son olarak değil, toplumsal töre ve kültürel anlam çerçevesinde ele aldığını ortaya koymaktadır. Dini kurallara dayalı davranışlar ve dini unsurlar alt başlığında, "İlk Türk devletlerinden Hun ve Kök Türklerin dini inancı Gök Tanrı idi.", "Maniheizm'in temel özellikleri şunlardı: Hayvanî gıdaları yemek yasaktı; sebze yenilmeliydi." gibi ifadeler aracılığıyla Türk toplumlarının inanç dünyası ve bu inançların gündelik yaşama yansımaları okuyucuya aktarılmıştır. Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve batıl inançlar alt başlığında, "Toplumsal hayatı düzenleyen 'töre' adı verilen yazılı olmayan kurallar...", "Türklerin at ve öküzler tarafından çekilen tekerlekli araçları hatta çadırları kullandıklarını, bu şekilde kolayca göç edebildiklerini..." ifadeleriyle Türk ve Anadolu toplumlarına ait töre, simge ve ritüel pratikleri aktarılmıştır. Halk bilgisi ve doğayla ilgili uygulamalar alt başlığında, "Bu yünlerden kumaşlar dokunuyor ayrıca keçe, kepenek, yastık, yorgan vb. yapılıyor, derileri ise çarık, örtü vb. yapımında kullanılıyordu." ifadesiyle geleneksel üretim pratikleri ve doğayla kurulan ilişki yansıtılmıştır. Festivaller, törenler ve kutlamalar alt başlığında "'yeni gün' anlamına gelen Nevruz Bayramının ayrı bir yeri vardı." ifadesiyle geleneksel takvim kültürü aktarılmış; doğum ve evlilik gelenekleri alt başlığında ise "Evlenecek olan oğul ya da kıza aileden ayrılmadan önce hakkı olan verilir..." ifadesiyle aile içi geçiş törenlerine ilişkin kültürel pratikler ele alınmıştır.

Sosyal yaşam başlığı altında 18 öge yer almaktadır. Bu kategoride tespit edilen öğelerin 9'u diğerleri, 5'i moda, 4'ü ise savaşlar alt başlıkları altında yer almaktadır.

Diğerleri alt başlığında meslekler, ekonomik faaliyetler ve toplumsal örgütlenme biçimlerine ilişkin ifadeler öne çıkmaktadır. "Orta Asya'nın geniş bozkırlarla kaplı olması, tarım yapılacak arazinin çok az olması Türkleri hayvancılığa yöneltmiştir.", "Türklerin en önemli ekonomik faaliyeti hayvancılıktı." gibi ifadelerle Türklerin

toplumsal iş bölümü ve geçim pratikleri aktarılmıştır. Moda alt başlığında, "Avrupalılar ceketi, pantolonu, konserveyi hatta atı bile Türklerden öğrenmişlerdir. Turkish Style!", "Turfan Uygarları... Onlar, samur kürkü postu, keçe ve çiçek motif işlemeli elbise imal ederler. Kadınlar başlarına bir çeşit şapka giyer." ifadeleriyle Türk giyim kültürünün tarihsel derinliği ve dünya medeniyetine etkisi yansıtılmıştır. Savaşlar alt başlığında "Türk tarihinin önemli savaşlarından Malazgirt (1071), Niğbolu (1396) ve Mohaç (1526) ...", "Mete... Çin İmparatorunun 320.000 kişilik ordusunu önce yıldırma, yıpratma aşamalarıyla perişan etmiş finali ise 'Kurt Kapanı' taktiği ile yapmıştır." ifadeleriyle Türklerin askerî tarihine ait kültürel hafıza aktarılmıştır.

Atasözü ve deyimler başlığı altında 18 öge tespit edilmiştir. İncelenen eserde "ele güne karşı", "gözünü budaktan sakınmamak", "Çin'in dizileri aratmayan entrikalarına boyun eğmiş", "işin tuzu biberi olmuştur", "Çin, Türk milletine gözdağı vermeye çalışıyordu" gibi deyimlere yer verildiği görülmektedir. Bu bulgular, eserin Türk dilinin kalıplaşmış ifade biçimlerini anlatı içine organik biçimde yerleştirdiğini ve çocuk okura hem kültürel hem de dilsel bir miras aktardığını ortaya koymaktadır. Deyimlerin tarihsel olayların anlatımına doğal bir biçimde entegre edilmesi, yazarın dili salt bir iletişim aracı olarak değil, kültürel aktarımın temel bir unsuru olarak benimsediğini yansıtmaktadır.

Günlük yaşam başlığında 17 öge belirlenmiştir. Bu kategoride tespit edilen ögelerin 8'i yiyecek-içecek, 6'sı spor, 3'ü ise yeme ve içme alışkanlıkları alt başlıkları altında yer almaktadır.

Yiyecek-içecek alt başlığında, "Türklerin 'enerji içeceği' kımızı bilince...", "...yoğurt, yoğurdun kurutularak elde edildiği 'kurut' adı verilen peynirler..." gibi ifadelerle Türk mutfak kültürünün tarihsel kökleri ve gündelik yaşamdaki yeri okuyucuya aktarılmıştır. Spor alt başlığında "Futbolun binlerce yıl önce tepuk ismiyle Orta Asya'da oynandığını öğrenince...", "Bu faaliyetler arasında okçuluk, at yarışı, gülle atma ve güreş en yoğun..." ifadeleriyle geleneksel Türk spor kültürünün çeşitliliği ve tarihsel derinliği yansıtılmıştır. Yeme ve içme alışkanlıkları alt başlığında ise "Türkler; yemeklerini 'kızartma', 'kavurma', 'güneşte pişirme' ve 'haşlama'...", "konserve Çin ve Avrupa'dan 500-1000 yıl önce Türklerce kullanılmıştı." gibi ifadelerle Türklerin beslenme alışkanlıkları ve yiyecek saklama pratiklerine ilişkin kültürel bilgi aktarılmıştır.

Edebiyat, sanat ve müzik başlığı altında 16 öge belirlenmiştir. Bu

kategoride tespit edilen ögelerin 8'i edebiyat, 3'ü el sanatları geleneği, 3'ü müzik, 1'i sanat, 1'i ise diğerleri alt başlıkları altında yer almaktadır.

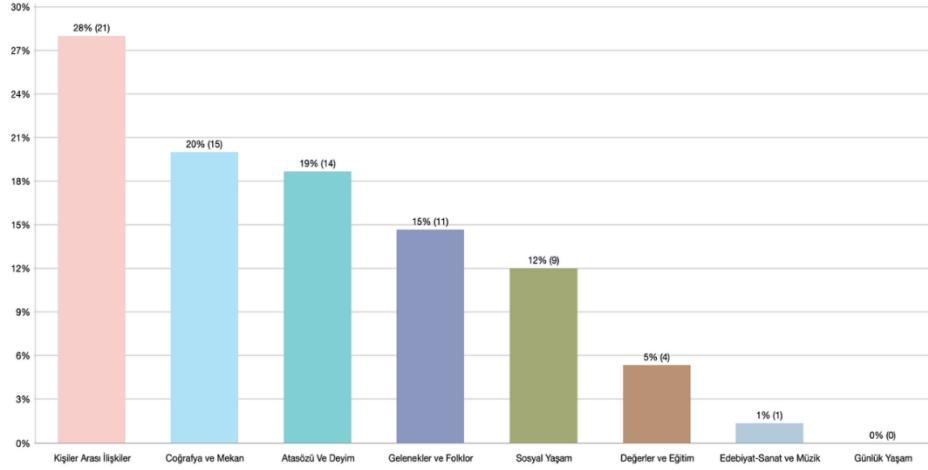
Edebiyat alt başlığında, "Oğuz Kağan Destanı: Büyük Hun Devleti'ne ait...", "ilk Türkçe sözlük'kabul edilen Divânü Lugâti't-Türk adlı..." gibi ifadelerle Türk yazılı ve sözlü edebiyat geleneğinin köklü birikimi çocuk okura aktarılmıştır. El sanatları geleneği alt başlığında "Dünyanın en eski halılarında biri olan Pazırık Halısını...", "...dağlar aşmışlar, nehirler geçmişler, demiri işlemişler..." ifadeleriyle Türklerin el sanatları alanındaki köklü üretim geleneği yansıtılmıştır. Müzik alt başlığında "Bilinen ilk askeri müzik topluluğunu Hunların kurduğunu biliyor muydunuz?", "...müziklerin de kopuz kullanırlar." gibi ifadelerle Türk müzik kültürünün tarihsel önemi ele alınmıştır. Sanat alt başlığında, "Uygur döneminde ise Türk sanatı büyük gelişim göstermiştir. Yerleşik yaşamın etkisi ile Uygurlar mimari, resim ve heykel alanında çok sayıda eser vermişler..." ifadesiyle Türk sanatının tarihsel gelişim süreci ele alınmış; özellikle Uygurların yerleşik yaşama geçmeleriyle birlikte mimari, resim ve heykel gibi görsel sanatlar alanında ortaya koydukları eserler üzerinden kültürel ve sanatsal birikime vurgu yapılmıştır. "Türk mavisini yani turkuaz" ifadesiyle Türk sanat ve estetik anlayışını yansıtan bir kültürel ögeye değinilmiştir.

İncelenen kitapta coğrafya ve mekân başlığında 9 öge tespit edilmiştir. "Türkler tarih sahnesine Orta Asya'da çıkmışlar...", "Kök Türkler başlangıçta Altay Dağları'nın kuzey eteklerinde yaşayan..." gibi ifadeler aracılığıyla Türklerin tarihî yurtları ve yaşam alanları tanıtılarak coğrafi mekâna ilişkin kültürel unsurlar aktarılmıştır. Coğrafya ve mekân kategorisinin en düşük frekansla temsil edilmesi, eserin mekânsal bağlamdan çok insan ve değer odaklı bir anlatı stratejisi benimsediğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Bununla birlikte söz konusu coğrafi atıfların, yalnızca yer adı aktarımının ötesine geçerek okuyucuda tarihsel derinlik ve kültürel aidiyet bilinci oluşturmaya katkı sunduğu değerlendirilebilir. Ayrıca bu mekânlar, Türk tarihinin şekillendiği önemli coğrafi bölgeleri görünür kılarak kültürel belleğin oluşumuna destek sağlamaktadır. Böylece okuyucuların tarihî olaylar ile bu olayların gerçekleştiği coğrafi çevre arasında ilişki kurmaları ve kültürel mirası daha bütüncül bir şekilde kavramaları mümkün hâle gelmektedir.

3.3. *Alp Arslan'ın Yolu Anadolu* Kitabına İlişkin Bulgular

Alp Arslan'ın Yolu Anadolu kitabına ilişkin elde edilen bulgular aşağıda sunulmaktadır.

Şekil 3.3: *Alp Arslan'ın Yolu Anadolu* Kitabındaki Kültürel Öğelerin Dağılımı



Araştırma kapsamında ele alınan üçüncü eser, *Alp Arslan'ın Yolu Anadolu* adlı kitaptır. Yapılan inceleme sonucunda kitapta, belirlenen sekiz kategoriye ait toplam 75 kültürel öge tespit edilmiştir. Bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde, kültürel öğelerin belirli kategorilerde belirgin biçimde yoğunlaştığı ve dengeli olmayan bir dağılım sergilediği görülmektedir. En fazla ögenin yer aldığı kategori, 21 ögeyle kişiler arası ilişkiler başlığı olmuştur. Bu kategoriyi sırasıyla 15 ögeyle coğrafya ve mekân, 14 ögeyle atasözü ve deyimler, 11 ögeyle gelenekler ve folklor, 9 ögeyle sosyal yaşam, 4 ögeyle değerler ve eğitim ile 1 ögeyle edebiyat, sanat ve müzik kategorileri izlemektedir. Günlük yaşam başlığında ise herhangi bir kültürel ögeye rastlanmamıştır. Elde edilen bu dağılım oranları Şekil 3.3'te sunulmuştur.

Tablo 3.3: Alp Arslan'ın Yolu Anadolu Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu

Alt Öge	Kültür Unsurlarının Aktarılış Şekli	Kitaptaki Sayfa Numarası
2a	Alp Arslan!	7
6c	Malazgirt Savaşı ile Anadolu'nun kapılarını Türklere açmış...	8
3b	...ilk devlet üniversiteleri sayılabilecek Nizamiye Medreselerini kurmuş...	8
8a	...iğne atsan yer düşmez...	10
8a	...su uyur düşman uyumaz...	11
7a	Türklerin ilk yurdu Orta Asya'ydı.	12
6e	Göçebe bir yaşam tarzı Türkler, boylar hâlinde yaşıyordu.	12
2a	Dukak, 955 yılında kurulan Oğuz Yabgu Devletinde önemli bir göreve sahipti.	13
2a	...yerine oğlu Selçuk Bey geçti.	13
7a	...Selçuk Bey, Oğuz Yabgu Devleti'nin kışlık başkenti Yengikent'ten ayrılarak...	13
5c	Gök tanrı inancı: tek tanrı inancı vardır, kurban inancı bulunur, iyilerin uçağı'a kötülerin tamu 'ya gideceğine inanılır, temizliğe çok önem verilir, ahlak kuralları önemlidir, töreyi yaymak için savaşlar yapılır.	15
5c	İslamiyet inancı: tek bir Allah inancı vardır, kurban inancı bulunur, iyilerin cennete, kötülerin cehenneme gideceğine inanılır, temizliğe çok önem verilir, ahlak esaslarının yeri büyüktür, gaza ve cihat için savaş yapılır.	15
2f	... Selçuk Bey'e, "Melikül Gazi" unvanı verildi ve savaşlara başladı.	15
2a	... Selçuk Bey, onun iki oğlunu, yani torunları olan Tuğrul ve Çağrı'yı bizzat yetiştirme görevini üstlendi.	16
7a	Bu sırada Çağrı Bey, Azerbaycan üzerinden, Doğu Anadolu'ya, Van Gölü çevresine gelmişti.	22
8a	Avcumun içi gibi biliyorum.	24
2f	"Kahraman" anlamına gelen "Alp"; bir arslan gibi yürekli, cesur olması için "Arslan" konuldu. Tarih 20 Ocak 1029'du.	28
2f	Yabgu ne demek? İlk Türk devletlerinde haneden yani hükümdar soyundan olan yöneticilere verilen unvandır.	31
6c	1035 yılında yapılan Gazneli-Selçuklu Savaşını Çağrı Bey'in askeri zekâsı sayesinde Selçuklular kazandı.	32
5c	Türk-İslam devletlerinden bir ülkenin bağımsızlığını ilan ettiğini anlamına gelen hutbe okuttu.	34
6c	Üçüncü ve son darbe: Dandanakan Savaşı (1040)	37
6c	Yok böyle bir zafer: Pasinler Savaşı	41
3d	Büyük Selçuklu Devleti'nin bayrağında çift başlı kartal yer alır. Çift başlı kartal gücü, kartalın "doğu" ve "batı" yönünde bakması devletin "Doğunun ve Batının hâkimi" olduğunu, ok ve yay Türk egemenlik sembollerindendir.	42
7a	Hatta Tuğrul Bey, akın hareketlerinin iyi koordine edilebilmesi için başkenti Nişabur'dan Rey kentine taşıdı.	46
2f	...1058'de Tuğrul Bey'e iki altın kılıç kuşattı ve ona "Doğunun ve Batının Sultanı" unvanını verdi.	47
8a	Sırada çiçeği burnunda sultan adayının...	48
5e	... Alp Arslan muhteşem bir törenle Selçuklu tahtına oturdu... Büyük bir şölen düzenleyerek komutanlara, devlet adamlarına hediyeler dağıttı.	50
2f	...Nizamülmülk olarak bileceğiz. Bu kelimenin anlamı; "devletin düzeni" demekti ve bu unvan...	52

Tablo 3.3: Alp Arslan'ın Yolu Anadolu Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu (Devamı)

2f	Selçuklularda sultan hocacı anlamına gelen “atabey” kelimesi...	54
4a	Yazılan eserler arasında birinci gelen eser Nizamülmülk'ün Siyasetname adlı eseri oldu.	58
7a	Melikşah'ın ordusu babasının ordusu ile birleşti. Çünkü bu sefer çok önemli bir yerin fethine gidilecekti: Ani!	63
2f	Ebü'l-feth (Fetihler Babası)	65
5i	Alp Arslan buralara kadar gelmişken... atası Selçuk'un mezarını ziyaret etmek... Dua okuyup, hayırla andı atasını...	67
5d	Melikşah'ı, Karahanlı Devleti hükümdarı İbrahim Tangaç Han'ın kızı Terken Hatun ile evlendirdi. Böylece iki ülke arasında bir birliktelik oluşmuş oldu.	68
2c	Türk devletlerinden ülke toprakları hanedanın yani hükümdar ailesinin ortak malı sayılıyordu.	68
8a	Yenilen pehlivan güreşe doymazmış.	69
2a	Selçuklu bayrağı yavaş yavaş Anadolu'nun doğusunda bir güneş gibi parıldamaya başlamıştı. Bu komutanlar arasında en ünlüleri Gümüştekin, Afşin, Ahmetşah'tı.	72
7a	Selçuklu komutanlarından Afşin... Antakya ve Hatay yörelerinde ciddi topraklar kazandı. Kayseri'yi aldı. Karaman'a ulaştı.	73
8a	Selçuklu askerleri Bizans'ın doğu topraklarında cirit atarken ...	73
7a	Selçuklu kuvvetlerinin Niksar'ı (Tokat) aldığını...	77
7a	Böylece o dönemin en önemli üç şehri (Ahlat-Ani-Malazgirt) Selçuklu hakimiyetine alınmış oldu!	82
8a	Dereyi görmeden paçaları sıvama!	87
5c	İslam ülkelerine faydalı olması için cuma günü, Cuma namazından sonra harekete geçilmesinin uygun olacağını söylediler.	92
2e	Alp Arslan, Romen Diyojen için özel bir çadır kurulmasını, kendisine yardımcıları verilmesini, özel ihtiyaçları için her gün yeteri kadar para verilmesini emretti!	105
5e	Alp Arslan'ın gönderdiği fetihname; halifelik sarayı önünde büyük bir kalabalığa okundu. Davullar çalındı, şenlikler yapıldı ayrıca zafer takları kuruldu! Zafer, tüm Müslümanlar, Türkler arasında büyük sevinçle, karşılandı.	114
3d	Dönemin çok sayıda şairi bu parlak zaferi yaza yaza bitiremedi. Tarihçiler bu müthiş zaferi tarihe not düşti!	115
2a	Bu komutanlar Danişmend Gazi, Artuk Gazi, Saltuk Gazi, Mengücek Gazi ve Süleyman Şah'tı.	116
7a	Erzincan'da Mama Hatun Külliyesi içinde kervansaray, hamam, mescit ve türbe bulunmaktadır.	118
7a	Mengücekliler, Mengücek Gazi tarafından kuruldu. Erzincan ve çevresinde...	119
7a	Danişmentlilerin, Tokat Niksar'da açtıkları Yağlıbasan Medresesi...	120
2a	Çaka bey ilk türk denizcisidir.	122
6c	...Bizans'ı 1176'da Miryokefelon Savaşı'nda mağlup ederek Anadolu'nun kesin Türk yurdu olduğunu ispatladı.	122

Tablo 3.3: Alp Arslan'ın Yolu Anadolu Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu (Devamı)

2a	Kutalmışoğlu Süleyman Şah tarafından...	122
3b	Medreselerde yükseköğretim ve lise düzeyinde parlak öğrenciler yetiştirildi.	124
6e	Ücretsiz hamamlarda insanlar temizlik ihtiyacını giderdi. Aşılmaz, coşkun akan nehirler yapılan köprülerle geçilebilir hâle geldi... ticaretini rahat yapabilsin diye üç gün kalmanın ücretsiz olduğu kervansaraylar inşa edildi.	124
2d	Çok sayıda insanın yaşadığı Selçuklu topraklarında, Alp Arslan'ın mükemmel liderliğiyle herkes hoşgörü içerisinde yaşıyordu. Dini, dili, ırkı ve fikri ne olursa olsun.	125
5i	...Alp Arslan 24 Kasım 1072'de hayata gözlerini kapadı. Büyük bir törenle cenazesi Merv kentine gömüldü.	127
6b	...sosyal kurumlarla, sıcak yemek dağıtan imaretlerle, ücretsiz temizlik ihtiyacının giderildiği hamamlarla ve tüccarların konakladığı kervansaraylar donatılmıştı.	130

Alp Arslan'ın Yolu Anadolu kitabında en fazla kültürel ögenin yer aldığı kategori, 21 ögeyle kişiler arası ilişkiler başlığıdır. Bu kategoride tespit edilen öğelerin 9'u kişiler, 9'u unvanlar ve lakaplar, 1'i aile yapıları ve ilişkileri ile kuşaklar arası ilişkiler, 1'i politik ve dinsel gruplar arası ilişkiler, 1'i ise konuk etme, ikram ve hediyeler alt başlıkları altında yer almaktadır.

Kişiler alt başlığında Selçuklu tarihine ait kurucu ve komutan şahsiyetlere yoğun biçimde yer verildiği dikkat çekmektedir. İncelenen eserde "Dukak, 955 yılında kurulan Oğuz Yabgu Devletinde önemli bir göreve sahipti.", "Bu komutanlar Danişment Gazi, Artuk Gazi, Saltuk Gazi, Mengücek Gazi ve Süleyman Şah'tı." gibi ifadeler aracılığıyla tarihî şahsiyetler yalnızca bir isim olarak aktarılmakla kalmamış; görevleri ve tarihsel konumlarıyla birlikte çocuk okura tanıtılmıştır. Unvanlar ve lakaplar alt başlığında ise Selçuklu devlet geleneğine ait unvan sisteminin eserde belirgin biçimde öne çıktığı görülmektedir. "Selçuk Bey'e 'Melikül Gazi' unvanı verildi", "'Kahraman' anlamına gelen 'Alp'; bir arslan gibi yürekli, cesur olması için 'Arslan' konuldu.", "Nizamülmülk olarak bileceğiz. Bu kelimenin anlamı; 'devletin düzeni' demektir ve bu unvan...", "'Ebü'l-feth (Fetihler Babası)'" ve "1058'de Tuğrul Bey'e iki altın kılıç kuşattı ve ona 'Doğunun ve Batının Sultanı' unvanını verdi." gibi ifadelerle unvanların yalnızca birer sıfat olmadığı, aynı zamanda kişinin kimliğini, misyonunu ve toplumsal statüsünü yansıtan kültürel göstergeler olduğu ortaya konulmaktadır. Bu öge açısından eserin diğer incelenen kitaplarla benzer bir örüntü sergilediği; Türk devlet geleneğinde ünvanve lakap kültürünün kültürel aktarımda işlevsel biçimde kullanıldığı görülmektedir. Aile yapıları

ve ilişkileri ile kuşaklar arası ilişkiler alt başlığında "Türk devletlerinden ülke toprakları hanedanın yani hükümdar ailesinin ortak malı sayılıyordu." ifadesiyle aile yapısının siyasi boyutu ve kuşaklar arası mülkiyet anlayışı aktarılmıştır. Politik ve dinsel gruplar arası ilişkiler alt başlığında "Çok sayıda insanın yaşadığı Selçuklu topraklarında, Alp Arslan'ın mükemmel liderliğiyle herkes hoşgörü içerisinde yaşıyordu. Dini, dili, ırkı ve fikri ne olursa olsun." ifadesiyle farklı topluluklar arasındaki ilişki biçimi yansıtılmıştır. Konuk etme, ikram ve hediyeler alt başlığında ise "Alp Arslan, Romen Diyojen için özel bir çadır kurulmasını, kendisine yardımcıları verilmesini, özel ihtiyaçları için her gün yeteri kadar para verilmesini emretti!" ifadesiyle Türk-İslam devlet geleneğindeki misafirperverlik ve insaniyet anlayışının çocuk okura somut bir örnek üzerinden aktarıldığı görülmektedir.

İkinci sırada, 15 ögeyle coğrafya ve mekân başlığı yer almaktadır. İncelenen eserde "Türklerin ilk yurdu Orta Asya'ydı.", "Selçuklu komutanlarından Afşin... Antakya ve Hatay yörelerinde ciddi topraklar kazandı. Kayseri'yi aldı. Karaman'a ulaştı.", "Melikşah'ın ordusu babasının ordusu ile birleşti. Çünkü bu sefer çok önemli bir yerin fethine gidilecekti: Ani!" gibi ifadeler aracılığıyla Türklerin tarihsel yayılma coğrafyası ve Anadolu'nun fethine ilişkin mekânsal unsurlar okuyucuya aktarılmıştır. Coğrafya ve mekân kategorisinin bu kitapta diğer incelenen eserlere kıyasla daha yüksek bir frekansta temsil edilmesi, eserin Alp Arslan önderliğindeki Anadolu fethini konu almasıyla doğrudan ilişkilidir. Mekânsal unsurların yoğun biçimde kullanılması, eserin fetih sürecini coğrafi bir bağlamda somutlaştırarak okuyucuda tarihsel ve kültürel aidiyet bilinci oluşturmayı hedeflediğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Atasözü ve deyimler başlığında 14 öge yer almaktadır. İncelenen eserde "su uyur düşman uyumaz", "dereyi görmeden paçaları sıvama" gibi atasözlerinin yanı sıra "iğne atsan yer düşmez", "avcumun içi gibi biliyorum", "Selçuklu askerleri Bizans'ın doğu topraklarında cirit atarken..." gibi deyimlere yer verildiği görülmektedir. Bu bulgular, eserin Türk dilinin kalıplaşmış ifade biçimlerini tarihsel anlatı içine organik biçimde yerleştirdiğini ortaya koymaktadır. Söz konusu dil unsurlarının fetih ve savaş anlatılarıyla iç içe geçirilmesi, yazarın kültürel aktarımı yalnızca tarihsel bilgiyle değil, dilsel miras aracılığıyla da gerçekleştirmeyi hedeflediğini yansıtmaktadır.

Gelenekler ve folklor kategorisinde 11 öge yer almaktadır. Bunların 5'i dini

kurallara dayalı davranışlar ve dini unsurlar, 3'ü cenaze ve mezarlar, 2'si festivaller, törenler ve kutlamalar, 1'i ise doğum ve evlilik gelenekleri alt başlıkları altında yer almaktadır.

Dini kurallara dayalı davranışlar ve dini unsurlar alt başlığında, "Gök tanrı inancı: tek tanrı inancı vardır, kurban inanışı bulunur, iyilerin uçmağ'a kötülerin tamu'ya gideceğine inanılır, temizliğe çok önem verilir, ahlak kuralları önemlidir, töreyi yaymak için savaşlar yapılır.", "Türk-İslam devletlerinden bir ülkenin bağımsızlığını ilan ettiğini anlamına gelen hutbe okuttu." gibi ifadelerle Türklerin kadim inanç sisteminden İslam'a geçiş sürecinin kültürel boyutları çocuk okura aktarılmıştır. Cenaze ve mezarlar alt başlığında "Alp Arslan buralara kadar gelmişken... atası Selçuk'un mezarını ziyaret etmek... Dua okuyup, hayırla andı atasını...", "Alp Arslan 24 Kasım 1072'de hayata gözlerini kapadı. Büyük bir törenle cenazesi Merv kentine gömüldü." ifadeleriyle ataya saygı ve cenaze geleneğine ilişkin kültürel pratikler yansıtılmıştır. Festivaller, törenler ve kutlamalar alt başlığında "Alp Arslan muhteşem bir törenle Selçuklu tahtına oturdu... Büyük bir şölen düzenleyerek komutanlara, devlet adamlarına hediyeler dağıttı." ifadesiyle devlet törenlerinin kültürel boyutu aktarılmıştır. Doğum ve evlilik gelenekleri alt başlığında ise "Melikşah'ı, Karahanlı Devleti hükümdarı İbrahim Tangaç Han'ın kızı Terken Hatun ile evlendirdi. Böylece iki ülke arasında bir birliktelik oluşmuş oldu." ifadesiyle evliliğin yalnızca bireysel değil, siyasi ve toplumsal bir birleşme aracı olarak da işlev gördüğü okuyucuya yansıtılmıştır.

Sosyal yaşam kategorisinde 9 öge yer almaktadır. Bunların 6'sı savaşlar, 2'si diğerleri, 1'i ise alkış ve güzel hareketler alt başlıkları altında yer almaktadır.

Savaşlar alt başlığında, "Malazgirt Savaşı ile Anadolu'nun kapılarını Türklere açmış...", "Bizans'ı 1176'da Miryokefalon Savaşı'nda mağlup ederek Anadolu'nun kesin Türk yurdu olduğunu ispatladı." ifadeleriyle Selçuklu döneminin belirleyici savaşları ve bu savaşların Anadolu'nun Türkleşmesindeki tarihsel önemi okuyucuya aktarılmıştır. Diğerleri alt başlığında "Göçebe bir yaşam tarzı Türkler, boylar hâlinde yaşıyordu.", "Türklerin en önemli ekonomik faaliyeti hayvancılıktı." ifadeleriyle Türklerin toplumsal örgütlenme biçimi ve geçim pratiklerine ilişkin kültürel unsurlar ele alınmıştır. Alkış ve güzel hareketler alt başlığında ise "Sosyal kurumlarla, sıcak yemek dağıtan imaretlerle, ücretsiz temizlik ihtiyacının giderildiği hamamlarla ve tüccarların konakladığı

kervansaraylar donatılmıştı." ifadesiyle Selçuklu döneminin toplumsal dayanışma ve hayırseverlik kültürü çocuk okura yansıtılmıştır.

Değerler ve eğitim kategorisinde 4 öge yer almaktadır. Bunların 2'si tarih bilinci/sevgisi, 2'si ise eğitim alt başlıkları altında yer almaktadır.

Tarih bilinci/sevgisi alt başlığında "Büyük Selçuklu Devleti'nin bayrağında çift başlı kartal yer alır. Çift başlı kartal gücü, kartalın 'doğu' ve 'batı' yönünde bakması devletin 'Doğunun ve Batının hâkimi' olduğunu, ok ve yay Türk egemenlik sembollerindendir." ifadesiyle Türk devlet sembollerinin tarihsel anlamı okuyucuya aktarılmış ve tarihsel aidiyet duygusu pekiştirilmiştir. Eğitim alt başlığında ise "ilk devlet üniversiteleri sayılabilecek Nizamiye Medreselerini kurmuş...", "Medreselerde yükseköğretim ve lise düzeyinde parlak öğrenciler yetiştirildi." ifadeleriyle Selçuklu döneminde eğitimin bir devlet politikası olarak benimsendiği ve kurumsal bir yapıya kavuşturulduğu vurgulanmıştır. Bu bulgular, eserin değer aktarımını tarihsel örnekler üzerinden somutlaştıran bir anlayışla kaleme alındığını ortaya koymaktadır. Ayrıca tarihî semboller ve eğitim kurumları aracılığıyla çocuk okurların geçmişle bağ kurmaları ve kültürel mirasın önemini kavramaları desteklenmektedir. Bunun yanında kitapta tarihî olaylar ve kurumlar yalnızca bilgi verme amacıyla değil, aynı zamanda millî bilinç, aidiyet ve eğitimin değeri gibi temel kazanımları aktarmanın bir aracı olarak kullanılmaktadır.

Edebiyat, sanat ve müzik kategorisinde yalnızca 1 öge tespit edilmiş olup bu öge edebiyat alt başlığı altında yer almaktadır. İncelenen eserde "Yazılan eserler arasında birinci gelen eser Nizamülmülk'ün Siyasetname adlı eseri oldu." ifadesiyle Selçuklu döneminin önemli edebi ve siyasi mirasına atıfta bulunulmuştur. Bu eser aracılığıyla dönemin devlet yönetimi anlayışı ve toplumsal değerlerine ilişkin kültürel birikim de okuyucuya aktarılmaktadır. Edebiyat, sanat ve müzik kategorisinin yalnızca bir ögeyle temsil edilmesi, eserin fetih ve devlet kurma süreçlerini ön plana çıkaran bir anlatı yapısı benimsediğini göstermektedir.

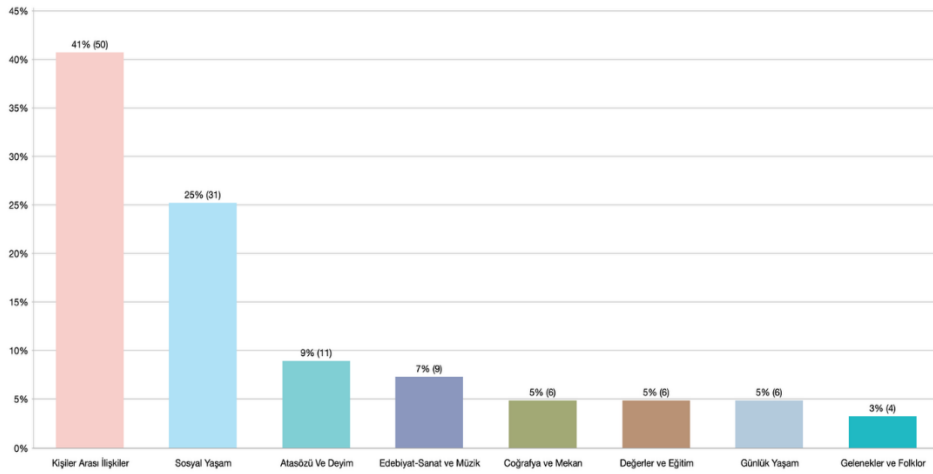
Günlük yaşam kategorisinde herhangi bir kültürel ögeye rastlanmamıştır. Bu bulgu, *Alp Arslan'ın Yolu Anadolu* kitabının gündelik yaşam pratiklerinden ziyade fetih süreci, savaşlar, devlet yönetimi ve tarihî şahsiyetler ekseninde kurgulandığını açıkça ortaya koymaktadır. Söz konusu dağılım, eserin çocuk okura kültürel aktarımı günlük

yaşam unsurları üzerinden değil, tarihsel olaylar ve toplumsal değerler aracılığıyla gerçekleştirmeyi hedeflediğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

3.4. *Ver Elini Osmanlı* Kitabına İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında incelenen *Ver Elini Osmanlı* kitabına ilişkin elde edilen bulgular aşağıda sunulmaktadır.

Şekil 3.4: *Ver Elini Osmanlı* Kitabındaki Kültürel Ögelerin Dağılımı



Ver Elini Osmanlı kitabından elde edilen bulgulara göre belirlenen sekiz kategoriye ait toplam 123 kültürel öge tespit edilmiş, bu ögelerin belirli kategorilerde yoğunlaştığı görülmüştür. En fazla ögenin yer aldığı kategori, 50 ögeyle kişiler arası ilişkiler başlığı olmuştur. Bu kategoriye sırasıyla 31 öge ile sosyal yaşam, 11 ögeyle atasözü ve deyimler, 9 ögeyle edebiyat-sanat ve müzik ile 6'şar ögeyle coğrafya ve mekân, değerler ve eğitim ve günlük yaşam kategorileri izlemektedir. Gelenekler ve folklor başlığı ise 4 ögeyle en az temsil edilen kategori olmuştur. Elde edilen bu dağılım oranları *Şekil 3.4'te* sunulmuştur.

Tablo 3.4: Ver Elini Osmanlı Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu

Alt Öğe	Kültür Unsurlarının Aktarılış Şekli	Kitaptaki Sayfa Numarası
2a	Fatih Sultan Mehmet'in hayatı boyunca ...	11
6c	Anadolu'nun kapısını Türklere açan Malazgirt Zaferi'nden ...	13
7a	... Türk boyu ile Anadolu'ya geldi. Önce Ahlat çevresinde bir süre kaldılar. Sonra... Ankara Karacadağ yakınlarını yurt alarak...	13
7a	Söğüt ve Domaniç'e yerleştirdi.	14
2a	...Ertuğrul Gazi vardı.	14
6c	1243'te Kösedag Savaşı'nda...	14
2d	İskân (yerleştirme) politikasının başarı ile uygulanması farklı milletleri Osmanlı'ya bağladı.	15
5c	İstimalet (hoşgörü) politikasının sistematik bir şekilde hayata geçirilmesi farklı dine ve ırklara ait toplulukları Osmanlı çatısı altında topladı.	15
3d	Osmanlı Devleti, tarihte kurulan en uzun Ömürlü ve üç kıtada varlığını sürdüren tek Türk devletidir.	16
6c	Koyunhisar Savaşı'ndan zaferle ayrıldı.	18
2a	Süleyman Şah olduğu ...Gündüz Alp olduğu ...	19
2a	Osman Bey'in vefatından sonra oğlu Orhan Bey.	19
7a	Böylece Rumeli'ye geçişi sağlayacak olan Çanakkale Boğazı ve çevresi...	20
7a	Osmanlı ordusu kısa süre içinde Gelibolu'dan başlayarak Balkanlar'ın içlerine kadar ilerledi.	21
6c	Sırpındığı Savaşı'nda Haçlı ordusu yenilgiye uğratıldı. 1.Kosova Savaşı'nda Haçlı ordusu tekrar mağlup edildi.	22
2a	I. Murat'tan bayrağı devralan Yıldırım Bayezid...	24
6c	Ankara Savaşı'nda yenilgiye uğradı.	24
2f	Kendisine devleti tekrar derleyip toparladığı için “İkinci Kurucu” ünvanı verilmiştir.	25
6e	Osmanlı'da devlet işleri “divan” adı verilen bir kurulda görüşülür ve karara bağlanırdı.	27
6e	Sadrızam: Padişah'tan sonra en önemli devlet adamıydı.	27
6e	Nişancı: Divan'da alınan kararların yazışmalarını yapardı.	29
6e	Göçebeler: Geçimlerini hayvancılıkla sağlayıp buna bağlı olarak yaylak ve kışlak arasında mevsime göre yaşarlardı. “Türkmen” veya “Yörük” olarak nitelendirilirlerdi.	33
6d	Yeniçeri ocağı...Askerlik dışında bir işle uğraşmaları ve emekli olmadan evlenmeleri yasaktı.	36
4b	Mehter... Dünyanın en eski askeri bandolarındandı. Savaşlarda askerleri coştururdu.	39
2a	Akdeniz'i çok iyi bilen Barbaros Hayrettin Paşa donanmanın başına geçti.	41
2f	“Kaptanı Derya” ünvanı ile Osmanlı tersanelerini yeniden düzenledi.	41
8a	Akdeniz de fırtınalar estirdi.	41
2a	Fatih'ten sonra 16. yüzyılın ortalarına kadar kronolojik sırayla II. Bayezit, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman padişah oldular.	42
2f	II. Mehmet, “Fatih” (fetheden) ünvanını aldı.	46
8a	Bizans İmparatorluğu tarihe karıştı.	46
7a	Sırasıyla Cenevizlilerden Amasra, Candaroğullarından Kastamonu ve Sinop, Bizans İmparatorluğu'nun akrabaları Komnenlerden de Trabzon alındı (1461).	47
6c	Mercidabık Savaşı'nda hem de 1517'deki Ridaniye Savaşı'nda...	48

Tablo 3.4: Ver Elini Osmanlı Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu (Devamı)

6c	1526'da Mohaç Savaşı'nda...	50
8a	Viyana kapılarına kadar dayandık...	50
2f	Asıl adı Süleyman olmasına rağmen yaptığı çok sayıda kanunla “Kanuni” yani “kanun yapıcı” unvanı verilmiştir.	51
5c	Ertuğrul Gazi'den itibaren Osmanlı sultanları gaza ve cihat anlayışına bağlı hareket ederek fetihler gerçekleştirdiler.	55
2f	Bu mücadeleler sonucunda “gazi” ünvanını kullanmışlardır.	55
2d	Osmanlı Devleti, bu birlik ve beraberliği tarihi boyunca uyguladığı müsamaha, adalet, farklı din ve dillerden olan milletler için oluşturduğu millet sistemi sayesinde sağlamıştır.	56
3d	Patates ve domatesin Coğrafi Keşiflerle birlikte Avrupa'ya geldiğini ve Fatih Sultan Mehmet'in hayatı boyunca bunları hiç yemediğini...	61
2d	Çok uluslu bir yapıya sahip olan Osmanlı Devleti'ndeki azınlıklar, milliyetçilik akımının etkisiyle ayaklandılar. Bu ayaklanmaların sonucunda Osmanlı toprak kaybına uğradı.	77
6e	Miri Toprak Mülkiyeti devlete ait olan topraklardır. Mülk Toprak: Mülkiyeti kişilere ait olan topraklardır. Vakıf Toprak: Hayır işleri için ayrılan topraktır.	79
6d	Toprağın mazeretsiz arka arkaya üç yıl boş bırakılması, halka kötü davranılması da tımarların geri alınma sebebiydi.	80
4a	Seyahatnameler bir yerin bir kültürün bir devletin tanınması için önemli kaynaklardır.	82
1a	Onların en sık yedikleri, pilav adını verdikleri yemektir.	83
1b	...zamanı gelince yere sofrası adı verilen deriden yuvarlak bir masa örtüsü yayarlar. ...ekmeği parçalara bölerek dağıtırlar sonra da sofranın etrafına ayaklarını altlarına alarak otururlar ve Bismillah diyerek yemeye başlarlar.	83
1f	Kahveyi porselen fincanlara koyarlar ve boyalı tahta tepsi üzerine sıralayarak sıcak olarak size getirirler.... İster fakir ister zengin olsun günde en az iki veya üç fincan içerler.	85
5a	Ramazan ayı sona erdiğinde ... bayram üç gün sürdü.	86
1h	... cirir oynayanlar bir yandan diğer yana devamlı havada uçan çok sayıda mızrağın ısıklı çalan sesi içinde dönerek atı zıplatarak, oynatarak...	87
8a	Temizlik imandan gelir.	88
5g	Türkler vücudu temiz tutmak için olduğu kadar sağlıkları için de sık sık hamama giderler.	88
2c	Çocuklarını bundan daha fazla sevgi, özen ve şefkat içinde yaşatan bir memleket bilmiyorum.	89
2e	Hangi dinden hangi millettense olursa olsun ister fakir ister zengin olsun ayırım gözetmeksizin herkesin tek düşüncesi vardı: Yabancıların karnını doyurmak.	90
4e	Çini: Osmanlı'daki en önemli el sanatlarından biridir.	92
4c	Hat: Hat sanatı, Kur'an-ı Kerim'i adına yaraşır bir güzellikte yazma arzusuyla ortaya çıkmıştır.	92
4e	Dokumacılık: Osmanlı dokumacılığında çok ileri gitmiştir.	93
4c	Minyatür: Osmanlı Devleti'nde minyatür sanatı önemli bir yere sahipti. Bir nesnenin küçük boyutlar şeklinde resmedilmesi şeklinde tanımlanan...	93
3d	İstanbul'da yetiştirilen laleler bu dönemin simgesi olmuş ve edebiyatçı Yahya Kemal Beyatlı ve tarihçi Ahmet Refik Altınay tarafından döneme bu isim verilmiştir.	98
4a	Gazete: Resmî gazetenin temeli olan Takvim-i Vekayi	99
6c	1854 yılında Kırım Savaşı sırasında kullanmaya başladı.	101
2a	Fatih'in Hocası: Akşemseddin	104

Tablo 3.4: Ver Elini Osmanlı Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu (Devamı)

2f	Asıl adı Şemseddin Muhammed bin Hamza olan Akşemseddin'e bu isim sürekli beyaz elbise giyme alışkanlığından dolayı verilmiştir.	106
2a	İsmi Ay'da Yaşayan Bilgin: Ali Kuşçu	107
4a	Ali Kuşçu'nun Ay'ın şekillerini anlattığı eseri "Bir hükümdarı yerinden kaldıran kitap" olarak bilinmiştir.	109
8a	... sular seller gibi ezberlemiştir.	112
3b	"Ders verilen yer" anlamına gelen medreseler, Osmanlı eğitim ve öğretim kurumlarının temeliydi.	114
6e	Ahilik teşkilatı, XIII. yüzyılda Anadolu'da kurulan esnaf ve zanaatkarlar birliğidir.	118
6b	...pek çok vakıf kurulmuştur... Osmanlı iyilik yarışında bayrağı en yüksekte dalgalandıran uygarlıklardan biri olmuştur.	121
2a	Ülkemizin kurucusu Atatürk, bu konuya özel önem vermiştir.	127
2d	Tanzimat Fermanı'ndaki temel hakla güvencesine eşitlik esaslarını eklemekte ve yirmi noktada Hristiyanlarla Müslümanlar arasında eşitlik sağlamayı amaçlamaktaydı.	132
2a	...Şinasi, Namık Kemal, Ali Suavi, Ziya Paşa, Agâh Efendi bu cemiyetin...	134
2d	Mecliste 69 Müslüman milletvekiline karşılık 46 gayrimüslim milletvekili vardı.	137
6c	Sonrasında Osmanlı kaybettiği toprakları almak için aralıksız savaflara girdi. Trablusgarp Savaşı... Balkan Savaşları... Birinci Dünya Savaşı...	141

Ver Elini Osmanlı kitabından elde edilen bulgulara göre en fazla kültürel öğenin yer aldığı kategori, 50 öğeyle kişiler arası ilişkiler başlığıdır. Bu kategoride tespit edilen öğelerin 32'si kişiler, 8'i unvanlar ve lakaplar, 8'i politik ve dinsel gruplar arası ilişkiler, 1'i misafir etme, ikram ve hediyeler, 1'i ise aile yapıları ve ilişkileri ile kuşaklar arası ilişkiler alt başlıkları altında yer almaktadır.

Kişiler alt başlığında Osmanlı tarihinin kurucu ve önde gelen şahsiyetlerine yoğun biçimde yer verildiğinde dikkat çekmektedir. İncelenen eserde "Fatih Sultan Mehmet'in hayatı boyunca...", "Akdeniz'i çok iyi bilen Barbaros Hayrettin Paşa donanmanın başına geçti.", "Fatih'in Hocası: Akşemseddin" ve "İsmi Ay'da Yaşayan Bilgin: Ali Kuşçu" gibi ifadeler aracılığıyla tarihsel şahsiyetler yalnızca bir isim aktarımı düzeyinde sunulmamış; onların kimliklerini ve tarihsel işlevlerini ortaya koyan tanımlayıcı anlatımlarla çocuk okuyucuya tanıtılmıştır. Unvanlar ve lakaplar alt başlığında Osmanlı devlet geleneğine ait unvan sisteminin eserde belirgin biçimde öne çıktığı görülmektedir. "II. Mehmet, 'Fatih' (fetheden) unvanını aldı.", "Asıl adı Süleyman olmasına rağmen yaptığı çok sayıda kanunla 'Kanuni' yani 'kanun yapıcı' unvanı verilmiştir." gibi ifadelerle unvanların yalnızca bir sıfat olmadığı, aynı zamanda kişinin misyonunu ve toplumsal statüsünü yansıtan kültürel göstergeler olduğu ortaya konulmaktadır. Politika ve dinsel gruplar arası

ilişkiler alt başlığında "İskân (yerleştirme) politikasının başarı ile uygulanması farklı milletleri Osmanlı'ya bağladı.", "İstimalet (hoşgörü) politikasının sistematik bir şekilde hayata geçirilmesi farklı dine ve ırklara ait toplulukları Osmanlı çatısı altında topladı." ifadeleriyle Osmanlı'nın çok kültürlü yapısına ve topluluklar arası ilişki biçimine ilişkin kültürel anlayışı çocuk okura aktarılmıştır. Misafir etme, ikram ve hediyeler alt başlığında "Hangi dinden hangi millettten olursa olsun ister fakir ister zengin olsun ayırım gözetmeksizin herkesin tek düşüncesi vardı: Yabancı'nın karnını doyurmak." ifadesiyle Osmanlı misafirperverlik kültürünün somut bir yansımasına aktarılmıştır. Aile yapıları ve ilişkileri ile kuşaklar arası ilişkiler alt başlığında ise "Çocuklarını bundan daha fazla sevgi, özen ve şefkat içinde yaşayan bir memleketi bilmiyorum." ifadesiyle aile içi ilişkilere ilişkin kültürel bir değer yansıtılmıştır.

Sosyal yaşam başlığı altında toplam 31 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu kategoride tespit edilen öğelerin 15'i savaşlar, 11'i diğerleri, 3'ü alkış ve güzel hareketler, 2'si ise yasaklar alt başlıkları altında yer almaktadır.

Savaşlar alt başlığında Osmanlı tarihinin belirleyici askeri olaylarına yoğun bir biçimde yer verildiğine dikkat çekmektedir. "Sırpsındığı Savaşı'nda Haçlı ordusu yenildi. 1. Kosova Savaşı'nda Haçlı ordusu tekrar mağlup edildi.", "Sonrasında Osmanlı topraklarını karadığı almak için aralıksız savaşlara girdi. Trablusgarp Savaşı... Balkan Savaşları... Birinci Dünya Savaşı..." ifadeleriyle fetihten çöküşe uzanan geniş bir kronoloji içinde savaşların Osmanlı tarihindeki belirleyici rolü çocuk okuyucuya aktarılmıştır. Diğerleri alt başlığında devlet teşkilatı, kurumsal yapı ve toplumsal örgütlenme biçimlerine ilişkin unsurlar öne çıkmaktadır. "Osmanlı'da devlet işleri 'divan' adı verilen bir kurulda görüşülür ve karara bağlanırdı.", "Ahilik teşkilatı, XIII. yüzyılda Anadolu'da kurulan esnaf ve zanaatkarlar birliğidir." gibi ifadelerle Osmanlı'nın idari ve toplumsal kurumlarına ait kültürel bilgi okuyucuya aktarılmıştır. Alkış ve güzel hareketler alt başlığında "...pek çok vakıf kurulmuştur... Osmanlı iyilik yarışında bayrağı en yüksekte dalgalanan uygarlıklardan biri olmuştur." ifadesiyle Osmanlı hayırseverlik ve dayanışma kültürü yansıtılmıştır. Yasaklar alt başlığında ise "Yeniçeri ocağı... Askerlik dışında bir işle uğraşmaları ve emekli olmadan evlenmeleri yasaklandı." ifadesiyle Osmanlı askeri teşkilatına ait kurumsal kurallar çocuk okuyucuya aktarılmıştır.

Atasözü ve deyimler başlığı altında toplam 11 öge tespit edilmiştir. İncelenen

eserde "Temizlik imandan gelir.", "Viyana kapılarına kadar dayandık...", "Akdeniz'de fırtınalar estirdi.", "Bizans İmparatorluğu tarihe karıştı." gibi kalıplaşmış ifadeler yer verildiği görülmektedir. Bu ifadeler incelendiğinde, ifadelerin yalnızca dil süsü olarak değil, tarihsel olayların anlatımını güçlendiren işlevsel unsurlar olarak kullanıldığı dikkat çeker. Örneğin "Akdeniz'de fırtınalar estirdi." ifadesi Barbaros Hayrettin Paşa'nın denizcilik başarılarını; "Viyana kapılarına kadar dayandık..." ifadesi ise Osmanlı'nın Avrupa'daki en geniş coğrafi yayılımını yalnızca birkaç kelimeyle çocuk okuyucuya aktarmaktadır. Benzer biçimde "Bizans İmparatorluğu tarihe karıştı." kalıbıyla İstanbul'un fethinin tarihsel ağırlığı, ansiklopedik bir anlatım yerine dilsel bir kalıp aracılığıyla daha akılda kalıcı bir biçimde sunulmaktadır. Bu bulgular, eserin Türk dilinin kalıplaşmış ifade biçimlerini Osmanlı tarih anlatısına organik bir şekilde yerleştirdiğini ortaya koymaktadır. Söz konusu dil unsurlarının tarihsel olaylarla iç içe geçirilmesi, yazarın kültürel aktarımı yalnızca tarihsel bilgiyle değil, dilsel miras aracılığıyla da gerçekleştirmeyi hedeflediğini yansıtmaktadır.

Edebiyat, sanat ve müzik başlığı altında toplam 9 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu kategoride tespit edilen ögelerin 3'ü sanat, 3'ü edebiyat, 2'si el sanatları geleneği, 1'i ise müzik alt başlıkları altında yer almaktadır.

Sanat alt başlığında "Hat sanat, Kur'an-ı Kerim'i adına yaraşlı bir güzellikte yazma arzusuyla ortaya çıkmıştır.", "Minyatür: Osmanlı Devleti'nde minyatür sanat önemli bir yere sahipti." ifadeleriyle Osmanlı görsel sanat geleneğinin kültürel ve dini kökenleri çocuk okuyucuya aktarılmıştır. Edebiyat alt başlığında "Seyahatnameler bir yer, bir kültür, bir devletin tanınması için önemli kaynaklardır.", "Gazete: Resmî gazetenin temeli olan Takvim-i Vekayi" ifadeleriyle Osmanlı yazılı kültür geleneğinin çeşitliliği yansıtılmıştır. El sanatları geleneği alt başlığında "Çini: Osmanlı'da en önemli el sanatlarındanıdır.", "Dokumacılık: Osmanlı dokumacılıkta çok ileri gitmiştir." ifadeleriyle geleneksel üretim uygulamaları okuyucuya aktarılmıştır. Müzik alt başlığında ise "Mehter... Dünyanın en eski askeri bandolarındandı. Savaşlarda askerleri coştururdu." ifadesiyle Osmanlı müzik geleneğinin tarihsel işlevi ele alınmıştır.

Coğrafya ve mekân başlığı altında toplam 6 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu kategoride tespit edilen ögelerin tamamı yer (iler ve/veya diğer yerleşim yerleri) alt başlığı altında yer almaktadır. İncelenen eserde "... Türk boyu ile Anadolu'ya geldi. Önce

Ahlat çevresinde bir süre kaldılar. Sonra... Ankara Karacadağ yakınlarını yurt alarak...", "Sıra ile Cenevizlilerden Amasra, Candaroğulları'ndan Kastamonu ve Sinop, Bizans İmparatorluğu'nun akrabaları Komnenlerden de Trabzon alındı (1461)." ifadeleriyle Osmanlı'nın kuruluş ve genişleme sürecindeki coğrafi mekanlar somutlaştırılmıştır. Bu ifadeler aracılığıyla yerleşim adlarının yalnızca birer yer adı aktarımının ötesinde tarihsel ve kültürel aidiyet bilincini oluşturmaya katkıda bulunduğu değerlendirilebilir. Ayrıca söz konusu mekânlar, tarihî olayların gerçekleştiği coğrafi çevreyi görünür kılarak okuyucuların geçmişi daha somut bir bağlam içerisinde kavramalarına yardımcı olmaktadır. Böylece tarihsel gelişmeler ile coğrafi unsurlar arasındaki ilişkinin fark edilmesi sağlanarak kültürel belleğin güçlenmesine katkı sunulmaktadır.

Değerler ve eğitim başlığı altında toplam 6 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu kategoride tespit edilen öğelerin 3'ü tarih bilinci/sevgisi, 3'ü ise eğitim alt başlıkları altında yer almaktadır.

Tarih bilinci/sevgisi alt başlığında "Osmanlı Devleti, tarihte kurulan en uzun ömürlü ve üç kıtada varlığını sürdüren tek Türk devletidir.", "İstanbul'da yetiştirilen laleler bu dönemin simgesi olmuş ve edebiyatçı Yahya Kemal Beyatlı ve tarihçi Ahmet Refik Altınay tarafından döneme bu isim verilmiştir." ifadeleriyle Osmanlı medeniyetinin tarihsel büyüklüğüne ilişkin farkındalık oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Eğitim alt başlığında ise "'Ders verilen yer' anlamına gelen medreseler, Osmanlı eğitim ve öğretim kurumlarının temeliydi." ifadesiyle Osmanlı eğitim kurumlarının toplumsal ve kültürel işlevi okuyucuya aktarılmıştır. Bu bulgular, eserin tarihsel olay ve kurumları yalnızca bilgi verme amacıyla değil, aynı zamanda çocuk okuyucularda tarih bilinci geliştirme amacıyla kullandığını göstermektedir. Böylece tarihî başarılar ve eğitim kurumları aracılığıyla geçmişe ilişkin kültürel belleğin canlı tutulmasına ve okuyucularda tarihsel aidiyet duygusunun geliştirilmesine katkı sağlanmaktadır.

Günlük yaşam başlığı altında toplam 6 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu kategoride tespit edilen öğelerin 3'ü yiyecek-içecek, 1'i spor, 1'i yeme ve içme alışkanlıkları, 1'i ise yemek zamanları ve sofrada adabı alt başlıkları altında yer almaktadır.

Yiyecek-içecek alt başlığında "Onların en sık yedikleri, pilav adını verdikleri yemektir.", "Kahveyi porselen fincanlara koyarlar ve boyalı tahta tepsi üzerine sıralayarak sıcak olarak size getirirler... İster fakir ister zengin olsun günde en az iki veya

üç fincan içerler." ifadeleriyle Osmanlı mutfak kültürünün gündelik yaşama yansımaları çocuk okura aktarılmıştır. Bu ifadeler aracılığıyla pilavın ve kahvenin yalnızca bir yiyecek-içecek unsuru olmadığı, aynı zamanda Osmanlı toplumsal yaşamının ayrılmaz bir parçası olduğu vurgulanmaktadır. Yemek zamanları ve sofrada adabı alt başlığında "...zamanı gelince yer sofrada adı verilen deriden yuvarlak bir masa örtüsü yayarlar... ekmeği parçalara bölerek dağıtırlar sonra da sofranın etrafına ayaklarını altlarına oturlurlar ve Bismillah diyerek yemeye başlarlar." ifadesiyle Osmanlı sofrada geleneğinin kültürel ayrıntıları aktarılmıştır. Spor alt başlığında "...cirit oynayanlar bir yandan diğer yana sürekli havada uçan çok sayıda mızrağın ısıklık çalan sesi içinde dönerek atı zıplatarak, oynatarak..." ifadesiyle geleneksel Türk spor kültürünün bir yansıması olan ciritle oyununa yer aldı. Yeme ve içme alışkanlıkları alt başlığında ise "Temizlik imandan gelir." ifadesiyle beslenme ve gündelik yaşam pratiklerini düzenleyen kültürel değerlere atıfta bulunulmuştur.

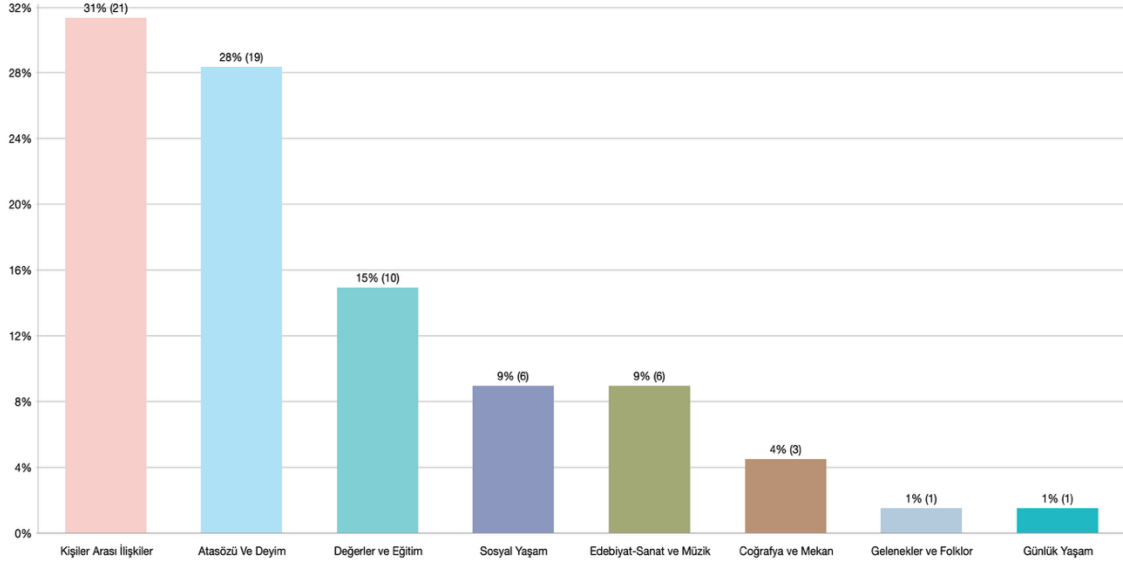
Gelenekler ve folklor başlığı altında toplam 4 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu kategoride tespit edilen öğelerin 2'si dini kurallara dayalı davranışlar ve dini unsurlar, 1'i toplumsal uygulamalar, ritüeller ve batıl inançlar, 1'i ise özel günler ve gelenekler alt başlıkları altında yer almaktadır.

Dini kurallara dayalı davranışlar ve dini unsurlar alt başlığında "Ertuğrul Gazi'den itibaren Osmanlı sultanları gaza ve cihat anlayışına bağlı hareket ederek fetihler gerçekleştirdiler.", "İstimalet (hoşgörü) politikasının sistematik bir şekilde hayata geçirilmesi farklı dine ve ırklara ait topluluklar Osmanlı çatısı altında topladı." ifadeleriyle İslami inancın Osmanlı devlet anlayışına ve toplumsal yapısına yansımaları çocuk okuyucuya aktarılmıştır. Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve batıl inançlar alt başlığında "Türkler vücudu temiz tutmak için olduğu kadar sağlıkları için de sık sık hamama giderler." ifadesiyle gündelik yaşama yerleşmiş bir toplumsal pratik yansıtılmıştır. Özel günler ve gelenekler alt başlığında ise "Ramazan ayı sona erdiğinde... bayram üç gün sürdü." ifadesiyle dini bayramların Osmanlı toplumsal yaşamındaki yeri okuyucuya aktarılmıştır. Bu bulgular, eserde dinî ve geleneksel unsurların yalnızca inanç boyutuyla değil, sosyal yaşamı düzenleyen ve toplumsal birlikteliği güçlendiren kültürel öğeler olarak ele alındığını göstermektedir. Ayrıca dinî değerler, günlük yaşam pratikleri ve bayram gelenekleri aracılığıyla çocuk okuyucuların Türk kültürünün tarihsel sürekliliğini fark etmelerine katkı sağlandığı söylenebilir.

3.5. Akşemseddin Ömür Boyu Öğrenci Kitabına İlişkin Bulgular

Akşemseddin Ömür Boyu Öğrenci Kitabına ilişkin elde edilen bulgular aşağıda sunulmaktadır.

Şekil3.5: Akşemseddin Ömür Boyu Öğrenci Kitabındaki Kültürel Öğelerin Dağılımı



Akşemseddin Ömür Boyu Öğrenci adlı kitapta belirlenen sekiz kategoriye ait toplam 68 kültürel öge tespit edilmiştir. Bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde, kültürel öğelerin belirli kategorilerde belirgin biçimde yoğunlaştığı ve dengeli olmayan bir dağılım sergilediği görülmektedir. En fazla ögenin yer aldığı kategori, 21 ögeyle kişiler arası ilişkiler başlığı olmuştur. Bu kategoriyi sırasıyla 19 ögeyle atasözü ve deyimler, 10 ögeyle değerler ve eğitim, 6'şar ögeyle sosyal yaşam ve edebiyat-sanat ve müzik, 3 ögeyle coğrafya ve mekân kategorileri izlemektedir. Gelenekler ve folklor ile günlük yaşam başlıkları ise birer ögeyle en az temsil edilen kategoriler olmuştur. Elde edilen bu dağılım oranları Şekil 3.5'te sunulmuştur.

Tablo 3.5: Akşemseddin Ömür Boyu Öğrenci Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu

Alt Öge	Kültür Unsurlarının Aktarılış Şekli	Kitaptaki Sayfa Numarası
2a	Henüz devletin ilk yıllarında Orhan Gazi...	7
3b	İznik'te ilk medreseyi kurmuş ve dönemin önemli bilginlerinden Dâvüd-i Kayseri'yi günlük 30 akçe gibi rekor bir ücretle buraya tayin etmiştir.	7
3b	Osmanlı'da lise ve üniversite düzeyinde ders veren medreselerde pozitif bilimler ve dini bilimlerin yanı sıra tıp eğitimi de verilmistir.	8
2a	İbni Sina (Ölümü: 1037), Zehravi (Ölümü: 1013) ve Razi (Ölümü: 925) ...	8
2a	Bahsettiğimiz ilim insanlarından biri de Akşemseddin'dir.	8
2a	Evliya Çelebi (Ölümü: 1684) ...	15
4a	... ünlü eseri Seyahatname 'de...	15
2f	O dönemlerde henüz soyadı olmadığı için insanlar dedelerinin, babalarının, soylarının veya boylarının isimleriyle anılır ve bilinirdi.	15
2f	"Ak" ünvanını Hacı Bavrâm-ı Veli vermiştir.	17
4a	Akşemseddin hakkında en yetkin kaynak Emir Hüseyin Enisi'nin yazdığı Menakibname'dir.	18
7a	Akşemseddin henüz yedi yaşındayken babası ile Anadolu'ya göç ederek günümüzde Samsun'un bir ilçesi olan Kavak'a yerleşmiştir.	18
2c	Babası ona azimle çalışmayı ve sabırlı olmayı öğretti. İyi insan olmanın dünyadaki en değerli şey olduğu nu aklından çıkarmaması gerektiğini söyledi.	19
8a	Buna rağmen ilme dört elle sarıldı.	19
8a	...sular seller gibi ezberledi.	28
2a	Sabuncuoğlu Şerefeddin ve Altuncuzâde.	30
3d	Atalarımızın bilimsel mirası ile gurur duyalım. Akşemseddin'i rol model alalım.	35
4a	... Risalatün fi't-tıb oldukça şaşırtıcı ve hayranlık uyandırıcıdır.	36
2a	Avrupa'da Avicenna ismiyle meşhur İbni Sinâ...	39
6b	Bu ilaçları kendisine gelen hastalarına ücretsiz bir şekilde verir, nasıl kullanılacağını açıklardı.	49
2f	Akşemseddin için "Tabib-i Ebdan" yani "Bedenlerin Doktoru" ünvanı...	50
2a	Hacı Bayrâm-ı Veli...	55
6b	... öğrencileri ile çarşıda yardım topladığını gördü.	56
2e	...yanına çağırdı ve şöyle dedi: Zorla gelen misafirin karşılaması böyle olur.	58
8a	Akşemseddin'in sevinçten eli ayağına dolaştı.	58
2f	Hocasıyla bir bayram gün tanıştığı için hocası ona "Bayram" adını vermiştir.	59
2a	Somuncu Baba'ya...	59
6c	Hacı Bayrâm-ı Veli, 1402 yılındaki Ankara Savaşı'nın ardından...	
6b	Hacı Bayrâm-ı Veli, insanların faydasına çok sayıda vakıf kurmuş; yollar, köprüler, medreseler, bedestenler (çarşı), kervansaraylar inşa ettirmiştir.	61
2a	Hacı Bavrâm-ı Veli, sıkı bir Yunus Emre havranı olmuş...	62
8a	Vaazlarında iğne atılsa yere düşmemiştir.	65
8a	...bizim dünya malında hiç gözümüz yoktur.	67
2a	Çandarlı Halil Paşa'nın oğlu Süleyman Çelebi rahatsızlanmıştı.	68
7a	...yeni ilim durağı olan Beypazarı'na doğru yola çıktı.	72
7a	...Çorum'a bağlı olan İskilip kazasında Evlek köyüne çekildi. Bir süre sonra buradan da ayrılarak Göynük'e yerleşti...	73

Tablo 3.5: Akşemseddin Ömür Boyu Öğrenci Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu (Devamı)

1f	İnsanlar buğdaylarını değirmende öğüttükten sonra unları evlerine getiriyor ve yine o dönemde hemen hemen her evde bulunan tandırlarda ekmek yapıyorlardı.	75
8a	... verdiği sözde durmuş...	77
3d	Fatih Sultan Mehmet'e kadar farklı devletler tarafından tam 28 kez kuşatılmıştı. Şehri fethetmek ise Osmanlı Devleti'nin 6. padişahı olan 21 yaşındaki II. Mehmet'e nasip olacaktı.	80
2a	Ülkemizin yetiştirdiği önemli Osmanlı tarihçilerinden Prof. Dr. Feridun Emecen'in ...	85
8a	Zafere inanmayanlarla yolunu ayır.	88
8a	...sultanı hayal kırıklığına uğratmıştır.	91
2f	II. Mehmet yeni ünvanıyla Fatih Sultan Mehmet'in şehre girme sine sıra gelmişti.	97
5e	Fethin ardından Okmeydanı'nda zaferi kutlamak için bir senlik yapıldı.	99
3d	Fransız yazar ve siyasetçi Lamartine'in ifadesiyle: "Birkaç ay içinde şehre Türk'ten çok Rum geldi.	101
2f	..."Ebu'l-Hayrat" (Hayırlar Sahibi) diye tanınmıştır.	102
2b	Padişah, Akşemseddin 'e yaklaştı, eğildi ve onun elini öptü.	103
8a	Neredeyse göz gözü görmüyordu.	106
4a	...bizzat Akşemseddin tarafından kaleme alınan ve üzerinde herhangi bir tarih olmayan bu mektup tarihi açıdan oldukça önemlidir.	109
6b	Sözünde durmadığı hiç görülmemiştir. Öğrencilerinin, arkadaşlarının ve komşularının haklarını her daim gözetmiştir.	112
3d	Gönyük'teki Akşemseddin Türbesi günümüzde her yıl binlerce kişi tarafından ziyaret edilmekte, kendisine büyük saygı ve sevgi gösterilmektedir.	115

İncelenen kitapta en fazla kültürel ögenin yer aldığı kategori, 21 ögeyle kişiler arası ilişkiler başlığıdır. Bu kategoride tespit edilen öğelerin 12'si kişiler, 6'sı unvanlar ve lakaplar, 1'i konuk etme-ikram ve hediyeler, 1'i aile yapıları ve ilişkileri ile kuşaklar arası ilişkiler, 1'i ise selamlaşma ifade ve davranışları alt başlıkları altında yer almaktadır.

Kişiler alt başlığında eserde yer alan tarihî ve ilmî şahsiyetlere yoğun biçimde yer verildiği dikkat çekmektedir. İncelenen eserde "Bahsettiğimiz ilim insanlarından biri de Akşemseddin'dir.", "İbni Sina (Ölümü: 1037), Zehravi (Ölümü: 1013) ve Razi (Ölümü: 925) ...", "Evliya Çelebi (Ölümü: 1684) ...", "Hacı Bayrâm-ı Veli, sıkı bir Yunus Emre hayranı olmuş..." gibi ifadeler aracılığıyla dönemin önde gelen İslam âlimleri ve Osmanlı ilim geleneğinin temsilcileri yalnızca birer isim olarak aktarılmamış; tarihsel kimlikleri ve ilmî konumlarıyla birlikte çocuk okuyucuya tanıtılmıştır. Ayrıca "Ülkemizin yetiştirdiği önemli Osmanlı tarihçilerinden Prof. Dr. Feridun Emecen'in..." ifadesiyle çağdaş ilim insanlarına da yer verilerek kişiler boyutunun yalnızca tarihsel figürlerle

sınırlı tutulmadığı görülmektedir. Unvanlar ve lakaplar alt başlığında ise Osmanlı-İslam geleneğine ait isim ve unvan kültürünün eserde belirgin biçimde öne çıktığı görülmektedir. "Ak' ünvanını Hacı Bayrâm-ı Veli vermiştir.", "Akşemseddin için 'Tabibi Ebdan' yani 'Bedenlerin Doktoru' ünvanı..." ve "II. Mehmet yeni ünvanıyla Fatih Sultan Mehmet'in şehre girmesine sıra gelmişti." gibi ifadelerle unvanların yalnızca birer sıfat olmadığı, aynı zamanda kişinin ilmî ya da toplumsal kimliğini yansıtan kültürel göstergeler olduğu okuyucuya aktarılmaktadır. Konuk etme, ikram ve hediyeler alt başlığında "Zorla gelen misafirin karşılaması böyle olur." ifadesiyle geleneksel misafir karşılama kültürüne dair bir anlayış okuyucuya aktarılmıştır. Aile yapıları ve ilişkileri ile kuşaklar arası ilişkiler alt başlığında "Babası ona azimle çalışmayı ve sabırlı olmayı öğretti. İyi insan olmanın dünyadaki en değerli şey olduğunu aklından çıkarmaması gerektiğini söyledi." ifadesiyle kuşaklar arası değer aktarımına ilişkin kültürel bir pratik yansıtılmıştır. Selamlaşma ifade ve davranışları alt başlığında ise "Padişah, Akşemseddin'e yaklaştı, eğildi ve onun elini öptü." ifadesiyle saygıyı somutlaştıran geleneksel bir karşılama biçimi çocuk okura aktarılmıştır.

Bu bulgular, ele alınan eserde kişiler arası ilişkiler kategorisinin tarihî şahsiyetler, toplumsal roller ve geleneksel davranış kalıpları üzerinden zengin bir biçimde temsil edildiğini göstermektedir. Böylece çocuk okuyucuların hem Türk-İslam medeniyetinin önemli isimlerini tanımalarına hem de toplumda saygı, misafirperverlik ve kuşaklar arası değer aktarımı gibi kültürel unsurlara ilişkin farkındalık geliştirmelerine katkı sağlanmaktadır.

Ele alınan kitapta atasözü ve deyimler başlığı altında 19 öge tespit edilmiştir. Eserde geçen “ilme dört elle sarıldı”, “sular seller gibi ezberledi”, “iğne atılsa yere düşmez”, “eli ayağına dolaşmak” ve “göz gözü görmemek” gibi deyimler, anlatımı güçlendiren ve dilin ifade zenginliğini yansıtan örnekler arasında yer almaktadır. Bu kullanım, eserin yalnızca tarihî bilgi aktarmayı amaçlamadığını, aynı zamanda Türkçenin kültürel ve dilsel birikimini çocuk okurlara aktarma işlevi üstlendiğini göstermektedir. Deyimlerin tarihî olaylar ve şahsiyetlerin anlatımında kullanılması, anlatımın akıcılığını ve etkileyciliğini artırırken çocuk okurların Türkçenin söz varlığını tanımalarına da katkı sağlamaktadır. Bu yönüyle eser, kültürel aktarım sürecinde dilin taşıyıcılık işlevini destekleyen unsurlara yer vermektedir. Ayrıca deyimler aracılığıyla soyut duygu ve düşünceler daha anlaşılır hâle getirilerek çocuk okuyucuların metni anlamlandırma

süreçleri desteklenmektedir. Böylece dilsel mirasın kuşaktan kuşağa aktarılmasına katkı sağlanırken kültürel belleğin korunmasına da hizmet edilmektedir.

Değerler ve eğitim başlığında 19 öge tespit edilmiştir. Bu ögelerin 5'i tarih bilinci/sevgisi, 5'i ise eğitim alt başlıkları altında yer almaktadır.

Tarih bilinci/sevgisi alt başlığında "Atalarımızın bilimsel mirası ile gurur duyalım. Akşemseddin'i rol model alalım.", "Fatih Sultan Mehmet'e kadar farklı devletler tarafından tam 28 kez kuşatılmıştı. Şehri fethetmek ise Osmanlı Devleti'nin 6. padişahı olan 21 yaşındaki II. Mehmet'e nasip olacaktı." ve "Göynük'teki Akşemseddin Türbesi günümüzde her yıl binlerce kişi tarafından ziyaret edilmekte, kendisine büyük saygı ve sevgi gösterilmektedir." gibi ifadelerle okuyucuda tarihsel aidiyet ve kültürel sorumluluk bilinci oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Eğitim alt başlığında ise "İznik'te ilk medreseyi kurmuş ve dönemin önemli bilginlerinden Dâvüd-i Kayseri'yi günlük 30 akçe gibi rekor bir ücretle buraya tayin etmiştir.", "Osmanlı'da lise ve üniversite düzeyinde ders veren medreselerde pozitif bilimler ve dini bilimlerin yanı sıra tıp eğitimi de verilmiştir." gibi ifadelerle Osmanlı eğitim geleneğinin kurumsal yapısı ve çok yönlü niteliği çocuk okura aktarılmıştır. Bu bulgular, eserin yalnızca bir ilim insanının biyografisini aktarmakla kalmayıp eğitimi ve tarih bilincini temel bir kültürel değer olarak okuyucuya sunduğunu ortaya koymaktadır.

Sosyal yaşam başlığı altında toplam 6 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu ögelerin 5'i alkış ve güzel hareketler, 1'i ise savaşlar alt başlıkları altında yer almaktadır.

Alkış ve güzel hareketler alt başlığı kapsamında, eserde dönemin ilim ve gönül insanlarına atfedilen toplumsal değerler çerçevesinde çeşitli davranış örneklerine yer verildiği tespit edilmiştir. Bu kapsamda "Bu ilaçları kendisine gelen hastalarına ücretsiz bir şekilde verir, nasıl kullanılacağını açıklardı." ifadesiyle sağlık hizmetlerinin karşılıksız sunulması ve bilginin toplum yararına aktarılması anlayışı vurgulanmaktadır. Benzer şekilde "Hacı Bayrâm-ı Veli, insanların faydasına çok sayıda vakıf kurmuş; yollar, köprüler, medreseler, bedestenler (çarşı), kervansaraylar inşa ettirmiştir." ifadesi, dönemin sosyal dayanışma anlayışını ve kurumsallaşmış hayır faaliyetlerini ortaya koymaktadır. Ayrıca "Sözünde durmadığı hiç görülmemiştir. Öğrencilerinin, arkadaşlarının ve komşularının haklarını her daim gözetmiştir." ifadesi ise dürüstlük, güvenilirlik ve toplumsal sorumluluk gibi ahlaki değerlerin idealize edilmiş bir biçimde

sunulduğunu göstermektedir. Bu örnekler, eserde erdemli insan tipinin toplumsal fayda üretme, başkalarına yardım etme ve ahlaki ilkelere bağlılık üzerinden inşa edildiğini ortaya koymaktadır. Savaşlar alt başlığı altında ise “Hacı Bayrâm-ı Veli, 1402 yılındaki Ankara Savaşı'nın ardından...” ifadesiyle tarihsel bir savaş olayına dolaylı biçimde atıfta bulunulduğu görülmektedir. Bu kullanım, eserde savaşın doğrudan betimlenmesinden ziyade tarihî bağlamın olay örgüsünü destekleyici bir unsur olarak ele alındığını göstermektedir. Böylece askerî çatışmalardan çok, bu tarihî süreçlerin bireylerin yaşamı ve toplumsal düzen üzerindeki etkileri ön plana çıkarılmaktadır. Bu bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde, eserin sosyal yaşama ilişkin kültürel aktarımı büyük ölçüde hayırseverlik, ahlaki erdemler ve toplumsal dayanışma ekseninde kurguladığı söylenebilir. Bu durum, anlatının yalnızca tarihî bilgi sunmakla kalmayıp aynı zamanda çocuk okura model davranışlar kazandırmayı amaçlayan didaktik bir işlev üstlendiğini de göstermektedir.

Edebiyat, sanat ve müzik başlığı altında toplam 6 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu ögelerin tamamı edebiyat alt başlığı altında yer almaktadır.

İncelenen eserde "...ünlü eseri Seyahatname'de...", "Akşemseddin hakkında en yetkin kaynak Emir Hüseyin Enisi'nin yazdığı Menakibname'dir.", "...Risalatün fi't-tıb oldukça şaşırtıcı ve hayranlık uyandırıcıdır." ve "...bizzat Akşemseddin tarafından kaleme alınan ve üzerinde herhangi bir tarih olmayan bu mektup tarihi açıdan oldukça önemlidir." gibi ifadelerle dönemin önemli edebi ve ilmî eserlerine atıfta bulunulduğu görülmektedir. Edebiyat alt başlığının tüm kategoriye oluşturması ve sanat ile müzik alt başlıklarında herhangi bir ögeye rastlanmaması, eserin kültürel aktarımı sanatsal unsurlar yerine ilmî yazın geleneği ekseninde kurguladığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu durum, kitabın bir âlimin hayatını konu almasıyla doğrudan ilişkili olup Akşemseddin'in entelektüel kimliğinin ve ilmî mirasının ön plana çıkarıldığını yansıtmaktadır.

Coğrafya ve mekân başlığı altında toplam 3 kültürel öge tespit edilmiş olup bu ögelerin tamamı yer (iller ve/veya diğer yerleşim yerleri) alt başlığı altında yer almaktadır.

Ele alınan kitapta “Akşemseddin henüz yedi yaşındayken babası ile Anadolu'ya göç ederek günümüzde Samsun'un bir ilçesi olan Kavak'a yerleşmiştir.”, “...yeni ilim durağı olan Beypazarı'na doğru yola çıktı.” ve “...Çorum'a bağlı olan İskilip kazasında

Evlek köyüne çekildi. Bir süre sonra buradan da ayrılarak Göynük'e yerleşti...” gibi ifadelerle Akşemseddin'in ilim yolculuğundaki duraklar coğrafi bir bağlamda somutlaştırılmıştır. Coğrafya ve mekân kategorisinin düşük frekansla temsil edilmesi, eserin mekânsal unsurlardan ziyade şahsiyet ve ilim odaklı bir anlatı stratejisi benimsediğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Bununla birlikte söz konusu coğrafi atıfların, yalnızca yer adı aktarımının ötesine geçerek okuyucuda Anadolu'ya ve ilim geleneğine ilişkin kültürel aidiyet bilinci oluşturmaya katkı sunduğu değerlendirilebilir ve bu yönüyle mekânın anlatı içerisinde arka plan unsuru olmaktan çıkıp tarihî ve kültürel sürekliliği destekleyen bir işlev üstlendiği söylenebilir.

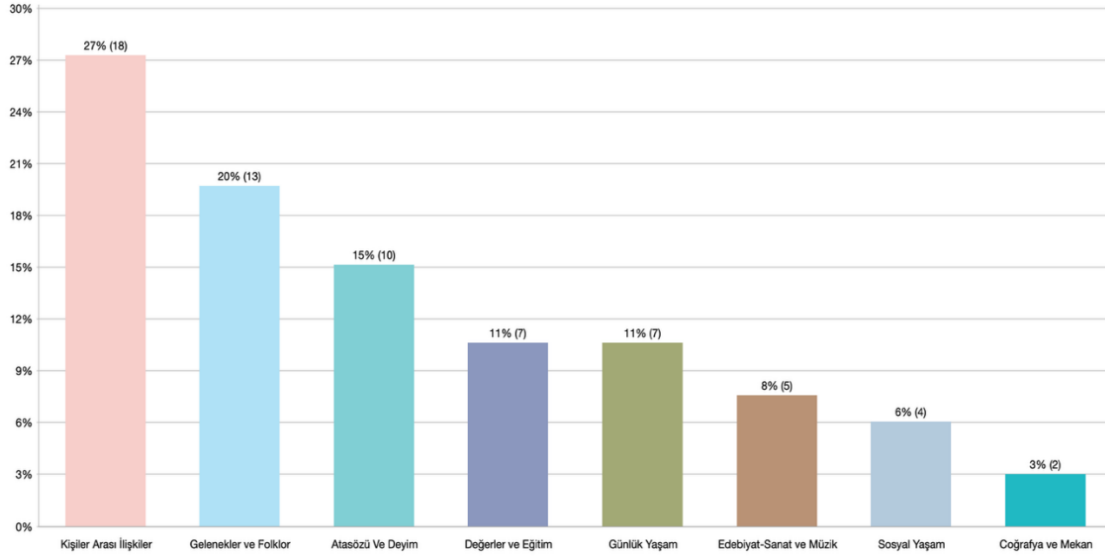
Gelenekler ve folklor kategorisi kapsamında toplam 1 kültürel öge tespit edilmiş olup bu öge, festivaller, törenler ve kutlamalar alt başlığı altında değerlendirilmiştir. İncelenen eserde yer alan “Fethin ardından Okmeydanı'nda zaferi kutlamak için bir şenlik yapıldı.” ifadesiyle, İstanbul'un fethinden sonra gerçekleştirilen kutlama geleneğine değinildiği görülmektedir. Söz konusu ifade, tarihî bir başarının toplumsal düzeyde çeşitli tören ve şenliklerle kutlanması anlayışını yansıtmaya bakımından kültürel bir değer taşımaktadır. Toplumların ortak hafızasında önemli bir yer edinen bu tür kutlamalar, tarihî olayların gelecek nesillere aktarılmasında ve toplumsal birlik duygusunun pekiştirilmesinde işlevsel bir rol üstlenmektedir. Bu kategorinin eserde yalnızca bir kültürel öge ile temsil edilmesi, eserin konu ve içerik özellikleriyle ilişkilendirilebilir.

Günlük yaşam başlığı altında toplam 1 kültürel öge tespit edilmiş olup söz konusu öge, yeme ve içme alışkanlıkları alt başlığı içerisinde değerlendirilmiştir. İncelenen eserde yer alan “İnsanlar buğdaylarını değirmende öğüttükten sonra unları evlerine getiriyor ve yine o dönemde hemen hemen her evde bulunan tandırlarda ekmek yapıyorlardı.” ifadesiyle, dönemin geleneksel beslenme pratikleri ve yiyecek hazırlama süreçlerine ilişkin betimleyici unsurlara yer verildiği görülmektedir. Bu ifade, toplumun temel beslenme faaliyetlerinin üretimden tüketime kadar olan sürecini yansıtmaya bakımından, dönemin günlük yaşam koşullarına ışık tutan önemli bir kültürel gösterge niteliği taşımaktadır. Özellikle ekmek üretim sürecinin ev içi bir faaliyet olarak sunulması, geleneksel yaşam biçiminde kadın emeği, yerel üretim ve toplumsal dayanışma gibi unsurların dolaylı olarak görünür olmasına da katkı sağlamaktadır.

3.6. *Burası Çanakkale Buradan Geçiş Yok* Kitabına İlişkin Bulgular

Burası Çanakkale Buradan Geçiş Yok kitabına ilişkin elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Şekil 3.6: *Burası Çanakkale Buradan Geçiş Yok* Kitabındaki Kültürel Öğelerin Dağılımı



Çanakkale Buradan Geçiş Yok adlı kitapta belirlenen sekiz kategoriye ait toplam 66 kültürel öge tespit edilmiştir. Bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde, kültürel öğelerin bazı kategorilerde belirgin biçimde yoğunlaştığı, bazı kategorilerde ise daha sınırlı düzeyde temsil edildiği ve bu nedenle dengeli olmayan bir dağılım sergilediği görülmektedir. En fazla ögenin yer aldığı kategori, 18 ögeyle kişiler arası ilişkiler başlığı olmuştur. Bu kategoriye sırasıyla 13 ögeyle gelenekler ve folklor, 10 ögeyle atasözü ve deyimler, 7'şer ögeyle değerler ve eğitim ile günlük yaşam, 5 ögeyle edebiyat-sanat ve müzik, 4 ögeyle sosyal yaşam ve 2 ögeyle coğrafya ve mekân kategorileri takip etmektedir. Elde edilen bu dağılım oranları ve kategorilere göre kültürel öğelerin frekansları Şekil 3.6'da sunulmuştur.

Tablo 3.6: Burası Çanakkale Buradan Geçiş Yok Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu

Alt Öge	Kültür Unsurlarının Aktarılış Şekli	Kitaptaki Sayfa Numarası
2a	Fatih Sultan Mehmet...	12
8a	...gözünü Boğazlar 'a dikti...	14
2a	Sultan Abdülaziz...	14
8a	... gözdağı vermiş oldu.	14
1i	Bu yüzden 20 ilâ 35 yaş arasındaki tüm erkekler de askere alındı. Köyler, kasabalar, şehirler boşaldı. Tüm ülke savaşa hazırlanıyordu.	18
5i	Bombardıman sırasında toplam 80 erimiz ve 5 subayımız şehit oldu.	20
8a	...topçularımız gözlerini kırpmadan...	22
7a	Dev düşman gemileri manevra yapmak için suyun durgun olduğu Erenköy Limanı'nı kullanıyorlardı.	24
5c	Kahraman mürettebat görev öncesi birbirinden helallik aldı.	25
3d	Nusret Mayın Gemisi'nin kaptanı Hakkı Bey ve mürettebat bu zor görevi başarıyla tamamladıkları için “Gümüş Savaş Madalyası” ile ödüllendirildiler.	25
1a	Akşam yemeğinde sınırsız ekmek, etli kuru fasulye, bulgur pilavı ve tatlı olarak un helvası verilip askerlerimiz ödüllendirildi!	31
5e	Zaferin yankısı hızla başkent İstanbul'a ulaştı. Pencereleler, caddeler, sokaklar bayraklarla donatıldı.	31
4f	“Hay Yaşa!” “Çok şükür!”	32
6a	“Zafer modası” başladı. Üzerinde Çanakkale haritası, topçularımızın, askerlerimizin ve batan gemilerin fotoğraflarının olduğu kartpostallar her yerde satılıyordu.	34
2a	Topçu Koca Seyit...	35
8a	Mehmetçiğin çelik gibi iradesine boyun eğdi.	38
1h	Yüzyılın en popüler sporu olan futbol ile İstanbul, 1900'lü yılların başında tanıştı.	50
5i	İstatistiklere göre üç büyüklerimizin Çanakkale'de verdikleri şehit sayıları şöyle; Galatasaray 23, Fenerbahçe 5, Beşiktaş 2	50
6c	Çanakkale Savaşı...	53
1c	O dönemde resmî tatil günü Cuma olduğu için...	53
2e	...Türkler, esir düşen askerlerimize ve subaylarımıza çok iyi davranıyorlar.	59
1g	...halat çekme oyunuydu.	60
4d	Halkoyunları da unutulmuvordu.	60
1h	Geleneksel sporumuz güreşte de çetin bir mücadele yaşanıyor.	60
2a	Fazıl Bey'in ay yıldız armalı uçağıyla gökyüzünde süzülmesi...	66
2a	... iki pilotumuz Cemal ve Osman Tayyar havalandı.	67
8a	Bir Türk atasözü de der ki: dereyi görmeden, paçayı sıvama!	71
8a	...hevesleri kursaklarında kaldı!	72
7a	...Nusret'in plaketini, ışıldağını, dümenini vb. özel malzemeleri İstanbul-Beşiktaş'ta bulunan Deniz Müzesi'nde görebilirsiniz.	74
2a	İlk Türk hemşiresi olarak anılan bu kahraman kadınıymızı, Safiye Hüseyin Hanım'ı saygıyla anıyoruz...	79

Tablo 3.6: Burası Çanakkale Buradan Geçiş Yok Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu
(Devamı)

2a	Üst düzey komutanlardan Esat Paşa...	80
2a	Müstecip Onbaşı'nın adı da tarihe altın harflerle yazıldı.	84
5i	Çanakkale Savaşları sırasında her 3 evden 1 şehit çıkmıştır.	86
5i	Çanakkale Kara Savaşları sırasında Zığındere Savaşları 8 gün sürmüştü. 6.000 askerimiz şehit olmuş, 10.000 askerimiz yaralanmıştı.	88
3a	Böylece Türkler 'in centilmen, sempatik ve mert insanlar olduğu anlaşıldı.	90
3a	Ben size taarruzu değil ölmeyi emrediyorum. Biz ölene kadar geçecek zaman içerisinde yerimizi başka kuvvetler ve başka komutanlar alabilir.” Emriyle vatanseverliğin en aüzel örneklerinden...	92
2a	Ruşen Eşref Bey	93
5c	Kur'an okuyup şahadet getirerek cennete girmeye hazırlanıyorlar...	93
3a	...Türk askerindeki üstün ruh kuvvetini gösteren...	93
2d	Yabancı komutanların anılarında Türklerin centilmenliği ile ilgili pek çok anekdot vardır.	96
5i	Çanakkale Savaşları'nın geçtiği yerlere dikilen yazıtlar ve tabelalar, toprağa en az degecek şekilde yerleştirilmiştir.	97
5i	...askerlerimiz savaşa gitmeden önce kendi cenaze namazlarını kılıp cepheye gidiyorlardı.	98
3a	...ailesini, sevenlerini geride bırakmış, ülkesini savunmak için cepheye koşan binlerce çocuktan biriydi.	99
8a	...düşmana gözdağı verir.	99
6c	Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı...	100
5i	18 Mayıs 1915'te Tıbbiye birinci sınıf öğrencilerinin tamamı şehit oldu.	105
2a	Başkomutan da olan Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın...	107
5i	... askerlerimiz, şehit düşen arkadaşlarını anmak için bir anıt yapmaya karar verdiler...	109
1a	Halk; ekmek, peksimet, kuruyemiş, şekerleme, incir vb. malzemeleri çuvallara doldurup orduya dağıtılması...	112
6b	...bireysel bazen de kurumsal olarak organize edilen yardım faaliyetleri sayesinde yüklü miktarda bağış toplandı. Cephede şehit olan askerlerimizin, dul kalan eşleri ve yetim kalan çocukları tespit edilip yardımlar gönderildi.	113
2a	Ömer Seyfettin, Hamdullah Suphi Bey...	117
1i	Çanakkale Savaşı denince hepimizin aklına Çanakkale Türküsü gelir.	122
4a	...sonraki yıllarda dilimize de çevrilen Gelibolu Günlüğü...	129
5i	Meydanlarda toplanıldı. Şehitler için dua edildi.	134

İncelenen kitapta kişiler arası ilişkiler başlığı altında toplam 18 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu kategoride tespit edilen öğelerin 16'sı kişiler, 1'i konuk etme-ikram ve hediyeler, 1'i ise politik ve dinsel gruplar arası ilişkiler alt başlıkları altında yer almaktadır.

Kişiler alt başlığında, Çanakkale Savaşları'nda rol oynayan askerî ve sivil

şahsiyetlere yoğun biçimde yer verildiği görülmektedir. İncelenen eserde yer alan “Topçu Koca Seyit...”, “İlk Türk hemşiresi olarak anılan bu kahraman kadınıymızı, Safiye Hüseyin Hanım’ı saygıyla anıyoruz...”, “Üst düzey komutanlardan Esat Paşa...” ve “Müstecip Onbaşı’nın adı da tarihe altın harflerle yazıldı.” gibi ifadeler aracılığıyla tarihî şahsiyetler yalnızca isim düzeyinde aktarılmamış; onların görevleri, toplumsal rolleri ve tarihsel önemleri de betimleyici anlatımlarla çocuk okura sunulmuştur. Bunun yanı sıra “Fatih Sultan Mehmet...”, “Sultan Abdülaziz...”, “Ruşen Eşref Bey...” ve “Başkomutan da olan Harbiye Nazırı Enver Paşa’nın...” ifadeleriyle savaşın yalnızca cephede mücadele eden askerler tarafından değil, aynı zamanda devlet yönetimi ve komuta kademesindeki aktörler tarafından da şekillendirildiği vurgulanmıştır. Konuk etme, ikram ve hediyeler alt başlığında yer alan “...Türkler, esir düşen askerlerimize ve subaylarımıza çok iyi davranıyorlar.” ifadesi, savaş koşullarına rağmen esirlere yönelik insani yaklaşımın ve Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan misafirperverlik anlayışının sürdürüldüğünü göstermektedir. Politik ve dinsel gruplar arası ilişkiler alt başlığında ise “Yabancı komutanların anılarında Türklerin centilmenliği ile ilgili çok çok anekdot var.” ifadesi aracılığıyla Türk askerinin karşı tarafça da takdir edilen etik ve insani tutumuna dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda eser, savaş ortamında dahi korunan insani değerleri öne çıkararak ulusal kimlik, ahlaki duruş ve toplumsal değerlerin kültürel aktarımına katkı sağlamaktadır.

Gelenekler ve folklor başlığı altında 13 öge tespit edilmiştir. Bu ögelerden 10’ u cenaze ve mezarlar, 2’si dini kurallara dayalı davranışlar, 1’i ise festivaller, törenler ve kutlamalar alt kategorisinde yer almaktadır.

Cenaze ve mezarlar alt başlığında, savaş ortamında ölüm ve şahadete ilişkin kültürel pratiklerin eserde yoğun biçimde ele alındığı dikkat çekmektedir. "Bombardıman sırasında toplam 80 erimiz ve 5 subayımız şehit oldu.", "Çanakkale Savaşları sırasında her 3 evden 1 şehit çıkmıştır.", "Çanakkale Kara Savaşları sırasında Zığındere Savaşları 8 gün sürmüştü. 6.000 askerimiz şehit olmuş, 10.000 askerimiz yaralanmıştı.", "18 Mayıs 1915'te Tıbbiye birinci sınıf öğrencilerinin tamamı şehit oldu.", "...askerlerimiz, şehit düşen arkadaşlarını anmak için bir anıt yapmaya karar verdiler...", "Çanakkale Savaşları'nın geçtiği yerlere dikilen yazıtlar ve tabelalar, toprağa en az degecek şekilde yerleştirilmiştir." ve "Meydanlarda toplanıldı. Şehitler için dua edildi." gibi ifadeler aracılığıyla şahadet kültürünün ve ölüleri anma geleneğinin çocuk okura aktarıldığı

görülmektedir. Ayrıca "...askerlerimiz savaşa gitmeden önce kendi cenaze namazlarını kılıp cepheye gidiyorlardı." ifadesiyle ölüme hazırlanışın İslami bir ritüel çerçevesinde gerçekleştirildiği ve bu pratiğin savaş ortamında bile sürdürüldüğü yansıtılmaktadır. Bu bulgular, eserin şehitlik ve ölüm olgusunu salt bir kayıp olarak değil, toplumsal hafızanın ve kültürel kimliğin ayrılmaz bir parçası olarak sunduğunu ortaya koymaktadır. Dini kurallara dayalı davranışlar ve dini unsurlar alt başlığında "Kahraman mürettebat görev öncesi birbirinden helallik aldı." ve "Kur'an okuyup şahadet getirerek cennete girmeye hazırlanıyorlar..." ifadeleriyle savaşa çıkmadan önce yerine getirilen dini pratiklerin aktarıldığı görülmektedir. Bu ifadeler, Türk askerinin savaşı yalnızca bir askeri görev olarak değil, aynı zamanda dini bir sorumluluk bilinciyle bütünleşmiş bir eylem olarak benimsediğini yansıtmaktadır. Festivaller, törenler ve kutlamalar alt başlığında ise "Zaferin yankısı hızla başkent İstanbul'a ulaştı. Pencereleler, caddeler, sokaklar bayraklarla donatıldı." ifadesiyle askeri başarının tüm toplumsal kesimler tarafından coşkuyla kutlandığı aktarılmıştır. Bu bulgu, zafer kültürünün ve kolektif sevinç pratiklerinin Türk toplumsal yaşamındaki yerini somut biçimde yansıtmaktadır. Gelenekler ve folklor kategorisine ilişkin bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde, eserin bu alandaki kültürel aktarımı büyük ölçüde şahadet, ölüm ve yas kültürü ekseninde kurguladığı görülmektedir. Cenaze ve mezarlar alt başlığının belirgin biçimde öne çıkması, kitabın konu yapısıyla doğrudan ilişkilidir. Savaş ortamını merkeze alan bu eserde ölüm ve şehitlik olgusunun kültürel bir değere dönüştürülerek aktarılması, okuyucuda hem tarihsel hem de duygusal bir bağ kurulmasını sağlamaktadır. Bu yönüyle eser, geleneksel ve dini pratikleri tarihsel anlatı içine organik bir biçimde yerleştirerek kültürel sürekliliğe ve toplumsal aidiyet duygusuna katkı sunmaktadır.

Atasözü ve deyimler başlığı altında toplam 10 kültürel öge tespit edilmiştir. İncelenen eserde "Bir Türk atasözü de der ki: dereyi görmeden, paçayı sıvama!", "...hevesleri kursaklarında kaldı!", "...düşmana gözdağı verir." gibi kalıplaşmış ifadelere yer verildiği görülmektedir. Bu dil unsurları, yapay birer ekleme olarak kalmamış, aksine savaş anlatısının ve tarihi olayların içine organik bir biçimde yerleştirilmiştir. Metnin dinamizmini artıran bu estetik dokunuş, sadece edebi bir zenginlik sunmakla kalmaz; aynı zamanda dilin yüzyıllara yayılan kültürel birikimini ve toplumsal hafızayı hedef kitle olan çocuk okura doğrudan aktarır. Böylece çocuk okur, sürükleyici bir olay örgüsünü takip ederken, farkında olmadan ait olduğu toplumun değer yargılarını, yaşam felsefesini ve

sözlü kültür mirasını da içselleştirmiş olur.

Değerler ve eğitim başlığı altında toplam 7 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu ögelerin 6'sı değerler, 1'i ise tarih bilinci/sevgisi alt başlıkları altında yer almaktadır. Değerler alt başlığında "Ben size taarruzu değil ölmeyi emrediyorum. Biz ölene kadar geçecek zaman içerisinde yerimizi başka kuvvetler ve başka komutanlar alabilir." ve "Böylece Türklerin centilmen, sempatik ve mert insanlar olduğu anlaşıldı." gibi ifadelerle vatanseverlik, fedakârlık ve onur gibi toplumsal değerlerin tarihsel örnekler üzerinden çocuk okura aktarıldığı görülmektedir. Tarih bilinci/sevgisi alt başlığında ise "Nusret Mayın Gemisi'nin kaptanı Hakkı Bey ve mürettebat bu zor görevi başarıyla tamamladıkları için 'Gümüş Savaş Madalyası' ile ödüllendirildiler." ifadesiyle tarihsel kahramanlığa ilişkin farkındalık oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir.

Günlük yaşam başlığı altında toplam 7 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu ögelerin 2'si spor, 2'si yiyecek-içecek, 1'i oyunlar, 1'i diğerleri ve 1'i ise resmî tatiller ve çalışma zamanları alt başlıkları altında yer almaktadır. Spor alt başlığında "Yüzyılın en popüler sporu olan futbol ile İstanbul, 1900'lü yılların başında tanıştı." ve "Geleneksel sporumuz güreşte de çetin bir mücadele yaşanıyordu." ifadeleriyle dönemin spor kültürüne ilişkin unsurlar aktarılmıştır. Yiyecek-içecek alt başlığında "Akşam yemeğinde sınırsız ekmek, etli kuru fasulye, bulgur pilavı ve tatlı olarak un helvası verilip askerlerimiz ödüllendirildi!" ve "Halk; ekmek, peksimet, kuruyemiş, şekerleme, incir vb. malzemeleri çuvalara doldurup orduya dağıtılması..." ifadeleriyle savaş koşullarındaki beslenme pratikleri ve halkın cepheye desteği somut örneklerle çocuk okura yansıtılmıştır. Oyunlar alt başlığında "...halat çekme oyunuydu." ifadesiyle geleneksel bir oyuna atıfta bulunulmuştur. Resmî tatiller ve çalışma zamanları alt başlığında "O dönemde resmî tatil günü Cuma olduğu için..." ifadesiyle dönemin toplumsal takvim anlayışına değinilmiş; diğerleri alt başlığında ise "Bu yüzden 20 ilâ 35 yaş arasındaki tüm erkekler de askere alındı. Köyler, kasabalar, şehirler boşaldı." ifadesiyle savaşın gündelik toplumsal yaşam üzerindeki dönüştürücü etkisi yansıtılmıştır.

Edebiyat, sanat ve müzik başlığı altında toplam 5 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu ögelerin 2'si edebiyat, 1'i gösteri sanatları ve 2'si diğerleri alt başlıkları altında yer almaktadır.

Edebiyat alt başlığında "...sonraki yıllarda dilimize de çevrilen Gelibolu

Günlüğü..." ve "Çanakkale Savaşı denince hepimizin aklına Çanakkale Türküsü gelir." ifadeleriyle savaşın yazılı ve sözlü edebiyata yansımaları aktarılmıştır. Gösteri sanatları alt başlığında "Halkoyunları da unutulmuyordu." ifadesiyle cephe gerisindeki toplumsal yaşamın kültürel boyutuna değinilmiştir. Diğerleri alt başlığında yer alan "Hay Yaşa!" ve "Çok şükür!" ifadeleri ise dönemin duygu dünyasını ve kültürel söyleyiş biçimlerini yansıtan örnekler olarak değerlendirilebilir

Sosyal yaşam başlığı altında toplam 4 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu ögelerin 2'si savaşlar, 1'i alkış ve güzel hareketler, 1'i ise moda alt başlıkları altında yer almaktadır. Savaşlar alt başlığında "Çanakkale Savaşı..." ve "Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı..." ifadeleriyle dönemin belirleyici askeri olaylarına atıfta bulunulmuştur. Alkış ve güzel hareketler alt başlığında "...bireysel bazen de kurumsal olarak organize edilen yardım faaliyetleri sayesinde yüklü miktarda bağış toplandı. Cephede şehit olan askerlerimizin, dul kalan eşleri ve yetim kalan çocukları tespit edilip yardımlar gönderildi." ifadesiyle toplumsal dayanışma kültürü çocuk okura aktarılmıştır. Moda alt başlığında ise "'Zafer modası' başladı. Üzerinde Çanakkale haritası, topçularımızın, askerlerimizin ve batan gemilerin fotoğraflarının olduğu kartpostallar her yerde satılıyordu." ifadesiyle zafer duygusunun gündelik tüketime nasıl yansıdığı somut bir örnek üzerinden ele alınmıştır. Böylece savaşın sadece askeri bir cepheden ibaret olmadığı, toplumsal hayatın estetiğini, dayanışma pratiklerini ve popüler kültürünü de şekillendiren bütüncül bir yaşam deneyimi olduğu ortaya koyulmuştur. Eserde yer verilen bu kültürel detaylar, çocuk okurun o dönemin ruhunu sadece tarihi bir kronoloji olarak değil, yaşayan ve hissedilen bir gündelik hayat gerçekliği olarak kavramasına olanak tanımaktadır.

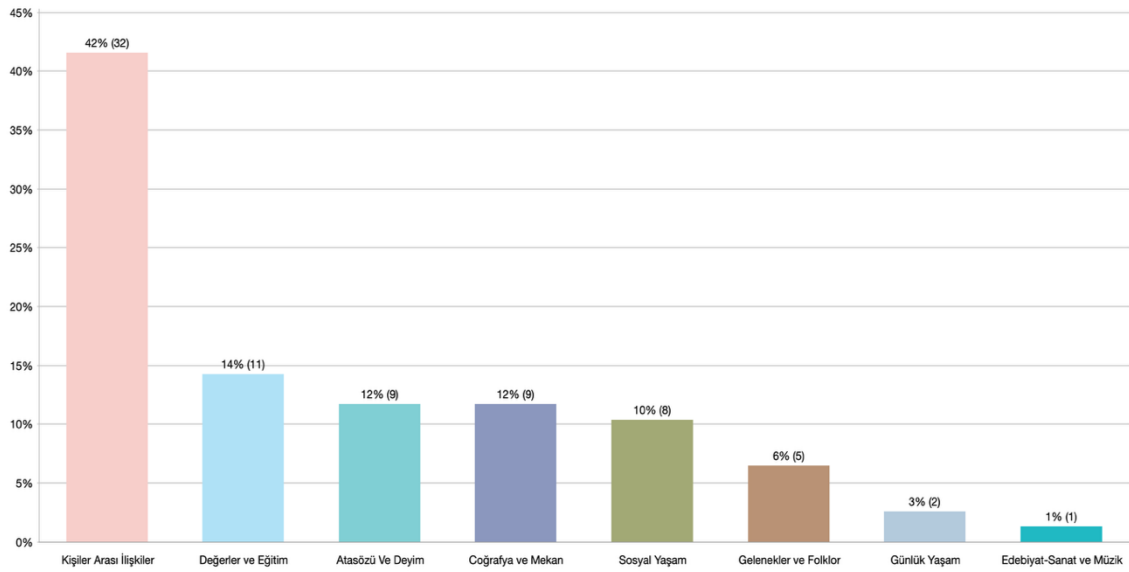
Coğrafya ve mekân başlığı altında toplam 2 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu ögelerin tamamı yer adları alt başlığı altında yer almaktadır. İncelenen eserde "Dev düşman gemileri manevra yapmak için suyun durgun olduğu Erenköy Limanı'nı kullanıyorlardı." ve "...Nusret'in plaketini, ışıldağını, dümenini vb. özel malzemeleri İstanbul-Beşiktaş'ta bulunan Deniz Müzesi'nde görebilirsiniz." ifadeleriyle savaşın geçtiği mekânların somutlaştırıldığı tarihsel bellekle ilişkilendirildiği ve okuyucunun zihninde daha görünür hâle getirildiği görülmektedir.

Coğrafya ve mekân kategorisinin bu kitapta en düşük frekansta temsil edilmesi, eserin mekânsal betimlemeden ziyade insan, değer ve olay odaklı bir anlatı stratejisi benimsediğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

3.7. Millî Mücadele Kahramanları Kitabına İlişkin Bulgular

Millî Mücadele Kahramanları kitabına ilişkin elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Şekil 3.7: *Millî Mücadele Kahramanları* Kitabındaki Kültürel Ögelerin Dağılımı



Millî Mücadele Kahramanları kitabından elde edilen bulgulara göre belirlenen sekiz kategoriye ait toplam 77 kültürel öge tespit edilmiştir. Kültürel ögelerin kategorilere göre dengeli olmayan bir dağılım sergilediği görülmektedir. En fazla ögenin yer aldığı kategori 32 ögeyle kişiler arası ilişkiler olmuş; bunu sırasıyla 11 ögeyle değerler ve eğitim, 9'ar ögeyle atasözü ve deyimler ile coğrafya ve mekân, 8 ögeyle sosyal yaşam, 5 ögeyle gelenekler ve folklor, 2 ögeyle günlük yaşam ve 1 ögeyle edebiyat-sanat ve müzik kategorileri izlemiştir. Bu dağılıma ilişkin frekans değerleri Şekil 3.7'de sunulmuştur.

Tablo 3.7: Millî Mücadele Kahramanları Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu

Alt Öğeler	Kültür Unsurlarının Aktarılış Şekli	Kitaptaki Safa Numarası
6c	Trablusgarp ve Balkan Savaşlarında...	11
7a	Çanakkale ve İstanbul Boğazları...	13
7a	Doğu'daki altı ilde (Erzurum, Van, Bitlis, Diyarbakır, Elâzığ ve Sivas)	13
3a	Türk milleti, onur kırıcı düşman işgalleri karşısında hemen tepki gösterdi. Çocuk, genç, yaşlı, kadın, erkek, evli ve bekâr demeden bağımsızlığını korumak için ayağa kalktı.	18
3a	“Kuvayı milliye” ... Bu birlikler; Türk milletinin bağımsızlık ruhunun, vatanseverliğinin, milliyetçilik anlayışının, sorumluluk duygusunun ve Fedakârca hareket etmesinin bir sonucu olarak kurulmuştur.	20
2a	Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi...	21
2a	...kahramanlıkları ve vatanseverlikleriyle Yörük Ali Efe, Sahin Bey, Kara Fatma, Tayyar Rahime halk arasında en çok bilinenlerindendir.	22
3a	...kurulan bu cemiyetlere Müdafaa-i Hukuk, Muhafaza-i Hukuk veya Redd-i İlhak (İşgalin Reddi) gibi adlar verildi.	23
2a	Mustafa Kemal Paşa!	25
7a	Havza'ya geçtikten sonra...	26
3d	1919'da Havza Genelgesi'ni ilan etti...	26
7a	Havza'dan Amasya'ya geçti.	27
3d	Amasya Genelgesi'ni hazırladılar.	27
2a	Kazım Karabekir ve Konya'daki Yıldırım Kıtaları Müfettişi Cemal Paşa...	27
7a	Erzurum'da ve Sivas'ta birer kongre...	28
3d	Sivas Kongresi...	30
3a	Millî Mücadele'nin parolası da şu şekilde belirlendi: “Ya İstiklal! Ya Ölüm!”	30
2a	Ali Rıza Paşa... Bahriye Nazırı Salih Paşa...	32
8a	Bu yola baş koyduk.	34
2a	Mehmet Akif, Halide Edip, Yakup Kadri gibi ...	37
8a	Telgraf merkezine el konuldu.	37
5e	Büyük Millet Meclisi törenlerle açıldı.	38
1a	...kuru fasulye-pilav...	38
2d	19 Ağustos 1920'de alınan bir kararla anlaşmayı onaylayan ve imzalayanlar vatan haini ilan edildi.	43
6c	Birinci İnönü...	48
6c	İkinci İnönü...	49
6c	Kütahya-Eskişehir Savaşları...	50
3a	Tekalifimillîye Emirlerinin uygulanışı Türk halkının Millî Mücadele'de verdiği önemli bir dayanışma örneğidir.	51
6c	Sakarya Savaşı...	55
3d	Sakarya Savaşı'na, 304 subayın şehit olması sebebiyle “Subaylar Savaşı” adı da verilir.	56
7a	Kocatepe 'de... Dumlupınar'da...	57
6b	...kimsesiz, korunmaya, sevgiye, şefkate, merhameti muhtaç çocukları... Her çocuk özenle temizlenmiş giydirilmiş, karınları doyurulmuş ve devletin şefkatli kollarıyla sarılmıştır.	63
7a	Mondros Ateşkes Antlaşmasından sonra Fransızlar, Dörtöl'u işgal etmiş...	68
2a	Kara Mehmet...	69

Tablo 3.7: Millî Mücadele Kahramanları Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu (Devamı)

2a	Tayyar Rahime Hanım...	70
7a	Osmaniye'yi işgal eden...	71
2a	Fransızlara karşı direnişi organize etmeye çalışan Hayta Hüseyin...	71
1e	Bacım! Bu, er (erkek) işidir, sen cephe gerisinde belki daha yararlı olursun.	71
8a	... gözü pekliği...	72
8a	...ismi kulaktan kulağa yayılmış...	72
5i	Tayyar Rahime Hanım'ın 1962 yılında taşınana kadar mezar taşında şunlar yazmaktaydı: “Yarınların sahibi ey gençlik, İyi tanı, ebedi sükûnetle (sonsuz huzurla) bu mezarda yatanı. Hak için, bayrak için canın feda edip Armağan etti bize bu mukaddes vatanı.”	76
2a	Sütçü İmam...	78
2a	Rıdvan Hoca...	82
5c	O gün cumaydı. Cuma namazı vakti gelmişti. Halk Ulu Cami'de toplanmıştı.	82
2a	Gerçek Süper Kahraman: Yusuf Çavuş	85
2a	Gerçek Süper Kahraman: Millîş Nuri	85
8a	...canla başla...	85
2f	Maraş'a, BMM tarafından 5 Nisan 1925'te İstiklal Madalyası, 7 Şubat 1973'te ise “Kahraman” ünvanı verildi.	86
3a	Biz Urfa halkı barışsever insanlarız.	88
2a	Yüzbaşı Ali Saip Bey	88
2f	22 Haziran 1984'te Urfa' ya “Şanlı” ünvanı...	90
2a	Sahin Bey...	96
5i	Her bucağında bir atanın mezarı vardır.	98
2a	Kılıç Ali'yi...	101
2f	6 Şubat 1921'de Antep'e “Gazi” ünvanı verdi.	102
8a	...gözü kara...	103
2a	Yörük Ali Efe...	108
4b	Yörük Ali adına yakılmış türküler vardır.	115
2a	Fatma Seher Hanım...	116
6b	Öyle ki savaşın ardından kendisine bağlanan üsteğmenlik maaşını kabul etmemiş, maaşını Kızılay'a bağışlamıştır.	120
2a	Şerife Bacı	125
2a	Fevzi Çakmak	139
5c	Namaz vakti gelince bir kaya arkasına geçiyor, cephe hattında olmasına aldırmadan namazını kılıyordu.	142
2a	İsmet Paşa	148

İncelenen eserde kişiler arası ilişkiler başlığı altında toplam 32 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu kategoride tespit edilen öğelerin 28'i kişiler, 3'ü unvanlar ve lakaplar, 1'i politik ve dinsel gruplar arası ilişkiler alt başlıkları altında yer almaktadır.

Kişiler alt başlığında Millî Mücadele sürecinde öne çıkan askerî, siyasi ve sivil

şahsiyetlere yoğun biçimde yer verildiği dikkat çekmektedir. İncelenen eserde "Mustafa Kemal Paşa!", "Mehmet Akif, Halide Edip, Yakup Kadri gibi...", "Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi...", "Kara Mehmet...", "Tayyar Rahime Hanım...", "Sütçü İmam...", "Yörük Ali Efe..." ve "Şerife Bacı" gibi ifadeler aracılığıyla tarihî şahsiyetler yalnızca birer isim olarak aktarılmamış; toplumsal rolleri, kahramanlıkları ve tarihsel konumlarıyla birlikte çocuk okura tanıtılmıştır. Eserde yalnızca askerî figürlere değil, aynı zamanda kadın kahramanlara, din adamlarına ve halk içinden yetişen direnişçilere de yer verilmesi, Millî Mücadele'nin geniş toplumsal tabana dayanan yapısını yansıtmaya bakımdan dikkat çekicidir. Bu çeşitlilik, eserin yalnızca savaş alanındaki kahramanlıkları değil, toplumun her kesiminden bireylerin mücadeleye katkısını da görünür kıldığını ortaya koymaktadır. Böylece çocuk okur, Millî Mücadele'yi yalnızca komutanlar ve askerlerle sınırlı bir tarihsel süreç olarak değil, toplumun ortak varoluş mücadelesi olarak kavramaya yönlendirilmektedir. Ünvanlar ve lakaplar alt başlığında ise "Maraş'a, BMM tarafından 5 Nisan 1925'te İstiklal Madalyası, 7 Şubat 1973'te ise 'Kahraman' ünvanı verildi.", "22 Haziran 1984'te Urfa'ya 'Şanlı' ünvanı..." ve "6 Şubat 1921'de Antep'e 'Gazi' ünvanı verdi." gibi ifadelerle yalnızca bireyler değil, şehirlerin de millî mücadeledeki kahramanlıkları karşılığında onurlandırıldığı ve bu geleneğin kültürel belleğe kazındığı çocuk okura aktarılmıştır. Politik ve dinsel gruplar arası ilişkiler alt başlığında ise "19 Ağustos 1920'de alınan bir kararla anlaşmayı onaylayan ve imzalayanlar vatan haini ilan edildi." ifadesiyle millî irade ve siyasi sorumluluk anlayışının toplumsal yaptırım boyutuyla çocuk okura yansıtıldığı görülmektedir.

Değerler ve Eğitim başlığı altında toplam 11 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu ögelerin 7'si değerler, 4'ü ise tarih bilinci/sevgisi alt başlıkları altında yer almaktadır.

Değerler alt başlığında "Türk milleti, onur kırıcı düşman işgalleri karşısında hemen tepki gösterdi. Çocuk, genç, yaşlı, kadın, erkek, evli ve bekâr demeden bağımsızlığını korumak için ayağa kalktı.", "Millî Mücadele'nin parolası da şu şekilde belirlendi: 'Ya İstiklal! Ya Ölüm!'", "Tekalifimillîye Emirlerinin uygulanışı Türk halkının Millî Mücadele'de verdiği önemli bir dayanışma örneğidir." ve "'Kuvayı millîye'... Bu birlikler; Türk milletinin bağımsızlık ruhunun, vatanseverliğinin, milliyetçilik anlayışının, sorumluluk duygusunun ve fedakârca hareket etmesinin bir sonucu olarak kurulmuştur." gibi ifadelerle bağımsızlık, vatanseverlik, dayanışma ve fedakârlık gibi toplumsal değerlerin tarihsel örnekler üzerinden çocuk okura güçlü biçimde aktarıldığı

görülmektedir. Tarih bilinci/sevgisi alt başlığında "Sakarya Savaşı'na, 304 subayın şehit olması sebebiyle 'Subaylar Savaşı' adı da verilir.", "1919'da Havza Genelgesi'ni ilan etti...", "Amasya Genelgesi'ni hazırladılar." ve "Sivas Kongresi..." gibi ifadelerle Millî Mücadele'nin belirleyici tarihsel dönüm noktalarına dikkat çekilerek okuyucuda tarihsel aidiyet ve sorumluluk duygusu oluşturulmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Bu bulgular, eserin değer aktarımını soyut ilkeler düzeyinde değil, somut tarihsel olaylar ve kişilikler üzerinden kurguladığını ortaya koymaktadır.

Atasözü ve Deyimler başlığı altında toplam 9 kültürel öge tespit edilmiştir. İncelenen eserde "Bu yola baş koyduk.", "...gözü pekliği...", "canla başla", "...gözü kara...", "...ismi kulaktan kulağa yayılmış..." ve "...gözünü Boğazlar'a dikti..." gibi deyim ve kalıplaşmış ifadelerle yer verildiği görülmektedir. Millî Mücadele anlatısı içinde organik biçimde kullanılan bu dil unsurları, savaşın yarattığı duygu yoğunluğunu ve kahramanlık ruhunu çocuk okura etkili biçimde aktarmaktadır. Söz konusu kalıpların kahramanların eylemlerini betimlerken kullanılması, yazarın kültürel aktarımı yalnızca tarihsel bilgiyle değil, Türkçenin söz varlığıyla da gerçekleştirmeyi hedeflediğini ortaya koymaktadır. Bu yönüyle deyimler, metnin anlatım gücünü artıran dilsel unsurlar olmanın yanı sıra kültürel belleğin aktarımına hizmet eden araçlar olarak da işlev görmektedir. Böylece tarihî içerik ile dilsel-kültürel miras arasında bütüncül bir ilişki kurulmasını sağlamaktadır.

Coğrafya ve Mekân başlığı altında toplam 9 kültürel öge tespit edilmiştir. İncelenen eserde "Çanakkale ve İstanbul Boğazları...", "Doğu'daki altı ilde (Erzurum, Van, Bitlis, Diyarbakır, Elâzığ ve Sivas)", "Havza'ya geçtikten sonra...", "Erzurum'da ve Sivas'ta birer kongre...", "Kocatepe'de... Dumlupınar'da..." ve "Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra Fransızlar, Dört yol'u işgal etmiş..." gibi ifadeler aracılığıyla Millî Mücadele'nin geçtiği coğrafi mekânlar somutlaştırılmış ve tarihsel bellekle ilişkilendirilmiştir. Söz konusu coğrafi atıfların eserde görece yüksek bir frekansta yer alması, Millî Mücadele'nin Anadolu'nun dört bir yanında verildiğini ve bu coğrafyanın tamamının ortak bir direniş hafızasını taşıdığını okuyucuya hissettirmeyi amaçladığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Sosyal Yaşam başlığı altında toplam 8 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu ögelerin 6'sı savaşlar, 2'si ise alkış ve güzel hareketler alt başlıkları altında yer almaktadır.

Savaşlar alt başlığında "Trablusgarp ve Balkan Savaşlarında...", "Birinci İnönü...", "İkinci İnönü...", "Kütahya-Eskişehir Savaşları...", "Sakarya Savaşı..." ve "Koyunhisar Savaşı'ndan zaferle ayrıldı." ifadeleriyle Millî Mücadele'nin belirleyici askeri olaylarına kronolojik bir akış içinde yer verildiği görülmektedir. Bu kullanım, eserin savaş olgusunu salt bir çatışma olarak değil, toplumsal direniş ve bağımsızlık iradesinin somutlaştığı kültürel bir deneyim olarak sunduğunu ortaya koymaktadır. Alkış ve güzel hareketler alt başlığında ise "...kimsesiz, korunmaya, sevgiye, şefkate, merhamete muhtaç çocukları... Her çocuk özenle temizlenmiş, giydirilmiş, karınları doyurulmuş ve devletin şefkatli kollarıyla sarılmıştır." ve "Öyle ki savaşın ardından kendisine bağlanan üsteğmenlik maaşını kabul etmemiş, maaşını Kızılay'a bağışlamıştır." ifadeleriyle savaş koşullarında bile sürdürülen toplumsal dayanışma, fedakârlık ve insani sorumluluk anlayışının çocuk okura yansıtıldığı görülmektedir.

Gelenekler ve Folklor başlığı altında toplam 5 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu ögelerin 2'si cenaze ve mezarlar, 2'si dini kurallara dayalı davranışlar ve dini unsurlar, 1'i ise festivaller, törenler ve kutlamalar alt başlıkları altında yer almaktadır.

Cenaze ve mezarlar alt başlığında "Tayyar Rahime Hanım'ın 1962 yılına kadar mezar taşında şunlar yazmaktaydı: 'Yarınların sahibi ey gençlik, İyi tanı, ebedi sükûnetle (sonsuz huzurla) bu mezarda yatana. Hak için, bayrak için canın feda edip Armağan etti bize bu mukaddes vatana.'" ve "Her bucağında bir atanın mezarı vardır." ifadeleriyle şahadet ve anma kültürünün çocuk okura aktarıldığı görülmektedir. Mezar taşı kitabesinin doğrudan aktarılması, ölüm olgusunun millî ve şiirsel bir çerçevede anlam kazandığını; bireyin şahadetinin toplumsal hafızaya nasıl nakşedildiğini güçlü biçimde ortaya koymaktadır. Dini kurallara dayalı davranışlar ve dini unsurlar alt başlığında "O gün cumaydı. Cuma namazı vakti gelmişti. Halk Ulu Cami'de toplanmıştı." ve "Namaz vakti gelince bir kaya arkasına geçiyor, cephe hattında olmasına aldırmadan namazını kılıyordu." ifadeleriyle dini pratiğin cephe koşullarında bile sürdürüldüğü ve imanın direniş ruhunu besleyen bir unsur olarak işlendiği anlaşılmaktadır. Festivaller, törenler ve kutlamalar alt başlığında ise "Büyük Millet Meclisi törenlerle açıldı." ifadesiyle kurucu bir devlet eyleminin toplumsal törenle taçlandırıldığı ve bu pratiğin kültürel bir değer olarak çocuk okura sunulduğu görülmektedir. Gelenekler ve folklor kategorisine ilişkin bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde, eserin bu alandaki kültürel aktarımı büyük ölçüde iman, şahadet ve toplumsal anma kültürü ekseninde kurguladığı anlaşılmaktadır.

Dini pratiklerin ve cenaze geleneklerinin savaş anlatısına organik biçimde işlenmesi, Millî Mücadele'nin yalnızca siyasi ve askerî bir süreç olarak değil, manevi boyutlarıyla da ele alındığını ve bu yönüyle çocuk okurda hem tarihsel hem de kültürel bir derinlik oluşturulmaya çalışıldığını göstermektedir.

Günlük Yaşam başlığı altında toplam 2 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu ögelerin 1'i yiyecek-içecek, 1'i ise karşılıklı konuşmalarda yaşa, cinsiyete, yakınlık derecesine, sosyal statüye ve resmiyete göre kullanılacak sözler ve kalıplar alt başlıkları altında yer almaktadır.

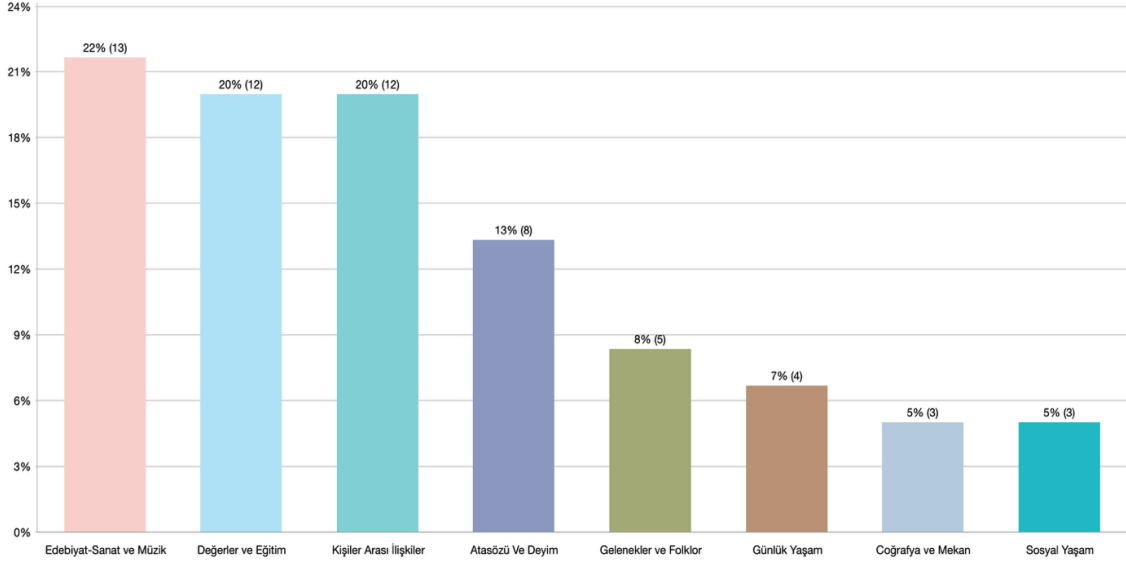
Yiyecek-içecek alt başlığında "...kuru fasulye-pilav..." ifadesiyle Türk mutfağının simgeleşmiş yemeklerine mütevazı ama anlamlı bir bağlamda yer verildiği görülmektedir. Söz konusu ögenin savaş ortamında bir paylaşım anı bağlamında geçmesi, yiyeceğin salt bir beslenme unsuru olmaktan çıkıp kültürel ve duygusal bir anlam taşıdığını yansıtmaktadır. Karşılıklı konuşmalarda yaşa, cinsiyete, yakınlık derecesine, sosyal statüye ve resmiyete göre kullanılacak sözler ve kalıplar alt başlığında ise "Bacım! Bu, er (erkek) işidir, sen cephe gerisinde belki daha yararlı olursun." ifadesiyle dönemin toplumsal cinsiyet rollerini ve hitap biçimlerini yansıtan kültürel bir pratik okuyucuya aktarılmıştır. Bu ifade, savaş ortamında bile geçerliliğini koruyan toplumsal hitap kalıplarının ve cinsiyet temelli rol dağılımının dönemin gündelik dil anlayışına nasıl sindiğini çocuk okura somut biçimde göstermektedir. Bu bulgular, günlük yaşam kategorisinde yer alan kültürel ögelerin dönemin yaşam tarzını ve toplumsal ilişkilerini yansıtan unsurlar olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Böylece çocuk okuyucuların geçmiş döneme ait gündelik yaşam pratiklerini daha yakından tanımlarına katkı sağlanmaktadır.

Edebiyat, Sanat ve Müzik başlığı altında toplam 1 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu öge müzik alt başlığı altında yer almaktadır. İncelenen eserde "Yörük Ali adına yakılmış türküler vardır." ifadesiyle bir kahramanın halk müziğine yansımaya değinilmiş; böylece bireysel kahramanlığın sözlü kültür yoluyla toplumsal belleğe nasıl aktarıldığı ve gelecek kuşaklara taşındığı çocuk okura gösterilmiştir. Edebiyat, sanat ve müzik kategorisinin yalnızca bir ögeyle temsil edilmesi, eserin kültürel aktarımı sanatsal unsurlar yerine şahsiyet, değer ve coğrafya ekseninde kurguladığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

3.8. Milli Şairimiz Mehmet Akif Kitabına İlişkin Bulgular

Milli Şairimiz Mehmet Akif kitabına ilişkin elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Şekil 3.8: *Milli Şairimiz Mehmet Akif* Kitabındaki Kültürel Öğelerin Dağılımı



Milli Şairimiz Mehmet Akif kitabında belirlenen sekiz kategoriye ait toplam 60 kültürel öge tespit edilmiştir. Bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde, kültürel öğelerin belirli kategorilerde belirgin biçimde yoğunlaştığı ve dengeli olmayan bir dağılım sergilediği görülmektedir. En fazla ögenin yer aldığı kategori, 13 ögeyle edebiyat, sanat ve müzik başlığı olmuştur. Bu kategoriye sırasıyla 12'şer ögeyle değerler ve eğitim ile kişiler arası ilişkiler, 8 ögeyle atasözü ve deyimler, 5 ögeyle gelenekler ve folklor, 4 ögeyle günlük yaşam, 3'er ögeyle coğrafya ve mekân ile sosyal yaşam kategorileri izlemektedir. Edebiyat, sanat ve müzik kategorisinin en yüksek frekansta temsil edilmesi, eserin bir şair biyografisi niteliği taşımasıyla doğrudan ilişkilidir. Elde edilen bu dağılım oranları Şekil 3.8'de sunulmuştur.

Tablo 3.8: Milli Şairimiz Mehmet Akif Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu

Alt Öge	Kültür Unsurlarının Aktarılış Şekli	Kitaptaki Sayfa Numarası
2a	Mehmet Âkif Ersoy	7
8a	On parmağında on marifet olan...	9
7a	Yer, Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul...	12
2f	Adının önünde temizliği ve titizliği nedeniyle “Tahir” unvanını taşıyordu.	13
5g	Bunlardan bir tanesi de çocuğun doğduğu yılın ebced hesabıyla karşılığına denk gelen harfleri birleştirerek yeni bir isim oluşturmaktı.	14
4a	...şiir kitabı olan Safahat'ta...	16
2c	Hem babam hem hocamdır, ne biliyorsam kendisinden öğrendim.	16
3b	O dönemde her mahallede adından da belli olacağı gibi bir mahalle mektebi bulunurdu.	17
3b	... okuma çağına gelen kız ve erkek çocuklar “âmin alayı” adı verilen bir törenle mektebe gönderilirdi.	17
6e	...toprak sisteminin giderek bozulması nedeniyle insanların meslek olarak önlerinde iki tercih kalıyordu: Ya memurluk ya da askerlik...	18
5c	...Sonra ilahiler okuyarak mahalle mektebine doğru ilerlemeye başladılar.	19
1a	Hatta saleplerini ısıtıp içiriyor...	22
8a	...yüreğini ağzına getiriyordu.	23
1g	...konağın odalarında saklambaç oynuyor...	25
3b	...Fatih İptidaisine başladı.	26
3b	...Merkez Rüştîyesine başladı.	27
4a	Fuzuli'nin ünlü şiiri Leyla ile Mecnun'u okuduktan ...	27
4a	...Esad Efendi ile Gülistan, Hafız Divanı ve Mesnevi kitaplarını Farsçasından okuyordu...	28
8a	...dört gözle beklediğiniz...	28
3b	Mülkiye Mektebi üç yıl idadi (lise), iki yıl da âli (yüksek) olmak üzere beş yıl eğitim veren bir okuldu.	30
1h	...güreş derslerini...	31
2f	Osman Pehlivan, “kıyıcı” unvanını... tütünleri kıydığı için bu ünvan verilmişti.	31
4a	Namık Kemal'in ünlü eseri İntibah'ı aldı ve okumaya başladı.	33
2a	Muallim Naci...	34
3b	... görkemli bir törenle dereceye giren öğrencilere hediyeleri ve belgeleri dağıtılırdı. Belgeler, “aferin”, “tahsin” ve “imtiyaz varakası” gibi simler taşırdı.	35
5g	...amcasını ziyaret etmeye ve onun elini öpmeye karar verdi.	37
3b	O günlerde baytar mektebi yeni açılmıştı.	38
1h	İyi bir kürekçi ...	47
4a	Servet-i Fünun, dönemin en ünlü edebiyat dergisiydi.	51
2a	Reşat Nuri Güntekin...	57
4a	Berlin Hatıraları adlı şiirini döndüğünde Sebilür Reşâd deraisinde yayımladı.	67
6c	Osmanlı Devleti kaybettiği toprakları geri almak için 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'na girmişti.	68
4a	Mehmet Âkif bu savaşla ilgili müthiş bir şiir yazdı. “Çanakkale Şehitlerine” adını taşıyan bu şiir, gazetelerde yayımlandı...	68
2a	... İsmet İnönü, Halide Edip Adıvar, Adnan Adıvar, Yunus Nadi ...	72

Tablo 3.8: Milli Şairimiz Mehmet Akif Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu (Devamı)

7a	Sonunda Burdur'a ulaştı.	77
7a	Kendisinden Anadolu'ya giderek halkı aydınlatması istendi. Eskişehir, Sandıklı, Dinar, Antalya, Afyon, Konya'yı ...	80
8a	Herkes kâğıda kaleme sarıldı.	84
2a	Hamdullah Suphi Bey...	87
3d	...İstiklal Marşı'nı tamamladı. Marş, 26 Şubat 1921'de gazetelerde yayımlandı...	88
5g	Okullardaki sınıflarda ve yönetici odaları ile tüm resmi dairelerde İstiklal Marşı'nın asılı olduğunu biliyor muydunuz?	94
2b	Hoş geldiniz. Hoş bulduk.	96
2a	İstiklal Marşımız, 1922 yılında Osman Zeki Üngör tarafından bestelenmiştir.	97
6c	İnönü ve Sakarya Savaşı'nı kazandı. Ardından Büyük Taarruzla düşman yurdumuzdan atıldı.	98
3b	...Câmiatü'l Mısriye Üniversitesi'nde Türk Edebiyatı Profesörü olarak derslere giriyordu.	99
2a	Ruşen Eşref'i...	103
8a	... hayata gözlerini yumdu.	103
5i	İstiklal Marşı eşliğinde Edirnekapı mezarlığına defnedildi.	103
4a	Safahat: Birinci Kitap,... Süleymaniye Kürsüsü'nde,...Hakkın Sesleri,... Fatih Kürsüsü'nde...	106
4a	Kastamonu Nasrullah Kürsüsünde (1921), Safahat Dışında Kalan Şiirler (1908-1933.)	108
3a	Bir söz ancak ölüm veya ona yakın bir mazeret varsa tutulmayabilir...	113
3a	Mehmet Âkif'in evinde tek bir kilim vardı ve bu kilimi ihtiyacı olan birine vermişti.	115
4b	...yönlerinden biri de neye olan düşkünlüğüydü.	118
2a	Neyzen Tevfik'ten ...	118
4a	Mehmet Âkif'in en ünlü şiirlerinden birisi de "Bülbül" şiiriydi.	119
3a	...hep doğruluğu ile tanıdı. Kendisi hiç yalan söylemedi.	122

İncelenen kitapta edebiyat, sanat ve müzik başlığı altında toplam 13 kültürel öğe tespit edilmiştir. Bu öğelerin 12'si edebiyat, 1'i ise müzik alt başlıkları altında yer almaktadır.

Edebiyat alt başlığında eserin, Mehmet Âkif'in edebi kimliği ve üretim süreciyle organik bir bütünlük içinde şekillendiği görülmektedir. "...şair kitabı olan Safahat'ta...", "Fuzuli'nin ünlü şiiri Leyla ile Mecnun'u okuduktan...", "Namık Kemal'in ünlü eseri İntibah'ı aldı ve okumaya başladı.", "Servet-i Fünun, dönemin en ünlü edebiyat dergisiydi.", "Mehmet Âkif bu savaşla ilgili müthiş bir şiir yazdı. 'Çanakkale Şehitlerine' adını taşıyan bu şiir, gazetelerde yayımlandı..." ve "Mehmet Âkif'in en ünlü şiirlerinden birisi de 'Bülbül' şiiriydi." gibi ifadeler aracılığıyla Türk edebiyatının önemli eserlerine ve bu eserlerin şairin fikrî gelişimine katkısına değinilmiştir. Ayrıca "...İstiklal Marşı'nı

tamamladı. Marş, 26 Şubat 1921'de gazetelerde yayımlandı..." ifadesiyle millî bir edebi mirasın doğuşu çocuk okura somut biçimde aktarılmıştır. Bu bulgular, eserin yalnızca bir biyografi sunmakla kalmayıp Türk edebiyat geleneğini ve yazılı kültür mirasını da çocuk okura aktaran çok katmanlı bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Müzik alt başlığında ise "...yönlerinden biri de neye olan düşkünlüğüydü." ifadesiyle Mehmet Âkif'in müzikle kurduğu ilişki yansıtılmış. Bu kullanım, sanatın bireyin iç dünyasıyla olan bağını kültürel bir unsur olarak çocuk okura sezdirme işlevi üstlenmektedir.

Değerler ve eğitim başlığı altında toplam 12 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu ögelerin 8'i eğitim, 3'ü değerler, 1'i ise tarih bilinci/sevgisi alt başlıkları altında yer almaktadır.

Eğitim alt başlığında, dönemin eğitim kurumlarına ve öğrenme geleneğine ilişkin çeşitli kültürel unsurlara yer verildiği görülmektedir. "O dönemde her mahallede adından da belli olacağı gibi bir mahalle mektebi bulunurdu.", "...okuma çağına gelen kız ve erkek çocuklar 'âmin alayı' adı verilen bir törenle mektebe gönderilirdi.", "Mülkiye Mektebi üç yıl idadi (lise), iki yıl da âli (yüksek) olmak üzere beş yıl eğitim veren bir okuldu." ve "...görkemli bir törenle dereceye giren öğrencilere hediyeleri ve belgeleri dağıtıldı. Belgeler, 'aferin', 'tahsin' ve 'imtiyaz varakası' gibi isimler taşırdı." gibi ifadelerle dönemin eğitim anlayışı, kurumsal yapısı ve ödüllendirme pratikleri çocuk okura aktarılmıştır. Bu bulgu, eserin Mehmet Âkif'in entelektüel gelişimini yalnızca bireysel bir yolculuk olarak değil, dönemin kültürel ve eğitimsel ortamıyla bütünleşik bir süreç olarak sunduğunu göstermektedir. Değerler alt başlığında "Bir söz ancak ölüm veya ona yakın bir mazeret varsa tutulmayabilir...", "Mehmet Âkif'in evinde tek bir kilim vardı ve bu kilimi ihtiyacı olan birine vermişti." ve "...hep doğruluğu ile tanıdı. Kendisi hiç yalan söylemedi." gibi ifadelerle dürüstlük, sözünde durma ve sadelik gibi ahlaki değerlerin şairin yaşam biçimi üzerinden çocuk okura somutlaştırıldığı görülmektedir. Tarih bilinci/sevgisi alt başlığında ise "...İstiklal Marşı'nı tamamladı." ifadesiyle millî tarihin en simgesel anlarından birine dikkat çekilmiştir. Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinin ve ortak değerlerinin önemli bir sembolü olan İstiklal Marşı, millî kimliğin ve tarih bilincinin kuşaktan kuşağa aktarılmasında önemli bir kültürel unsur olarak değerlendirilebilir.

Kişiler arası ilişkiler başlığı altında toplam 12 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu kategoride tespit edilen ögelerin 8'i kişiler, 2'si unvanlar ve lakaplar, 1'i aile yapıları ve

ilişkileri ile kuşaklar arası ilişkiler, 1'i ise selamlaşma ifade ve davranışları alt başlıkları altında yer almaktadır.

Kişiler alt başlığında dönemin öne çıkan edebî ve fikrî şahsiyetlerine yoğun biçimde yer verildiği dikkat çekmektedir. "Reşat Nuri Güntekin...", "Muallim Naci...", "Hamdullah Suphi Bey...", "Ruşen Eşrefi..." ve "Neyzen Tevfik'ten..." gibi ifadeler aracılığıyla Mehmet Âkif'in çevresindeki aydınlar ve sanatkârlar çocuk okura tanıtılmıştır. Bu şahsiyetler, Türk kültür ve edebiyat tarihine yön veren isimler olarak yalnızca biyografik birer unsur değil, aynı zamanda kültürel mirasın taşıyıcıları niteliğindedir. Bu yönüyle eser, Mehmet Âkif'in yaşamını dönemin entelektüel çevresiyle ilişkilendirerek kültürel sürekliliğe katkı sağlamaktadır. Unvanlar ve lakaplar alt başlığında "Adının önünde temizliği ve titizliği nedeniyle 'Tahir' unvanını taşıyordu." ve "Osman Pehlivan, 'kıyıcı' unvanını... tütünleri kıydığı için bu unvan verilmişti." ifadeleriyle bireylerin belirgin özelliklerine göre adlandırılması geleneğine yer verilmiştir. Türk kültüründe ünvanve lakaplar, bireyin toplumsal konumunu, mesleğini veya kişisel özelliklerini yansıtan önemli kültürel göstergeler arasında yer almaktadır. Aile yapıları ve ilişkileri ile kuşaklar arası ilişkiler alt başlığında "Hem babam hem hocamdır, ne biliyorsam kendisinden öğrendim." ifadesiyle baba-oğul ilişkisinin hem aile bağı hem de bilgi aktarımı boyutuyla ele alındığı görülmektedir. Bu durum, Türk kültüründe aile büyüklerinin eğitim ve terbiye sürecindeki belirleyici rolünü yansıtmakta ve kuşaklar arası kültürel aktarımın önemine işaret etmektedir. Selamlaşma ifade ve davranışları alt başlığında ise "Hoş geldiniz. Hoş bulduk." ifadesiyle Türk kültüründe misafirperverlik anlayışının bir yansıması olan geleneksel karşılama kalıplarına yer verilmiştir.

Atasözü ve deyimler başlığı altında toplam 8 kültürel öge tespit edilmiştir. İncelenen eserde "On parmağında on marifet olan...", "...yüreğini ağzına getiriyordu.", "...dört gözle beklediğiniz...", "Herkes kâğıda kaleme sarıldı." ve "...hayata gözlerini yumdu." gibi deyim ve kalıplaşmış ifadelerle yer verildiği görülmektedir. Türkçenin söz varlığının önemli bir bölümünü oluşturan bu ifadeler, kültürel birikimin ve toplumsal deneyimlerin dil aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlamaktadır. Eserde deyimlerin doğal bir anlatım içinde kullanılması hem anlatıma zenginlik kazandırmakta hem de çocuk okurun Türkçenin kültürel ve estetik yönleriyle tanışmasına katkı sunmaktadır. Bu ifadeler, biyografik anlatının yalnızca bilgi aktarımına dönüşmesini

engelleyerek olayların ve kişilerin okuyucunun zihninde daha somut bir şekilde canlanmasına yardımcı olmaktadır.

Gelenekler ve folklor başlığı altında toplam 5 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu ögelerin 3'ü toplumsal uygulamalar, ritüeller ve batıl inançlar, 1'i cenaze ve mezarlar, 1'i ise dini kurallara dayalı davranışlar ve dini unsurlar alt başlıkları altında yer almaktadır.

Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve batıl inançlar alt başlığında "Bunlardan bir tanesi de çocuğun doğduğu yılın ebced hesabıyla karşılığına denk gelen harfleri birleştirerek yeni bir isim oluşturmaktır." ve "...amcasını ziyaret etmeye ve onun elini öpmeye karar verdi." gibi ifadelerle Türk-İslam kültürüne özgü gelenek ve uygulamalar aktarılmıştır. Bu örnekler, eğitim, isim verme ve büyüklere saygı gibi toplumsal değerlerin kültürel yaşam içindeki yerini göstermektedir. Cenaze ve mezarlar alt başlığında "İstiklal Marşı eşliğinde Edirnekapı mezarlığına defnedildi." ifadesiyle cenaze törenlerinin yalnızca bireysel bir veda değil, aynı zamanda toplumsal hafızayı ve ortak değerleri yaşatan kültürel ritüeller olduğu vurgulanmaktadır. Dini kurallara dayalı davranışlar ve dini unsurlar alt başlığında ise "...Sonra ilahiler okuyarak mahalle mektebine doğru ilerlemeye başladılar." ifadesiyle Türk-İslam kültüründe dinî uygulamaların eğitim ve toplumsal yaşamla iç içe olduğu yansıtılmıştır. Dinî içerikli eserler olan ilahilerin bir eğitim töreni kapsamında kullanılması, dinin yalnızca bireysel inanç alanıyla sınırlı kalmayıp toplumsal geleneklerin ve kültürel aktarımın da önemli bir parçası olduğunu göstermektedir. Bu kategoride tespit edilen ögelerin sayıca sınırlı kalması, eserin folklorik unsurları arka planda tutarak kültürel aktarımı daha çok bireysel değerler ve edebi miras üzerinden gerçekleştirmeyi tercih ettiğine işaret etmektedir.

Günlük yaşam başlığı altında toplam 4 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu ögelerin 2'si spor, 1'i yiyecek-içecek, 1'i ise oyunlar alt başlıkları altında yer almaktadır.

Spor alt başlığında "...güreş derslerini..." ve "İyi bir kürekçi..." ifadeleriyle dönemin spor kültürüne ilişkin unsurlar yansıtılmıştır. Özellikle güreş, Türk kültüründe tarihsel köklere sahip geleneksel spor dallarından biri olarak kültürel kimliğin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Yiyecek-içecek alt başlığında "Hatta saleplerini ısıtıp içiriyor..." ifadesiyle Türk mutfak kültürünün geleneksel içeceklerinden biri olan salebe yer verilmiştir. Salep, yalnızca bir içecek olmanın ötesinde Osmanlı ve Türk gündelik yaşam kültürüne ait köklü bir geleneğin simgesi olarak da değerlendirilebilir. Oyunlar alt

başlığında ise "...konağın odalarında saklambaç oynuyor..." ifadesiyle kuşaklar boyunca varlığını sürdüren geleneksel çocuk oyunlarından birine yer verilmiştir. Bu tür oyunlar, çocukların sosyal gelişiminde olduğu kadar kültürel aktarım sürecinde de önemli bir işlev üstlenmektedir.

Coğrafya ve mekân başlığı altında toplam 3 kültürel öge tespit edilmiştir. İncelenen eserde "Yer, Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul...", "Sonunda Burdur'a ulaştı." ve "Kendisinden Anadolu'ya giderek halkı aydınlatması istendi. Eskişehir, Sandıklı, Dinar, Antalya, Afyon, Konya'yı..." gibi ifadeler aracılığıyla Mehmet Âkif'in yaşamında yer alan coğrafi mekânlar somutlaştırılmıştır. Bu mekânlar yalnızca birer yer adı olarak değil, Türk tarihinin ve kültürel hafızasının önemli parçaları olarak okuyucuya sunulmaktadır. Böylece çocuk okurun Anadolu coğrafyasıyla kültürel bir bağ kurması desteklenmektedir. Ayrıca farklı şehir ve bölgelerin eserde birlikte anılması, Mehmet Âkif'in düşünce ve faaliyetlerinin geniş bir coğrafyaya yayıldığını göstermekte; Anadolu'nun kültürel ve toplumsal bütünlüğüne vurgu yapmaktadır. Bu durum, çocuk okurun hem ülkesinin coğrafi çeşitliliğini tanımasına hem de farklı bölgelerin ortak millî değerler etrafında birleştiğini fark etmesine katkı sağlamaktadır.

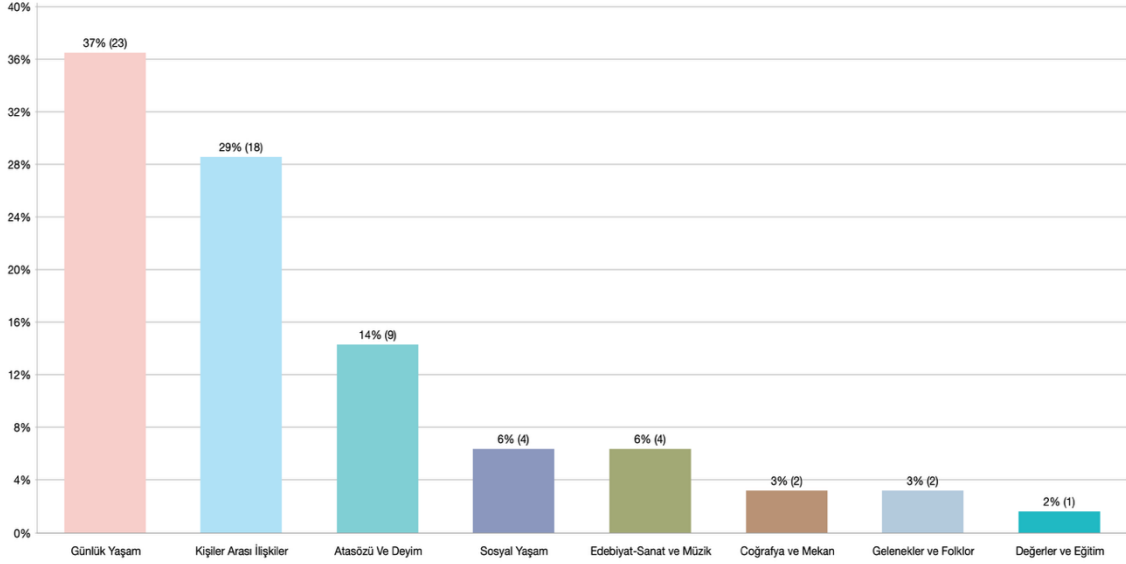
Sosyal yaşam başlığı altında toplam 3 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu ögelerin 2'si savaşlar, 1'i ise diğerleri alt başlıkları altında yer almaktadır.

Savaşlar alt başlığında "Osmanlı Devleti kaybettiği toprakları geri almak için 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'na girmişti." ve "İnönü ve Sakarya Savaşı'nı kazandı. Ardından Büyük Taarruzla düşman yurdumuzdan atıldı." ifadeleriyle Türk milletinin bağımsızlık ve vatan savunması mücadelesine yer verilmiştir. Bu savaşlar, Türk tarihinin şekillenmesinde önemli rol oynayan olaylar olarak tarih bilinci ve millî kimlik oluşumuna katkı sağlayan kültürel unsurlar niteliğindedir. Diğerleri alt başlığında ise "...toprak sisteminin giderek bozulması nedeniyle insanların meslek olarak önlerinde iki tercih kalıyordu: Ya memurluk ya da askerlik..." ifadesiyle dönemin toplumsal ve ekonomik yapısına ilişkin bilgiler aktarılmıştır. Bu kullanım, tarihsel süreç içerisinde toplumun yaşam koşullarını ve meslek algısını yansıtan bir kültürel gösterge olarak değerlendirilebilir. Sosyal yaşam kategorisinin eserde sınırlı sayıda örnekle temsil edilmesi, kitabın toplumsal yapıdan ziyade Mehmet Âkif'in kişiliği, düşünce dünyası ve kültürel değerleri merkeze alan bir anlatı üzerine kurgulandığını göstermektedir.

3.9. *İyilik Timi* Kitabına İlişkin Bulgular

İyilik Timi kitabına ilişkin elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Şekil 3.9: *İyilik Timi* Kitabındaki Kültürel Öğelerin Dağılımı



Ele alınan *İyilik Timi* adlı eserde toplam 63 kültürel ögenin olduğu tespit edilmiştir. İncelenen kategoriler arasında en fazla kültürel ögenin tespit edildiği başlık, 23 öge ile günlük yaşam kategorisidir. Bu kategoriyi, 18 öge ile kişiler arası ilişkiler kategorisi takip etmektedir. Atasözü ve deyim kategorisinde 9, sosyal yaşam kategorisinde ise 4 kültürel öge belirlenmiştir. Edebiyat, sanat ve müzik kategorisinde 4; coğrafya ve mekân kategorisinde 2; gelenekler ve folklor kategorisinde 2 kültürel öge tespit edilmiştir. Değerler ve eğitim kategorisinde ise yalnızca 1 kültürel ögeye rastlanmıştır. Elde edilen bulgular, eserin kültürel içerik bakımından günlük yaşam ve kişiler arası ilişkiler ekseninde şekillendiğini göstermektedir. Kültürel ögelerin kategorilere göre dağılımına ilişkin elde edilen bulgular Şekil 3.9'da sunulmuştur.

Tablo 3.9: İyilik Timi Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu

Alt Öge	Kültür Unsurlarının Aktarılış Şekli	Kitaptaki Sayfa Numarası
2c	Her ikisi de öğretmen olan annem ve babam birlikte kahvaltı hazırlıyorlardı. Ben de bu iş bölümüne dahil	9
1a	Babam tereyağında yumurta yapıyordu... ...nar gibi kızarmış ekmekler ve bol susamlı simitler çıkardı.	9
2b	“Afiyet olsun. Ailene selam söyle.” dedi.	9
6b	“Askıda Ekmek: 38” yazıyordu.	10
1a	Annem çayları doldurdu.	10
1a	...balkonlardan poğaçalar, kurabiyeler, börekler uzatılan, ...	11
2b	...selamlaşmalarla, hâl hatır sormalarla...	11
8a	Ev alma komşu al ...Komşu komşunun külüne muhtaçtır.	12
1a	...yaz aylarında bahçeden toplanan domates, salatalık ve biberlerle kahvaltı... ... sobaların üzerine portakal kabuğu konulur, kestane pişirilir.	12
5b	... büyükler küçüklere eskimeyen masallar anlatırdı.	12
2e	Akşam yemeklerinden bir tabak komşulara yollanırdı. Misafir odaları dolar dolar taşardı.	12
8a	Tam bir kitap kurduydu.	15
1a	...1100'lü yıllarda yaşamış ünlü Türk mucidi ve mühendisi Cezeri'ydi.	16
2b	...birbirimize “Günaydın.” derdik.	17
2b	...kolay gelsin!”	24
1a	... bol susamlı sıcak pideler ...	25
8a	...kalpler kırılmasın, ...	31
2b	... mahallemizin yaşlılarına özel kâselerin içinde çorba dağıtmıştı. ... alışveriş yapanların poşetlerinin taşınmasına yardımcı olmuştu. ... görme engelliler için bir kitap seslendirmişti. ... kan bağıışı afişlerini tüm mahalleye dağıtmıştı.	34
2a	Mevlana	39
1a	Pırasadan bir tabak daha...	46
1a	Turşuları, salçaları, konserveleleri ...	47
2a	Ünlü Türk Bilgini Fârâbi...	49
1a	Kuru Fasulye ...	51
2e	Bizi çok iyi ağırladı. Çay ısmarladı. Masasındaki şekerlerden ikram etti.	54
5e	Hani mahallemizde düğün ve cenazelerde kullanılmak için alınan masa ve sandalyeler var...	55
2e	Hemen birer çikolata uzattı.	55
1a	Hangi fasulye türü olsun? “Tombul, horoz, Selanik, çalı, şeker, dermason, battal, Bombay, İspir, bahçıvan... Hangisi?”	56
7a	İspir, Erzurum'un bir ilçesi.	57
1a	...“Soğansız, turşusuz, cacıksız, salatasız..”	57
2b	“Merhaba, Münevver teyze! Kolay gelsin.	58
2a	Nasreddin Hoca'nın...	65
6b	...Zimem Defteri. ...özellikle bayram öncesinde yoksul insanların yaşadığı mahalleye giderek mahalle bakkalının veresiye defterini satın almış.	69
3a	“Evet, popüler kültüre karşı milli kültür...”	71
1e	Marangoz Rıza amca, ...	72
1e	“Gel, kuzucuk!” dedi, ...	79
1c	Evet, Aselciğim...	79

Tablo 3.9: İyilik Timi Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu (Devamı)

2a	Cengiz Aytmatov'un...	82
8a	...karınca kararınca...	83
1a	...tulum peynirli poğaça...	85
2b	“Hoş geldiniz, arkadaşlar.” “Hoş bulduk.”	85
1e	Osman ağabey, Yaşar amca, ...	91
1e	... babacığım.	92
8a	...devede kulak kalmıştı.	93
8a	...dört elle sarılıp...	93
4b	Dilek plağı koydu ve “Bozkırın Tezenesi” Büyük Usta, kıymetli Neşet Ertaş'ın ruhumuza işleyen sesiyle...	98
8a	...göz gezdirdim...	99
4b	Bu acıyla halkın dilinden düşmeyen Yemen Türküsü vazıldı.	99
2a	Kara Fatma'nın...	100
8a	İnsanın kendine yetebildiği, açgözlü olmadığı...	104
1a	...mercimekli köfteler yapılmış, mantılar hazırlanmış, pastalar yapılmış, börekler açılmış, ...	108
4a	“Umutların iyice öldüğüne inandığın bir anda insanlık binbir yönden ışıku- umut çiçeğiyle birden aydınlanır.” (Yaşar Kemal)	115
7a	Önce Anıtkabir'i ziyaret etmiş; Anadolu Medeniyetleri Müzesini, Kelime Müzesini, Anne Müzesini, Satranç Müzesini gezmiştik.	127
2b	“Kolay gelsin, ellerinize sağlık.” Dedi dilek.	132

İyilik Timi kitabından elde edilen bulgulara göre en fazla kültürel öğenin yer aldığı kategori, 23 öğeyle günlük yaşam başlığıdır. Bu kategoride tespit edilen öğelerin 16'sı yiyecek-içecek, 7'si ise karşılıklı konuşmalarda yaşa, cinsiyete, yakınlık derecesine, sosyal statüye ve resmiyete göre kullanılacak sözler ve kalıplar alt başlıkları altında yer almaktadır.

Yiyecek-içecek alt başlığında "Babam tereyağında yumurta yapıyordu... nar gibi kızarmış ekmekler ve bol susamlı simitler çıkardı.", "...balkonlardan poğaçalar, kurabiyeler, börekler uzatılan...", "...yaz aylarında bahçeden toplanan domates, salatalık ve biberlerle kahvaltı... sobaların üzerine portakal kabuğu konulur, kestane pişirilir." ve "Kuru Fasulye...", "Karnıyarık ve pilav.", "...mercimekli köfteler yapılmış, mantılar hazırlanmış, pastalar yapılmış, börekler açılmış..." gibi ifadelerle Türk mutfak kültürüne ait geleneksel yiyecek ve içeceklerin gündelik yaşam içindeki yoğun kullanımı çocuk okura aktarılmıştır. Bu bulgular, eserin yemek kültürünü yalnızca bir beslenme unsuru olarak değil, aynı zamanda toplumsal paylaşımın ve komşuluk ilişkilerinin somutlaştığı bir zemin olarak sunduğunu ortaya koymaktadır. Söz konusu yiyecek unsurlarının aile içi, komşuluk ve toplumsal yardımlaşma bağlamlarında işlenmesi, Türk kültüründe sofranın yalnızca bir öğün değil, bir arada olmanın ve dayanışmanın simgesi olduğunu

yansıtmaktadır. Karşılıklı konuşmalarda yaşa, cinsiyete, yakınlık derecesine, sosyal statüye ve resmiyete göre kullanılacak sözler ve kalıplar alt başlığında "Marangoz Rıza amca...", "...babacığım.", "Osman ağabey, Yaşar amca...", "Gel, kuzucuk!" ve "Evet, Aselciğim..." gibi ifadelerle Türk kültürüne özgü hitap biçimleri çocuk okura yansıtılmıştır. Yaşa ve yakınlık derecesine göre farklılaşan bu hitap kalıpları, Türk toplumsal yaşamında büyüklere saygı ve aile içi sıcaklığı dile getiren kültürel göstergeler olarak değerlendirilebilir. Günlük yaşam kategorisinin eserde en yüksek frekansta temsil edilmesi, İyilik Timi'nin diğer incelenen eserlerden belirgin biçimde ayrıştığını ortaya koymaktadır. Tarihî içerikli kitaplarda kişiler arası ilişkiler ve değerler kategorilerinin öne çıktığı göz önünde bulundurulduğunda, bu eserin gündelik toplumsal yaşamı merkeze alan anlatı yapısı, kültürel aktarımın somut ve çocuk gerçekliğine yakın bir zeminde gerçekleştirilmesine katkı sağlamaktadır.

İkinci sırada, 18 ögeyle kişiler arası ilişkiler başlığı yer almaktadır. Bu kategoride tespit edilen ögelerin 8'i selamlaşma ifade ve davranışları, 6'sı kişiler, 3'ü konuk etme-ikram ve hediyeler, 1'i ise aile yapıları ve ilişkileri ile kuşaklar arası ilişkiler alt başlıkları altında yer almaktadır.

Selamlaşma ifade ve davranışları alt başlığında "...selamlaşmalarla, hâl hatır sormalarla...", "'Afiyet olsun. Ailene selam söyle.' dedi.", "'Günaydın.' derdik.", "'Kolay gelsin!'", "'Merhaba, Münevver teyze! Kolay gelsin.'", "'Hoş geldiniz, arkadaşlar.' 'Hoş bulduk.'" ve "'Kolay gelsin, ellerinize sağlık.'" gibi ifadelerle Türk kültüründe gündelik iletişimin temel kalıpları çocuk okura aktarılmıştır. Bu selamlaşma ifadelerinin eserde yoğun biçimde yer alması, yazarın kültürel aktarımı yalnızca tarihsel ya da değer eksenli ögelerle değil, gündelik dil pratiğiyle de gerçekleştirmeyi bilinçli olarak hedeflediğini ortaya koymaktadır. Kişiler alt başlığında "Mevlana", "Ünlü Türk Bilgini Fârâbi...", "Nasreddin Hoca'nın...", "Cengiz Aytmatov'un...", "Kara Fatma'nın..." ve "...1100'lü yıllarda yaşamış ünlü Türk mucidi ve mühendisi Cezeri'ydı." gibi ifadeler aracılığıyla hem Türk-İslam medeniyetinin öncü isimleri hem de dünya kültürüne katkıda bulunmuş şahsiyetler çocuk okura tanıtılmıştır. Bu çeşitlilik, eserin yalnızca tarihî değil, evrensel kültürel değerleri de aktarma kaygısı taşıdığını göstermektedir. Konuk etme-ikram ve hediyeler alt başlığında "Bizi çok iyi ağırladı. Çay ısmarladı. Masasındaki şekerlerden ikram etti.", "Hemen birer çikolata uzattı." ve "...mahallemizin yaşlılarına özel kâselerin içinde çorba dağıtmıştı." gibi ifadelerle Türk misafirperverlik kültürünün ve komşuya

ikram geleneğinin çocuk okura somut örnekler üzerinden aktarıldığı görülmektedir. Aile yapıları ve ilişkileri ile kuşaklar arası ilişkiler alt başlığında ise "Her ikisi de öğretmen olan annem ve babam birlikte kahvaltı hazırlıyorlardı. Ben de bu iş bölümüne dahil..." ifadesiyle aile içi iş birliğinin ve birlikte hareket etme kültürünün gündelik bir sahne aracılığıyla çocuk okura yansıtıldığı görülmektedir. Selamlaşma, ikram ve aile içi dayanışma örnekleri aracılığıyla çocuk okura toplumsal yaşamın temel normları sezdirilmektedir. Böylece eser, bireyler arasındaki ilişkileri yalnızca anlatının bir unsuru olarak değil, kültürel sürekliliği sağlayan bir değer alanı olarak da ele almaktadır.

Atasözü ve deyimler başlığı altında toplam 9 kültürel öge tespit edilmiştir. İncelenen eserde "Ev alma komşu al... Komşu komşunun külüne muhtaçtır.", "Tam bir kitap kurduydum.", "...kalpler kırılmasın...", "...devede kulak kalmıştı.", "...dört elle sarılıp...", "...karınca kararınca..." ve "...göz gezdirdim..." gibi deyim ve kalıplaşmış ifadeler yer verildiği görülmektedir. Özellikle "Ev alma komşu al" atasözünün eserin komşuluk ilişkilerini merkeze alan anlatı yapısıyla örtüşmesi, kültürel aktarımın içerikle bütünleşik biçimde kurgulandığını ortaya koymaktadır. Bu bulgular, eserin Türk dilinin kalıplaşmış ifade biçimlerini çocuk okura gündelik bir bağlam içinde sunduğunu ve böylece dil ile kültürün birbirini besleyen bir ilişki içinde aktarıldığını göstermektedir.

Sosyal yaşam başlığı altında toplam 4 kültürel öge tespit edilmiş olup bu ögelerin tamamı alkış ve güzel hareketler alt başlığı altında yer almaktadır. "Askıda Ekmek: 38" yazıyordu.", "...Zimem Defteri. ...özellikle bayram öncesinde yoksul insanların yaşadığı mahalleye giderek mahalle bakkalının veresiye defterini satın almış." ve "...bireysel bazen de kurumsal olarak organize edilen yardım faaliyetleri..." gibi ifadelerle Türk kültüründe köklü bir yeri olan hayırseverlik ve toplumsal dayanışma anlayışı çocuk okura somut örnekler üzerinden aktarılmıştır. Askıda ekmek ve zimem defteri gibi geleneksel yardımlaşma pratiklerinin eserde ön plana çıkarılması, kültürel aktarımın yalnızca geçmişe değil, yaşayan toplumsal değerlere de odaklandığını göstermektedir. Toplumsal yardımlaşma örneklerinin çocuk karakterlerin deneyimleriyle ilişkilendirilerek sunulması, kültürel değerlerin somutlaştırılmasına katkı sağlamaktadır.

Edebiyat, sanat ve müzik başlığı altında toplam 4 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu ögelerin 3'ü müzik, 1'i ise edebiyat alt başlıkları altında yer almaktadır.

Müzik alt başlığında "Onunla türküler üzerine sohbet etmeyi çok severdim.

Muzaffer Sarısözen'i, Âşık Veysel'i, Abdurrahman Kızılay'ı, Neşet Ertaş'ı hep ondan öğrenmiştim.", "Dilek plağı koydu ve 'Bozkırın Tezenesi' Büyük Usta, kıymetli Neşet Ertaş'ın ruhumuza işleyen sesiyle..." gibi ifadelerle Türk halk müziği geleneğinin ve bu geleneğin önemli temsilcilerinin çocuk okura tanıtıldığı görülmektedir. Kuşaklar arası aktarımın bir aracı olarak müziğin eserde işlevsel biçimde kullanılması, kültürel mirasın sözlü ve müzikal boyutlarının da çocuk edebiyatına yansıtılabileceğini göstermektedir. Edebiyat alt başlığında ise "'Umutların iyice öldüğüne inandığın bir anda insanlık binbir yönden ışık-umut çiçeğiyle birden aydınlanıverir.' (Yaşar Kemal)" ifadesiyle Türk edebiyatının önemli bir temsilcisine atıfta bulunulmuş ve onun sözleri anlatı bütünlüğü içinde anlamlı bir konuma yerleştirilmiştir. Müzik ve edebiyat unsurlarının birlikte kullanılması, kültürel mirasın farklı boyutlarının çocuk okura bütüncül bir şekilde sunulmasını sağlamaktadır. Özellikle halk müziği temsilcilerine yapılan göndermeler, çocukların millî kültürün önemli sanatçılarını tanımalarına katkıda bulunmaktadır.

Coğrafya ve mekân başlığı altında toplam 2 kültürel öge tespit edilmiştir. "İspir, Erzurum'un bir ilçesi." ve "Önce Anıtkabir'i ziyaret etmiş; Anadolu Medeniyetleri Müzesini, Kelime Müzesini, Anne Müzesini, Satranç Müzesini gezmiştik." gibi ifadelerle coğrafi mekânlara sınırlı düzeyde yer verildiği görülmektedir. Kategorinin düşük frekansta temsil edilmesi, eserin mekânsal betimlemeden ziyade insan ilişkileri ve gündelik yaşam pratikleri ekseninde kurgulandığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Gelenekler ve folklor başlığı altında toplam 2 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu ögelerin 1'i festivaller, törenler ve kutlamalar, 1'i ise sözlü anlatımlar ve sözlü gelenekler alt başlıkları altında yer almaktadır. "Hani mahallemizde düğün ve cenazelerde kullanılmak için alınan masa ve sandalyeler var..." ifadesiyle toplumsal törenler bağlamında geleneksel dayanışma pratiklerine değinilmiştir. Sözlü anlatımlar ve sözlü gelenekler alt başlığında ise "...büyükler küçüklere eskimeyen masallar anlatırdı." ifadesiyle kuşaklar arası sözlü kültür aktarımının çocuk okura yansıtıldığı görülmektedir. Bu bulgu, eserin geleneksel anlatı kültürünü gündelik yaşamın ayrılmaz bir parçası olarak sunduğunu ve kültürel sürekliliğin nesiller arası ilişkiler aracılığıyla sağlandığını vurguladığını ortaya koymaktadır.

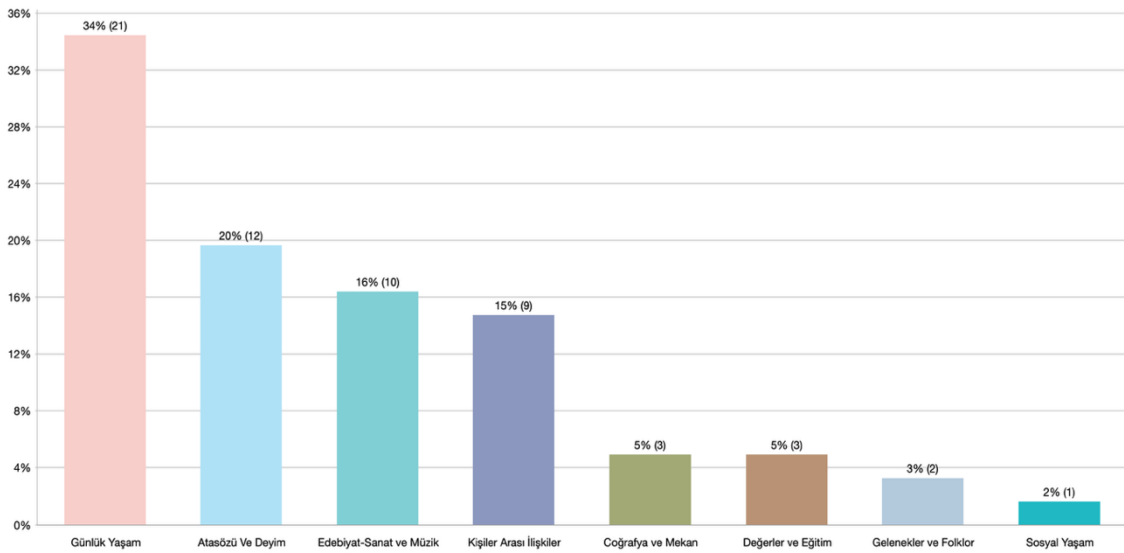
Değerler ve eğitim başlığı altında toplam 1 kültürel öge tespit edilmiş olup bu öge

değerler alt başlığı altında yer almaktadır. "Evet, popüler kültüre karşı milli kültür..." ifadesiyle kültürel kimlik bilinci ve millî kültürün korunmasına ilişkin bir farkındalık çocuk okura aktarılmıştır. Değerler ve eğitim kategorisinin yalnızca bir ögeyle temsil edilmesi, eserin bu değerleri doğrudan bir söylem düzeyinde değil, gündelik yaşam pratikleri, kişiler arası ilişkiler ve dil unsurları aracılığıyla dolaylı biçimde aktardığını göstermektedir.

3.10. *Yıldızlara Yakın* Kitabına İlişkin Bulgular

Yıldızlara Yakın kitabına ilişkin elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Şekil3.10: *Yıldızlara Yakın* Kitabındaki Kültürel Ögelerin Dağılımı



Şekil 3.10'a göre *Yıldızlara Yakın* adlı kitapta en fazla kültürel öge Günlük Yaşam kategorisinde yer almakta olup 21 ögeyle ilk sıradadır. Bunu 12 ögeyle Atasözü ve Deyim, 10 ögeyle Edebiyat, Sanat ve Müzik, 9 ögeyle Kişiler Arası İlişkiler kategorileri izlemektedir. Coğrafya ve Mekân ile Değerler ve Eğitim kategorilerinde 3'er öge tespit edilirken Gelenekler ve Folklor kategorisinde 2, Sosyal Yaşam kategorisinde ise 1 öge yer almaktadır.

Tablo 3.10: Yıldızlara Yakın Kitabı Kültür Öğeleri Tablosu

Alt Öge	Kültür Unsurlarının Aktarılış Şekli	Kitaptaki Sayfa Numarası
1a	...sobanın üzerinde kestane pişirirdi.	9
1g	Birlikte uçurtma uçurur... ..beraber saklambaç oynardık.	10
8a	...gözden kayboluyordu.	13
5g	Kaplumbağa dünyanın en eski canlılarından... Çok uzun yaşaması ve evini sırtında taşıması nedeniyle kültürümüzde ona büyük değer verilir.	15
8a	...göz göze geldik.	17
2a	Muhammed (s.a.v.) ... Atatürk...	17
1a	... “Karnıyarık.” “Yanında pilav da yapayım mı?”	21
8a	...ete kemiğe bürünmesinin...	25
8a	“Atı alan Üsküdar’ı geçti.”	28
8a	...ayıkla pirincin taşını!... “Çıkar ağzındaki baklayı.” “Keçileri kaçıracağım.”	29
2b	Annem onu içeri buyur etti.	29
8a	“Kısa keselim Aydın abası olsun.”	30
8a	Suratın sirke satıyordu...	30
1a	“Çay içelim mi?”	31
1a	Barbunya, haşlama, içli köfte...	53
2e	“Komşular tabağı boş göndermez. İçine mutlaka ikram koyarak yollar.”	55
5a	Doğum günü partisi, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, Ramazan Bayramı, ...	69
2a	Firnas, İbrahim Ağa ve Lagari.	76
3d	Göbeklitepe’de “T” biçimli taşlar diyor, Çatalhöyük’te tarihte ilk kez köpeği evcilleştiriyor, Çayönü’nde vahşi aslan avına çıkıyordunuz.	80
4a	Keloğlan ile kriz çözüyor, Dede Korkut ile yaratıklarla savaşıyor, Nasrettin Hoca ile göle maya çalıyor, Hacivat ve Karagöz ile eğlenceli diyaloglara giriyordunuz.	81
1a	...çikolata, lokum...	82
4b	Aşık Veysel’in “Uzun İnce Bir Yoldayım” türküsünün o meşhur bağlama girişi, sadece kulaklarımı değil ruhumu da doldurdu.	96
1e	...İçeri girip saygıyla hem öğretmenimin hem de eşi Seçil Hanım’ın elini öptüm. Seçil Hanım’ın uzattığı misafir terliklerini giydikten sonra gösterdikleri salona geçtim.	98
2e	“Mustafacığım, sana ne ikram edeyim?” ... bir çayınızı içerim.	99
1a	...cağ kebab... kadayıf dolmasından...	101
7a	Erzurum’a gelmeyi hak eden kubbesiyle ihtişamlı Yakutiye Medresesi...	102
4e	Erzurum’un meşhur Oltu taşından...	105
4b	Sevcan Orhan’dan “Bekle Buğday Tanesi” parçası...	109
7a	... sonunda yemyeşil Bursa’ya ulaştım.	115
4b	Zekai Tunca’dan “Eski Dostlar” dı.	122
3a	“Hayatta bahane aranmayan tek iş iyiliktir.”	123
1a	... küflü peynirli Konya böreği, bıçak arası ve etli ekmek; üç pide türünden ...	124
4b	Bariş Manço’dan Halil İbrahim Sofrası çalıyordu.	129
6b	İhtiyaç sahibi öğrenciler için sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yaparak bir yardım fonu oluşturdum.	135
4a	Cahit Zarifoğlu’nun dizelerinin gereğini yerine getirme zamanıydı: Ve oturdu mu bir masaya hakkını verir çay içmenin.	136

Tablo 3.10’dan elde edilen bulgulara göre en fazla kültürel öğenin yer aldığı kategori, 21 öğeyle günlük yaşam başlığıdır. Bu kategoride tespit edilen öğelerin 19’u yiyecek-içecek, 1’i oyunlar, 1’i ise karşılıklı konuşmalarda yaşa, cinsiyete, yakınlık derecesine, sosyal statüye ve resmiyete göre kullanılacak sözler ve kalıplar alt başlıkları

altında yer almaktadır.

Yiyecek-içecek alt başlığında "...sobanın üzerinde kestane pişirirdi.", "'Karnıyarık.' 'Yanında pilav da yapayım mı?'", "Taze fasulye ve bulgur pilavı.", "Barbunya, haşlama, içli köfte...", "...cağ kebab... kadayıf dolmasından...", "...küflü peynirli Konya böreği, bıçak arası ve etli ekmek; üç pide türünden..." ve "'Çay içelim mi?'" gibi ifadelerle Türk mutfak kültürüne ait geleneksel yiyecek ve içecekler gündelik yaşam bağlamında çocuk okura aktarılmıştır. Söz konusu unsurların eserde yoğun biçimde yer alması, yemek kültürünün yalnızca bir beslenme pratiği olarak değil; aile sıcaklığının, komşuluk ilişkilerinin ve misafirperverlik anlayışının somutlaştığı bir zemin olarak işlendiğini göstermektedir. Oyunlar alt başlığında "Birlikte uçurtma uçurur... ..beraber saklambaç oynardık." ifadesiyle geleneksel çocuk oyunlarına yer verildiği görülmektedir. Karşılıklı konuşmalarda yaşa, cinsiyete, yakınlık derecesine, sosyal statüye ve resmiyete göre kullanılacak sözler ve kalıplar alt başlığında ise "...İçeri girip saygıyla hem öğretmenimin hem de eşi Seçil Hanım'ın elini öptüm." ifadesiyle büyüklere saygıyı somutlaştıran geleneksel davranış kalıplarına yer verildiği görülmektedir.

Atasözü ve deyimler başlığı altında toplam 12 kültürel öge tespit edilmiştir. İncelenen eserde "...ayıkla pirincin taşını! ...", "'Çıkar ağzındaki baklayı.'", "'Kısa keselim Aydın abası olsun.'", "Suratın sirke satıyordu..." ve "...gözden kayboluyordu." gibi deyim ve kalıplaşmış ifadeler yer verildiği görülmektedir. Bu ifadeler, Türk toplumunun yaşam tecrübelerini, değer yargılarını ve dünya görüşünü yansıtan sözlü kültür ürünleri olarak önemli bir kültürel mirası temsil etmektedir. Eserde atasözü ve deyimlerin gündelik anlatı içerisinde doğal bir bağlamda kullanılması, çocuk okurların Türkçenin zengin söz varlığıyla tanışmasına ve kültürel bellekte yer alan anlam kalıplarını fark ederek içselleştirmesine katkı sağlamaktadır. Böylece dil aracılığıyla kültürel değerlerin, toplumsal deneyimlerin ve kuşaklar boyunca aktarılan ortak yaşam bilgisinin yeni nesillere aktarılması mümkün hâle gelmektedir. Bu durum, yazarın kültürel aktarımı dilsel miras unsurları üzerinden bilinçli bir şekilde gerçekleştirdiğini göstermektedir.

Edebiyat, sanat ve müzik başlığı altında toplam 10 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu ögelerin 7'si müzik, 2'si edebiyat, 1'i el sanatları geleneği alt başlıkları altında yer almaktadır.

Müzik alt başlığında "Aşık Veysel'in 'Uzun İnce Bir Yoldayım' türküsünün o

meşhur bağlama girişi, sadece kulaklarımı değil ruhumu da doldurdu.", "Sevcan Orhan'dan 'Bekle Buğday Tanesi' parçası...", "Barış Manço'dan Halil İbrahim Sofrası çalışıyordu." ve "Orhan Hakalmaz'dan 'İncitme Gönül' parçası çalmaya..." gibi ifadelerle Türk halk müziği ve sanat müziği geleneğinin önemli temsilcilerine ve eserlerine yer verildiği görülmektedir. Bu kullanım, müziğin eserde salt bir eğlence unsuru olarak değil, kuşaklar arası kültürel aktarımın ve duygusal bağın köprüsü olarak işlendiğini ortaya koymaktadır. Edebiyat alt başlığında "Keloğlan ile kriz çözüyor, Dede Korkut ile yaratıklarla savaşıyor, Nasrettin Hoca ile göle maya çalışıyor, Hacivat ve Karagöz ile eğlenceli diyaloglara giriyordunuz." ve "Cahit Zarifoğlu'nun dizelerinin gereğini yerine getirme zamanıydı..." ifadeleriyle Türk sözlü ve yazılı edebiyat geleneğinin simge isimlerine atıfta bulunulduğu görülmektedir. El sanatları geleneği alt başlığında "Erzurum'un meşhur Oltu taşından..." ifadesiyle Anadolu'ya özgü geleneksel el sanatı ürünlerine değinilmiştir.

Kişiler arası ilişkiler başlığı altında toplam 9 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu kategoride tespit edilen ögelerin 6'sı kişiler, 2'si konuk etme-ikram ve hediyeler, 1'i ise selamlaşma ifade ve davranışları alt başlıkları altında yer almaktadır.

Kişiler alt başlığında "Muhammed (s.a.v.)... Atatürk...", "Firnas, İbrahim Ağa ve Lagari." gibi ifadelerle İslam ve Türk medeniyetinin öncü şahsiyetlerine atıfta bulunulduğu görülmektedir. Konuk etme-ikram ve hediyeler alt başlığında "'Komşular tabağı boş göndermez. İçine mutlaka ikram koyarak yollar.'" ve "'Mustafacığım, sana ne ikram edeyim?' ...bir çayınızı içerim." ifadeleriyle Türk misafirperverlik geleneğinin ve komşuya ikram kültürünün çocuk okura somut örnekler üzerinden yansıtıldığı görülmektedir. Selamlaşma ifade ve davranışları alt başlığında ise "Annem onu içeri buyur etti." ifadesiyle geleneksel misafir karşılama pratiklerine yer verildiği dikkat çekmektedir.

Coğrafya ve mekân başlığı altında toplam 3 kültürel öge tespit edilmiştir. "Erzurum'a gelmeyi hak eden kubbesiyle ihtişamlı Yakutiye Medresesi...", "...sonunda yemyeşil Bursa'ya ulaştım." gibi ifadelerle Anadolu'nun farklı şehirleri ve bu şehirlere ait tarihi mekânlar okuyucuya tanıtılmıştır. Söz konusu coğrafi atıflar yalnızca birer yer adı aktarımı olarak kalmamakta; çocuk okurun Anadolu coğrafyasıyla kültürel bir bağ kurmasına ve farklı bölgelerin tarihi kimliğini keşfetmesine katkı sağlamaktadır.

Değerler ve eğitim başlığı altında toplam 3 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu ögelerin 2'si tarih bilinci/sevgisi, 1'i ise değerler alt başlıkları altında yer almaktadır. Tarih bilinci/sevgisi alt başlığında "Göbeklitepe'de 'T' biçimli taşlar diyor, Çatalhöyük'te tarihte ilk kez köpeği evcilleştiriyor..." ifadesiyle Anadolu'nun tarihi derinliğine ve medeniyetler beşiği niteliğine dikkat çekilmiştir. Değerler alt başlığında ise "Hayatta bahane aranmayan tek iş iyiliktir." ifadesiyle insani bir değer doğrudan çocuk okura aktarılmıştır. Gelenekler ve folklor başlığı altında toplam 2 kültürel öge tespit edilmiştir. Bu ögelerin 1'i toplumsal uygulamalar, ritüeller ve batıl inançlar, 1'i ise özel günler ve gelenekler alt başlıkları altında yer almaktadır. Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve batıl inançlar alt başlığında "Kaplumbağa dünyanın en eski canlılarından... Çok uzun yaşaması ve evini sırtında taşıması nedeniyle kültürümüzde ona büyük değer verilir." ifadesiyle hayvanlara ilişkin geleneksel inanç ve kabullere yer verildiği görülmektedir. Bu tür inanışlar, toplumun doğaya ve canlılara yüklediği sembolik anlamları yansıtmaları bakımından kültürel belleğin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Özel günler ve gelenekler alt başlığında ise "Doğum günü partisi, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, Ramazan Bayramı, ..." ifadesiyle hem modern hem de geleneksel kutlama günlerinin çocuk yaşamındaki yerine değinilmiştir. Bu tür özel günler, bireylerin ortak değerler etrafında bir araya gelmesini sağlayan, toplumsal aidiyet duygusunu güçlendiren ve kültürel sürekliliğin kuşaktan kuşağa aktarılmasına katkıda bulunan önemli kültürel unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Sosyal yaşam başlığı altında toplam 1 kültürel öge tespit edilmiş olup bu öge alkış ve güzel hareketler alt başlığı altında yer almaktadır. "İhtiyaç sahibi öğrenciler için sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yaparak bir yardım fonu oluşturdum." ifadesiyle toplumsal dayanışma, yardımlaşma ve sosyal sorumluluk anlayışının gündelik yaşam içindeki yansımalarına yer verilmiştir. Yardımlaşma ve dayanışma, Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan ve bireyler arasındaki toplumsal bağları güçlendiren temel değerler arasında bulunmaktadır. Eserde bu anlayışın çocuklara örnek olacak bir davranış üzerinden sunulması, kültürel değerlerin yalnızca bilgi düzeyinde değil, davranış biçimleri aracılığıyla da aktarılmasına katkı sağlamaktadır. Böylece çocuk okurların toplumsal sorumluluk bilinci, paylaşma ve dayanışma gibi kültürel değerleri benimsemelerine zemin hazırlanmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmada Metin Özdamarlar'a ait on çocuk kitabı belirlenen kültürel öğeler kapsamında incelenmiştir. Elde edilen bulgular, ilgili alan yazındaki çalışmalarla karşılaştırmalı olarak ele alınmış ve eserlerde kültürel aktarımın nasıl gerçekleştirildiğine dair bir değerlendirme yapılmıştır.

4.1. Tartışma

İncelenen on kitap genelinde en fazla kültürel öge, 231 öge ve %26 oranıyla kişiler arası ilişkiler kategorisinde tespit edilmiştir. Bu kategorinin tüm kitaplarda en yüksek ya da ilk iki sırada yer alması, Metin Özdamarlar'ın kültürel aktarımı büyük ölçüde tarihî ve toplumsal şahsiyetler üzerinden kurguladığını ortaya koymaktadır. Kişiler alt başlığında 148 ögeyle tarihî figürlere, unvanlar ve lakaplar alt başlığında 40 ögeyle bu figürlere atfedilen kimlik göstergelerine yoğun biçimde yer verildiği görülmektedir. Bu bulgu, Karakoç Öztürk ve Destegüloğlu'nun (2022) beş farklı çocuk kitabını incelediği araştırmayla kısmen örtüşmektedir. Söz konusu çalışmada kişiler arası ilişkilerin çocuk kitaplarında belirgin biçimde yer aldığı saptanmış; ancak günlük yaşam unsurları daha ön plana çıkmıştır. Özdamarlar'ın tarihî içerikli eserlerinin ağırlıkta olması, kişiler kategorisinin bu denli belirgin biçimde öne çıkmasını açıklamaktadır. Ver Elini Osmanlı ve Millî Mücadele Kahramanları gibi eserlerde kişiler arası ilişkiler kategorisinin sırasıyla %41 ve %42 oranına ulaşması, bu eğilimi açıkça yansıtmaktadır. Eserlerde tarihî şahsiyetlerin yalnızca isimleriyle aktarılmakla kalmayıp görev, kimlik ve toplumsal konumlarıyla birlikte betimleyici anlatımlarla sunulması, okuyucuda tarihsel empati ve kültürel aidiyet oluşturmaya hedeflediğinin göstergesidir. Sever'in (2008) de vurguladığı üzere, karakterlerin gerçekçi ve çok boyutlu biçimde kurgulanması, çocuk edebiyatının kültürel aktarım işlevini güçlendiren temel unsurlardan biridir. Özdamarlar'ın şahsiyetleri salt tarihsel bir bilgi unsuru olarak değil, kültürel değerlerin somutlaştırıcısı olarak

kurgulaması, bu anlayışla örtüşmektedir.

Araştırma bulgularına göre atasözü ve deyimler kategorisinde toplam 131 kültürel öge tespit edilmiş ve bu kategori %15 oranıyla ikinci sıraya yerleşmiştir. Tüm kitaplarda bu kategorinin tutarlı biçimde yüksek frekansta yer alması, yazarın dili kültürel aktarımın temel bir aracı olarak bilinçli biçimde kullandığını ortaya koymaktadır. Bu bulgu, Güftâ ve Kan'ın (2011) 7. sınıf Türkçe ders kitabını incelediği çalışmayla örtüşmektedir. Söz konusu araştırmada da deyim ve mecazi ifadelerin en yoğun kullanılan kültürel ögeler arasında yer aldığı saptanmıştır. Benzer biçimde Demir (2025), masalları incelediği çalışmasında deyimlerin kültürel aktarımda öne çıkan unsurlar olduğunu belirlemiştir. Uysal'ın (2024) Barış Manço şarkılarını ele aldığı araştırmada da söz varlığının en yüksek frekanslı kategori olduğu görülmüştür. Bu açıdan Özdamarlar'ın çocuk kitaplarındaki örüntü, alan yazınla tutarlılık göstermektedir. İncelenen eserlerde atasözü ve deyimlerin tarihsel olayların anlatımına organik biçimde yerleştirilmesi dikkat çekicidir. Söz gelimi Alp Arslan'ın Yolu Anadolu kitabında fetih anlatısıyla iç içe geçirilen 'su uyur düşman uyumaz' ve 'iğne atsan yere düşmez' gibi ifadeler; Burası Çanakkale Buradan Geçiş Yok kitabında savaş atmosferini yansıtan 'hevesleri kursaklarında kaldı' ve 'gözünü kırpmadan' gibi kalıplar, dil mirasının tarihsel içerikle bütünleşik aktarımına örnek oluşturmaktadır. Bu yaklaşım, Türk dilinin söz varlığını çocuk okura yapay bir öğretim sürecinden ziyade anlatının doğal bir parçası olarak sunmaktadır.

Araştırma bulgularına göre değerler ve eğitim kategorisinde toplam 100 kültürel öge tespit edilmiş ve bu kategori %11 oranıyla üçüncü sıraya yerleşmiştir. Kategorinin alt dağılımı incelendiğinde tarih bilinci/sevgisinin 49 ögeyle en yüksek paya sahip olduğu, bunu 26 ögeyle değerlerin ve 19 ögeyle eğitimin izlediği görülmektedir. Dil bilinci/sevgisi alt başlığı ise yalnızca 6 ögeyle en düşük frekansta kalmıştır. Tarih bilinci/sevgisi alt başlığının belirgin biçimde öne çıkması, incelenen eserlerin büyük bölümünün Türk ve dünya tarihini konu almasıyla doğrudan ilişkilidir. Tekşan ve Uysal'ın (2017) çalışmasında da çocuk edebiyatı eserlerinin millî birlik, beraberlik ve tarihsel değerleri aktarmada önemli bir işlev gördüğü ortaya konmuştur. Özdamarlar'ın eserlerinde bu işlevin tarihsel şahsiyetler, savaşlar ve semboller üzerinden somutlaştırıldığı görülmektedir. Örneğin Tarihin Sıfır Noktası'nda müzelerdeki eserlere yapılan atıflar ve Tarih Yazmak Bizim İşimiz'de 'Türk çocuğu atalarını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır' gibi ifadeler, tarih bilincinin

aşılmasına yönelik bilinçli bir anlatı stratejisine işaret etmektedir. Değerler alt başlığında fedakârlık, vatan sevgisi, dürüstlük ve dayanışma gibi evrensel ve millî değerlerin tarihsel örnekler üzerinden aktarıldığı dikkat çekmektedir. Cihan'ın (2016) belirttiği üzere, çocuk kitapları çeşitli değerler ve rol modelleri barındıran önemli araçlardır; Özdamarlar'ın bu değerleri somut tarihsel figürler aracılığıyla sunması, değer aktarımını soyut bir söylemden çıkararak çocuk okura yaşayan bir gerçeklik olarak sunmaktadır.

Sosyal yaşam kategorisinde toplam 98 kültürel öge tespit edilmiş olup bu kategori %11 oranıyla dördüncü sırada yer almaktadır. Alt kategori dağılımı incelendiğinde savaşlar başlığının 36 ögeyle en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, incelenen eserlerin önemli bir bölümünün tarihî savaşları ve askerî olayları konu almasıyla doğrudan ilişkilidir. Alp Arslan'ın Yolu Anadolu, Burası Çanakkale Buradan Geçiş Yok, Ver Elini Osmanlı ve Millî Mücadele Kahramanları kitaplarında savaş olgusunun salt askeri bir çatışma olarak değil; toplumsal direniş, kültürel bellek ve kimlik inşasının bir parçası olarak ele alındığı görülmektedir. Alkış ve güzel hareketler alt başlığındaki 17 öge ise eserlerde toplumsal dayanışma, hayırseverlik ve sosyal sorumluluk bilincinin önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Özellikle İyilik Timi ve Yıldızlara Yakın kitaplarında askıda ekmek, zimem defteri ve vakıf kültürü gibi geleneksel yardımlaşma pratiklerinin çocuk okura aktarılması, kültürel aktarımın yaşayan toplumsal değerleri de kapsadığını ortaya koymaktadır. Sosyal yaşam kategorisinde yer alan unsurlar, kültürün yalnızca bireysel değerlerden değil, toplumsal dayanışma ve ortak deneyimlerden de oluştuğunu göstermektedir. Bu durum, kültürel aktarımın toplumsal aidiyet duygusunun gelişimine katkı sağlayan bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır.

Günlük yaşam kategorisinde toplam 87 kültürel öge tespit edilmiş ve bu kategori %10 oranıyla beşinci sırada yer almıştır. Alt kategori dağılımında yiyecek-içecek 53 ögeyle açık ara en yüksek paya sahipken spor 11 ögeyle ikinci sıradadır. Bu bulgu, Karakoç Öztürk ve Destegüloğlu'nun (2022) çalışmasıyla örtüşmektedir; söz konusu araştırmada da yiyecek-içecek kültürü ve sofrada adabının çocuk kitaplarında en yoğun kullanılan günlük yaşam unsurları arasında yer aldığı belirlenmiştir. Günlük yaşam kategorisinin eserlere göre belirgin farklılıklar sergilemesi dikkat çekicidir. Tarihî içerikli kitaplarda (Alp Arslan'ın Yolu Anadolu) günlük yaşam öğelerine hiç yer verilmezken, güncel konulu eserlerde (İyilik Timi, Yıldızlara Yakın) bu kategori birinci sıraya

yükselmektedir. Bu durum, kültürel öğelerin eserin konusu ve türüyle doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Çocuk okura yönelik güncel olay ve ilişkileri konu alan eserlerde yemek kültürünün, sofraya geleneğinin ve gündelik iletişim kalıplarının yoğun biçimde kullanılması; kültürel aktarımın somut ve yaşanabilir bir zeminde gerçekleştirilmesine katkı sağlamaktadır.

Edebiyat, sanat ve müzik kategorisinde toplam 84 kültürel öğe tespit edilmiş ve bu kategori %10 oranıyla altıncı sırada yer almıştır. Alt kategori dağılımında edebiyat 41 öğeyle en yüksek paya sahip olup bunu 22 öğeyle müzik ve 14 öğeyle el sanatları geleneği izlemektedir. Bu kategori, eserlerin içerik yapısına göre belirgin farklılıklar sergilemektedir. Millî Şairimiz Mehmet Akif kitabında edebiyat, sanat ve müzik birinci sıraya yükselirken Millî Mücadele Kahramanları gibi eserlerde yalnızca bir öğeyle temsil edilmektedir. Bu durum, kategorinin eserin tür ve içeriğiyle doğrudan bağlantılı olduğunu açıkça göstermektedir. Demir'in (2025) masalları incelediği çalışmasında spor, sanat ve müzikle ilgili kültürel unsurların daha sınırlı kaldığı saptanmıştır. Benzer biçimde Karakoç Öztürk ve Destegüloğlu (2022) da bu kategorinin çocuk kitaplarında görece az yer bulduğunu belirlemiştir. Özdamarlar'ın eserlerinde ise edebiyat unsurunun özellikle Türk sözlü ve yazılı kültür geleneğini tanıtan Divan-ı Lügat-it Türk, Oğuz Kağan Destanı, Seyahatname ve Safahat gibi önemli eserlere yapılan atıflar aracılığıyla işlevsel biçimde kullanıldığı görülmektedir.

Gelenekler ve folklor kategorisinde toplam 77 kültürel öğe tespit edilmiş ve bu kategori %9 oranıyla yedinci sıraya yerleşmiştir. Alt kategori dağılımında cenaze ve mezarlar 26 öğeyle en yüksek paya sahip olup bunu 18 öğeyle dini kurallara dayalı davranışlar ve dini unsurlar izlemektedir. Cenaze ve mezarlar alt kategorisinin bu denli belirgin biçimde öne çıkması, incelenen eserlerin önemli bir bölümünün savaş ve şehitlik olgusunu işlemesiyle açıklanabilir. Burası Çanakkale Buradan Geçiş Yok ve Millî Mücadele Kahramanları kitaplarında şehitlik kültürünün ve ölümleri anma geleneğinin yoğun biçimde ele alınması, bu örüntüyü şekillendiren temel etkidir. Dini kurallara dayalı davranışlar ve dini unsurlar alt başlığında İslami pratiklerin ve inanç sisteminin toplumsal yaşama yansımalarının ele alındığı görülmektedir. Türk-İslam medeniyetini işleyen eserlerde inanç sisteminin kültürel kimlikle bütünleştirilmesi, Türk çocuk edebiyatında din ve kültürün iç içe geçtiğini gösteren önemli bir örüntüdür. Bu bulgu, Okur ve Keskin'in (2013) çalışmasında da belirtildiği üzere, kültürel öğelerin salt maddi

unsurlarla sınırlı kalmayıp manevi ve dini boyutları da kapsadığını doğrulamaktadır.

Coğrafya ve mekân kategorisinde toplam 67 kültürel öge tespit edilmiş ve bu kategori %8 oranıyla sekizinci sırada yer almıştır. Kategorinin tamamının yer adları alt başlığından oluşması, eserlerde mekânsal aktarımın tarihsel bağlamla doğrudan ilişkilendirildiğini göstermektedir. İncelenen eserlerde coğrafi atıfların yalnızca birer yer adı aktarımı düzeyinde kalmayıp Anadolu ile Türk tarihinin önemli noktalarını günümüz coğrafyasına bağlayan bir köprü işlevi gördüğü dikkat çekmektedir. Kategorinin eserlere göre belirgin farklılıklar sergilemesi de önemli bir bulgudur. Tarihin Sıfır Noktası ve Alp Arslan'ın Yolu Anadolu gibi fetih ve uygarlık tarihini konu alan eserlerde coğrafya ve mekân kategorisi daha yüksek frekanslara ulaşırken; Akşemseddin Ömür Boyu Öğrenci gibi biyografi ağırlıklı eserlerde bu kategorinin daha geri planda kaldığı görülmektedir. Bu durum, mekânsal kültürel ögelerin eserin konusu ve anlatı stratejisiyle doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Coğrafi mekânların tarihî olaylar ve şahsiyetlerle birlikte sunulması, çocuk okurun kültürel mirası belirli yerlerle ilişkilendirmesine olanak tanımaktadır. Böylece mekânlar yalnızca fiziksel bir çevreyi değil, kültürel hafızanın taşıyıcı unsurlarını da temsil etmektedir.

İncelenen on eser, kültürel öge sayısı ve kategori dağılımları açısından birbirinden belirgin biçimde ayrılmaktadır. En fazla kültürel ögenin yer aldığı eser Tarih Yazmak Bizim İşimiz (165 öge) iken en az ögeye sahip eser Yıldızlara Yakın (61 öge) ve Milli Şairimiz Mehmet Akif (60 öge) kitaplarıdır. Bu farklılık, büyük ölçüde eserlerin konu yapısıyla ilişkilidir: Türk devlet tarihini geniş bir zaman dilimiyle ele alan eserler daha fazla kültürel öge barındırırken, biyografi ve güncel konu ağırlıklı eserler daha sınırlı sayıda öge içermektedir.

Kategori dağılımı açısından değerlendirildiğinde, tarihî içerikli kitaplarda kişiler arası ilişkiler ile değerler ve eğitim kategorileri öne çıkarken; güncel ve kurmaca içerikli eserlerde günlük yaşam ve atasözü-deyimler kategorilerinin ön plana geçtiği görülmektedir. Bu durum, Özdamarlar'ın kültürel aktarımı hem tarihsel bilgi hem de yaşayan kültür pratikleri üzerinden dengeli biçimde kurguladığını; her iki eksen de farklı eserler aracılığıyla çocuk okura sunduğunu ortaya koymaktadır.

İyilik Timi ve Yıldızlara Yakın kitapları, günlük yaşam kategorisinin birinci sıraya yükseldiği tek eserler olarak diğerlerinden ayrılmaktadır. Bu kitaplarda yemek

kültürü, selamlaşma kalıpları, komşuluk ilişkileri ve geleneksel yardımlaşma pratiklerinin yoğun biçimde işlenmesi; kültürel aktarımın soyut tarihsel bilgiyle sınırlı kalmayıp çocukların gündelik deneyimlerine de dokunduğunu göstermektedir. Bu yönüyle Özdamarlar'ın çocuk edebiyatı külliyatı, hem tarihsel-kültürel hem de gündelik-kültürel aktarımı bir arada barındıran çok katmanlı bir yapı sergilemektedir.

Bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Özdamarlar'ın kültürel öğeleri tek bir kategori etrafında yoğunlaştırmak yerine tarih, dil, değerler, gündelik yaşam ve toplumsal uygulamaları bütüncül bir yapı içerisinde kurguladığı görülmektedir. Bu yaklaşım, çocuk edebiyatının kültürel aktarım işlevini çok yönlü biçimde desteklemektedir. Böylece eserler, kültürel kimliği tek boyutlu bir aktarım nesnesi olarak değil; tarihsel derinlik, dilsel birikim ve toplumsal deneyimin kesiştiği çok katmanlı bir yapı olarak çocuk okura sunmaktadır.

4.2. Sonuç

Araştırmanın birinci sorusu kapsamında, Metin Özdamarlar'ın çocuk kitaplarında sekiz farklı kategoride kültürel öğeye yer verildiği belirlenmiştir. Kişiler arası ilişkiler, atasözü ve deyimler, değerler ve eğitim, sosyal yaşam, günlük yaşam, edebiyat-sanat ve müzik, gelenekler ve folklor ile coğrafya ve mekân kategorilerinin tamamında kültürel öğeler tespit edilmiştir. Bu sonuç, incelenen eserlerin kültürel aktarım açısından zengin ve çok boyutlu bir içeriğe sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmanın ikinci sorusu kapsamında, kültürel öğelerin kategoriler arasındaki dağılımı incelenmiştir. Kişiler arası ilişkiler kategorisinin en yüksek paya sahip kategori olduğu, coğrafya ve mekân kategorisinin ise en düşük paya sahip kategori olarak belirlendiği görülmüştür. Tarihî şahsiyetlerin kişiler alt başlığında belirgin biçimde öne çıkması, Özdamarlar'ın kültürel aktarımı tarihsel figürler ekseninde kurguladığını göstermektedir. Atasözü ve deyimler kategorisinin tüm eserlerde tutarlı biçimde yüksek frekanslara ulaşması ise yazarın Türk dilinin söz varlığını kültürel aktarımın temel bir aracı olarak benimsediğini yansıtmaktadır. Eserlerin konu yapısına göre kültürel öğelerin farklı kategorilerde yoğunlaştığı belirlenmiştir. Tarihî içerikli eserlerde kişiler arası ilişkiler ile değerler ve eğitim kategorileri ön plana çıkarken; güncel ve kurmaca içerikli eserlerde günlük yaşam ve atasözü-deyimler kategorileri daha belirgin hâle gelmektedir. Bu bulgu, Özdamarlar'ın kültürel aktarım anlayışının hem tarihsel hem de gündelik

boyutları kapsayan dinamik bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Gelenekler ve folklor kategorisinde savaş, şehitlik ve dini yaşamla ilişkili unsurların öne çıkması, kültürel kimliğin tarihsel ve manevi boyutlarının eserlerde birlikte ele alındığını göstermektedir. Günlük yaşam kategorisinde ise yiyecek-içecek kültürünün belirginleşmesi, kültürel aktarımın çocukların gündelik deneyimleriyle ilişkilendirilerek gerçekleştirildiğini ortaya koymaktadır.

Genel bir değerlendirme yapıldığında, Metin Özdamarlar'ın çocuk kitaplarının kültürel aktarım açısından işlevsel bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Eserlerde tarih bilinci, millî değerler, Türk-İslam medeniyetine duyulan aidiyet ve gündelik yaşam kültürü; tarihsel şahsiyetler, dil kalıpları, mekânsal atıflar ve toplumsal pratikler aracılığıyla çocuk okura birbiriyle bütünleşik bir biçimde aktarılmaktadır. Bu yaklaşım, kültürel değerlerin didaktik bir söylemle değil, anlatının organik bir parçası olarak sunulmasını sağlamakta; bu yönüyle Özdamarlar'ın çocuk kitapları kültürel mirasın yeni kuşaklara aktarılmasında önemli bir işlev üstlenmektedir.

4.3. Öneriler

Bu araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda çeşitli öneriler geliştirilmiştir. Öğretmenler, Özdamarlar'ın eserlerini Türkçe ve Sosyal Bilgiler derslerinde kültürel aktarım amacıyla kullanabilir. Ebeveynler, çocuklarının kültürel farkındalık geliştirmesini desteklemek için bu eserleri okuma listelerine dahil edebilir. Çocuk kitabı yazarları ve yayınevleri, kültürel öğelerin kategoriler arasında daha dengeli dağılımına özen göstererek eser üretebilir.

Millî Eğitim Bakanlığı'nın yenilenen öğretim programlarında kültürel değerlerin ve millî kimliğin kazandırılması öncelikli bir hedef olarak belirlenmiştir; bu doğrultuda Özdamarlar'ın eserlerinin ilgili ders kitabı seçim süreçlerinde ve okuma listelerinde daha sistemli biçimde değerlendirilmesi önerilebilir.

İleride yapılacak araştırmalarda kültürel öğelerin çocuk okurlar tarafından nasıl algılandığı farklı yöntemlerle incelenebilir. Farklı yazarlara ait eserlerle karşılaştırmalı çalışmalar yürütülmesi, Türk çocuk edebiyatındaki kültürel aktarım örüntülerine ilişkin daha kapsamlı bulgular sunacaktır. Bu araştırmada geliştirilen sınıflandırma çerçevesinin farklı eserlere uygulanarak geçerlik ve güvenilirliğinin test edilmesi de alan yazına katkı sağlayacaktır.

Eserlerin dijital ortamlara ve animasyona uyarlanması, kültürel öğelerin çocuklara daha etkili ve ilgi çekici biçimde sunulmasına katkı sağlayabilir. Bunun yanında öğretmen yetiştirme programlarında ve hizmet içi eğitimlerde kültürel aktarım farkındalığına yer verilmesi, öğretmenlerin bu tür eserleri sınıf ortamında daha bilinçli biçimde kullanmalarını destekleyecektir.

KAYNAKÇA

- Akpınar, Ş., Harmankaya, H., & Haşımoğlu, H. (2023). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kültür unsurları: Günümüz Karagöz oyunları örneği. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi (AKEF)*, 5(3), 733-753.
- Aksan, D. (1998). *Her yönüyle dil (Ana çizgileriyle dilbilim)*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Alpaslan, OKU R., & Keskin, F. (2024). Yabancılar Türkçe öğretiminde kültürel öğelerin aktarımı: İstanbul yabancılar için Türkçe öğretim seti örneği. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(6 Issue 2), 1619–1640.
- Anaz, Z. (2018). Mavisel Yener'in çocuk kitaplarında sözlü edebiyat ürünleri. *Asya Studies-Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar*, 5, 21–35.
- Arıcı, A. F. (2018). *Çocuk edebiyatı ve kültürü*. Pegem A Yayıncılık.
- Arslan, M. (2012). Ziya Gökalp'te kültür ve uygarlık anlayışı. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3(10), 11–19.
- Arslan, E. (2022). Nitel Araştırmalarda Geçerlilik ve Güvenilirlik. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (51), 395-407.
- Ay, T. S., & Korkmaz, Ç. (2017). Sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve kültürel öğeler bağlamında “Küçük Hezarfen” çizgi filmi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(2), 49–62.
- Barut, E., & Cem Odacıoğlu, M. (2019). Çocuk edebiyatı çeviri eserlerinde kültürel aktarım incelemesi: Oliver Twist örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(62), 66–70.
- Bay, D. N. (2018). Okul öncesi eğitimde bir kültür aktarımı: Millî oyunlar. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 82–104.
- Börekçi, M. (2006). Atatürk-dil ve kültür. *Journal of Turkish Research Institute*, 12(31), 15–21.
- Byram, M. (1989). *Cultural studies in foreign language education*. Multilingual Matters.
- Çekin, A. B., & Çalışkan, H. (2020). Dil ve kültür üzerine. *Language Teaching and Educational Research*, 3(1), 163–175.
- Cihan, N. (2017). Çocuk kitapları ne kadar 'değer'li?. *Istanbul Journal of Innovation in Education*, 2(1), 21–35.
- Çüçen, A. K. (2005). Kültür, uygarlık, evrensellik ve çok-kültürlülük. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 4, 111–115.
- Demir, E. (2025). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde Eflatun Cem Güney'in "Masallar" kitabının kültür unsurları bakımından değerlendirilmesi (Tez No. 986742) [Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Elbir, B., & Aka, F. N. (2015). Yabancılar Türkçe öğretiminde kültür aktarımına yönelik yapılan çalışmaların değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 10(12), 371.
- Erdal, K., Dağdeviren, İ., Gökhan, O., Şen, H. H., & Şenay, E. (2018). Yabancılar Türkçe öğretimi ders kitaplarında kültürel öğeler (A2 düzeyi). *TÜRK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1(12), 11–23.
- Esen, G. (2022). Yabancılar Türkçe öğretiminde kullanılan "Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler için Türkçe" kitaplarının kültürel öğeler açısından incelenmesi (Tez

- No. 763665) [Yüksek lisans tezi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Göçer, A. (2012). Dil-kültür ilişkisi ve etkileşimi üzerine. *Türk Dili*, 729(1), 50–57.
- Gökarp, Z. (2018). *Türkçülüğün esasları*. Ötüken.
- Güftâ, H., & Kan, M. (2011). İlköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabının dil ile ilgili kültür öğeleri açısından incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 239–256.
- Güleç, S., & Yalçın, A. (2025). Kültürel mirasın aktarılmasında yerel kültürel unsurların rolü. *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 44–58.
- Gülden, B. (2019). *Türkçe öğretim programlarının ve Türkçe ders kitaplarının kültür aktarımı bağlamında somut olmayan kültürel miras öğeleri açısından incelenmesi* [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Güleryüz, H. (2006). *Yaratıcı çocuk edebiyatı*. Pegem A Yayıncılık.
- Gültekin, A. (2011). *Çocuk ve gençlik edebiyatı yazıları*. Erdem Çocuk.
- İşcan, A., & Yassıtış, T. (2018). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarında kültür aktarımı: Yedi iklim Türkçe öğretim seti örneği (B1-B2 düzeyi). *Aydın Tömer Dil Dergisi*, 3(1), 47–66.
- Kafesoğlu, İ. (1998). *Türk millî kültürü*. Ötüken.
- Kaplan, M. (2014). *Kültür ve dil*. Dergâh.
- Karakoç Öztürk, B., & Destegüloğlu, B. (2022). Çocuk kitaplarının kültürel aktarım açısından incelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 214–235. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.1056023>
- Karakuş, N. (2016). Maysa ve Bulut isimli animasyon çizgi filmin kültürel öğeler açısından incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(34).
- Karatay, H. (2007). Dil edinimi ve değer öğretimi sürecinde masalın önemi ve işlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 463–477.
- Karataş, E. (2014). Çocuk edebiyatında 'karakter' kavramı. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33, 60–79.
- Kavanoz, S., & Ökten, C. E. (2014). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimini hedefleyen ders kitaplarında kültür aktarımı. *Turkish Studies*, 9(3), 845.
- Korkmaz, Z. (2019). *Türkiye Türkçesi grameri şekil bilgisi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Melanlıoğlu, D. (2008). Kültür aktarımı açısından Türkçe öğretim programları. *Education and Science*, 33(150), 64–73.
- Mert, O., Albayrak, F., & Serin, N. (2013). Çeviri çocuk kitaplarının kültür aktarımı açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(3), 58–73.
- Miles, M. B. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousand Oaks.
- Oğuz, E. S. (2011). Toplum bilimlerinde kültür kavramı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28(2).
- Okur, A., & Keskin, F. (2013). Yabancılar Türkçe öğretiminde kültürel öğelerin aktarımı: İstanbul yabancılar için Türkçe öğretim seti örneği. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(2), 1619–1640.

- Ozankaya, Ö. (1992). Ulusal toplumun ve ulusal kültürün kurucu ögeleri. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 3(10).
- Özdamarlar, M. (2024). *İyilik timi* (9. bs.). Timaş Yayınları.
- Özkan, E. K. (2014). Sözlü kültür hazinemiz. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi (Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı)*, CVII(756), 236.
- Poyraz, K. (2022). Metin Özdamarlar'ın çocuk kitaplarının sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerler açısından incelenmesi (Tez No. 742216) [Yüksek lisans tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Sarıyüce, H. L. (2012). *Türk çocuk ve gençlik edebiyatı ansiklopedisi 1*. Nar Yayınları.
- Sever, S. (2008). *Çocuk ve edebiyat*. Tudem Yayıncılık.
- Şimşek, T. (2014). Çocuk edebiyatı tarihine ön söz. *Türk Dili Dergisi*, 7(756), 15–58.
- Şirin, M. R. (2016). Edebiyat ve çocuk edebiyatı: Edebiyatın amacı ve işlevi. *Türk Dili Dergisi*, CX(780), 12–31.
- Temizyürek, F., Şahbaz, N. K., & Gürel, Z. (2016). *Çocuk edebiyatı*. Pegem A Yayıncılık.
- Tomalin, B., & Stempleski, S. (1993). *Cultural awareness*. Oxford University Press.
- Topbaş, B. (2026). Sosyal bilgiler eğitiminde Metin Özdamarlar'a ait çocuk kitaplarının rolü (Tez No. 996774) [Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Tosun, G. (2016). *Yedi İklim Türkçe öğretim seti B1, B2 ve C1 seviyesi ders kitaplarındaki metinlerin yabancılara Türkçe öğretiminde kültür aktarımı açısından incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Başkent Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Türk Dil Kurumu. (t.y.). *Türkçe sözlük*. <https://sozluk.gov.tr>
- Türkben, T., & Alptekin, E. (2022). Yabancılara Türkçe öğretiminde dijital öyküleme aracılığıyla kültürel öğelerin aktarımı. *Aydın Tömer Dil Dergisi*, 7(1), 23–58.
- Uysal, E. (2024). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde Barış Manço'ya ait şarkı sözlerinin kültür aktarımı açısından incelenmesi (Tez No. 907475) [Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Uysal, P. K., & Tekşan, K. (2017). Millî bilinç geliştirme niteliğine sahip bilgilendirici çocuk edebiyatı eserleri. *Kesit Akademi Dergisi*, (12), 530–549.
- Uzuner Yurt, S. (2020). Çocuk kitaplarında kültür aktarımı: Yeşil gözlü kardan adam örneği. *VII. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (23–24 Ekim 2020)*, Kars.
- Vardar, Ö. (2023). Yabancılara Türkçe öğretiminde Türk masallarının kültür aktarımında kullanılması üzerine: "Az gittik uz gittik" masal kitabı örneği (Tez No. 801488) [Yüksek lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Yavuz, D. (2019). Çocuk edebiyatı ve kültürel semboller. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 175–184.
- Yılmaz, O., & Kılıç, B. S. (2015). İdealize karakter bağlamında Elif Şafak'ın Sakız Sardunya'sı. *II. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* (s. 136–142), İstanbul.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. baskı). Seçkin Yayıncılık.

- Yüzbaşıoğlu, B. B., & Çoban, İ. (2025). Kültürel öğeler ve değerler eğitimi açısından Artvin halk masalları üzerine bir inceleme. *International Journal of Düzce Educational Sciences*, 3(2), 131–159.
- Ültay, E., Akyurt, H., & Ültay, N. (2021). Sosyal Bilimlerde Betimsel İçerik Analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 188-201. <https://doi.org/10.21733/ibad.871703>
- Üzümcü, N. (2023). 5. ve 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin kültürel öğeler açısından incelenmesi (Tez No. 827447) [Yüksek lisans tezi, Kafkas Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Rüya Ece AKTAŞ	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Fakülte	Eğitim Fakültesi
Bölümü	Türkçe Eğitimi
Yüksek Lisans	
Üniversite	
Enstitü Adı	
Ana Bilim Dalı	
Programı	
Makale ve Bildiriler (Varsa)	
1.	
2.	